

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**EBEVEYNLER ARASINDA SOSYAL MEDYA
KULLANIMININ AİLE İÇİ İLİŞKİLERE ETKİSİ**

Gülşen AKSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Mehmet ANIK

Bingöl-2024

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**EBEVEYNLER ARASINDA SOSYAL MEDYA
KULLANIMININ AİLE İÇİ İLİŞKİLERE ETKİSİ**

Gülşen AKSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Mehmet ANIK

Bingöl-2024

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Bildirimi	III
Tez Kabul Ve Onay.....	IV
Önsöz.....	V
Özet	VI
Abstract	VII
Kısaltmalar.....	VIII
Tablo Listesi.....	IX
Şekil Listesi	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Kavramsal Ve Kuramsal Çerçeve	3
1.1.1. Sosyal Teoride Geleneksel Aile ve Aile İçi İlişkiler	4
1.1.2. Sosyal Teoride Modern- Postmodern Aile ve Aile İçi İlişkiler	10
1.2. Aile ve Sosyal Medya	20
1.3. Sosyal Medya ve Mahremiyet	28

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Kapsamı ve Amacı.....	32
2.2. Araştırmanın Önemi.....	32
2.3. Araştırmanın Problemi	32
2.4. Literatür Taraması.....	33
2.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	35
2.6. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği.....	36
2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	36
2.8. Veri Toplama Süreci	36
2.9. Araştırmada Elde Edilen Verilerin Sınıflandırılması.....	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR VE BULGULARIN ANALİZİ

3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	38
3.2. Ebeveynlerin Sosyal Medya Kullanım Gayeleri	42
3.3. Sosyal Medya ve Toplumsal Dünyada Sanal İletişim	47
3.4. Aile İçi İlişkilere Etkisi Çerçevesinde Sosyal Medya Kullanımı	51
3.4.1. Eşler Arasındaki İlişkilere Etkisi Çerçevesinde Sosyal Medya Kullanımı	52
3.4.2. Ebeveyn -Çocuk İlişisine Etkisi Çerçevesinde Sosyal Medya Kullanımı	61
3.5. Sosyal Medya ve Mahremiyet Sorunu	71
3.6. Dijital Çağda Aile Kurumunu Korumak	74
3.6.1. Dijital İstismarla Mücadele	75
3.6.2. Dijital Medya Okuryazarlığının ve Mahremiyet Eğitiminin Önemi	79
SONUÇ VE ÖNERİLER	83
KAYNAKÇA	88

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Ebeveynler Arasında Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İlişkilere Etkisi* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

.../ .../2024

Gülşen AKSU

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Gülşen Aksu tarafından hazırlanan Ebeveynler Arasında Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İlişkilere Etkisi başlıklı bu çalışma, [26.04.2024] tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [*oy birliği/oy çokluğuyla*] başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Sosyoloji* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Doç. Dr. Abdulhakim BEKİ	İmza:
Danışman	: Prof. Dr. Mehmet ANIK	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Behçet KALDIK	İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../2024 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nebi BUTASIM

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Ebeveynler Arasında Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İlişkilere Etkisi başlıklı bu çalışmada, internet teknolojisi alanındaki gelişmeler sonrasında sosyal medyanın ortaya çıkması ve yaygınlaşması ile birlikte bu yeni medya araçlarının aile içi ilişkilere etkisi; gerek sosyal medya kullanan ebeveynlerin eşler olarak kendi aralarındaki gerekse de çocuklarıyla olan ilişkileri çerçevesinde ele alınıp incelenmiştir.

Çalışmamın bütün aşamalarında engin bilgi ve deneyimiyle elinden gelenin fazlasını yapıp desteğini esirgemeyen, sonsuz sabır ve ilgi gösteren kıymetli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mehmet ANIK’a yürekten teşekkür ederim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan anneme, babama ve eşime; sabrı ve anlayışından ötürü biricik kızım Zeynep Mira’ya ve veri toplama sürecinde görüşmeler yaptığım, bana yardımcı olan ebeveynlere minnetle şükranlarımı sunarım.

..../..../ 2024

Gülşen AKSU

ÖZET

Tezin Başlığı : Ebeveynler Arasında Sosyal Medya Kullanımının Aile içi İlişkilere Etkisi
Tezin Yazarı : Gülşen AKSU
Danışman : Prof. Dr. Mehmet ANIK
Anabilim Dalı: Sosyoloji
Bilim Dalı : Sosyoloji
Kabul Tarihi : 26.04.2024
Sayfa Sayısı : 13 (ön kısım) + 95 (tez)
Sosyal medya platformlarının kullanım sıklığının her geçen gün artması, aile kurumunu ve bireyler arasındaki ilişkileri çeşitli yönlerden etkilemiştir. Sosyal medyanın gereğinden fazla ve amacı dışında kullanımı, aile içinde kurulması gereken ilişkileri azaltmakta ve yüz yüze iletişimi engellemektedir. Dolayısıyla sosyal medya araçları, aile içi ilişkilerle ilgili bilindik çerçevenin dönüşmesi noktasında farklı açılardan rol oynamaktadır. Bundan hareketle, ebeveynlerin sosyal medya araçlarını kullanımlarının aile içi ilişkilere ne tür etkilerinin olduğunu tespit ve analiz etmek bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Araştırma verileri, nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'nin farklı illerinde ikamet eden ve sosyal medya araçlarını aktif kullanan ebeveynlerle görüşmeler yapılarak veriler elde edilmiştir. Ölçüt örnekleme modeli dâhilinde bu araştırmanın örneklemi, 17 kadın ve 15 erkek olmak üzere, sosyal medya araçlarını aktif kullanan toplamda 32 ebeveynden oluşmaktadır. Çalışma, ebeveynlerin sosyal medya kullanımının aile kurumunu ne şekilde etkilediğini, araştırma kapsamında elde edilen veriler ışığında ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışmada elde edilen veriler incelendiğinde; ebeveynlerin sosyal medya kullanımlarının aile içi ilişkilere ne tür etkilerinin olduğu noktasında, sınırlı düzeydeki yararlı bazı içeriklerin dışında genel olarak sosyal medya araçlarını kullanımlarının, toplumsal açıdan ideal düzeydeki aile içi ilişkilere zarar verdiği ve aile mahremiyetini zedelediği yönünde sonuçlar elde edilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, Sosyal Medya, Aile İçi İlişki

ABSTRACT

Title of the Thesis: The Effects of Social Media Use Among Parents in the Context of the Relationships Within Family	
Author	: Gülşen AKSU
Supervisor	: Prof. Dr. Mehmet ANIK
Department	: Sociology
Sub-field	: Sociology
Date	: 26.04.2024
The increasing frequency of use of social media platforms has affected the family institution and relations among individuals in various aspects. Excessive and misuse of social media reduces the relationships that need to be established within the family and prevents face-to-face communication. Therefore, social media tools play a role from different perspectives in transforming the familiar framework regarding family relationships. Based on this, the main purpose of this study is to determine and analyze how the effects of parents' use of social media tools on family relationships. Research data has been obtained by using a semi-structured interview form, which is a qualitative research technique. In this context, data has been obtained by conducting interviews with parents who reside in different provinces of Turkey and actively use social media tools. Within the criterion sampling model, the sample of this research consists of a total of 32 parents, 17 women and 15 men, who actively use social media tools. The study aims to reveal how parents' social media use affects the family institution in the light of the data obtained within the scope of the research. When the data obtained in the study are examined; Regarding the effects of parents' use of social media on family relations, results have been obtained that, apart from some limited useful content, their use of social media tools in general harms the socially ideal family relations between family members and damages family privacy.	
Keywords: Parent, Social Media, Family Relationship	

KISALTMALAR

E	Erkek
K	Kadın
TCK	Türk Ceza Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TDK	Türk Dil Kurumu
s.	Sayfa
vb.	Ve benzeri

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1:Katılımcıların Demografik Özellikleri	38
Tablo 2:Katılımcıların Kullandıkları Sosyal Medya Araçları	40
Tablo 3:Eğitim Durumu Dağılımı.....	41
Tablo 4: Ailedeki Çocuk Sayısı Dağılımı	41

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Sekil No</u>	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1: Bireylerin İnternet Kullanım Sıklığı	21
Şekil 2: Hanelerde İnternet Erişim İmkânı ve Bireylerde İnternet Kullanımı, 2012-2023.....	21
Şekil3:Araştırmada Elde Edilen Verilerin Sınıflandırılması.....	37
Şekil 4:Katılımcıların Sosyal Medya Araçlarını Kullanma Dağılımı.....	39

GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte günümüz toplumlarının yaşam biçimlerinde hızlı dönüşümler meydana gelmiştir. Özellikle iletişim teknolojileri alanındaki gelişmeler toplumsal dünyada farklı düzlemdeki ilişkileri etkilediği gibi aile içi ilişkileri de doğrudan etkilemektedir. Sosyal medya araçlarının ortaya çıkıp giderek yaygınlaşmasının ardından tablet ve akıllı telefonların kullanımının da yaygınlaşmasıyla birlikte, herhangi bir ortam ve zaman diliminde sosyal medya araçlarına erişimin imkân dâhilinde olması, bu tür kullanımların aile içi ilişkiler de dahil olmak üzere toplumsal ilişkileri etkileme gücünü ve boyutunu arttırmaktadır.

Sosyal medya araçları, aile üyeleri için bir yandan farklı düzlemlerde enformasyon ortamı sağlarken, diğer yandan aile içindeki yüz yüze ilişkileri sınırlandırabilmektedir. Bu noktada söz konusu yeni medya araçlarının, aile ilişkilerini dönüştürdüğünü söylemek mümkündür.

Ebeveynlerin sosyal medya kullanımının aile içi ilişkilere etkisini ortaya çıkarmayı hedefleyen bu çalışma 3 temel bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde, sosyal teoride geleneksel, modern ve postmodern aileye yönelik temel yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda aile yapısındaki farklılıklar, benzerlikler ve aile içindeki ilişki düzeyleri kavramsal ve kuramsal olarak ele alınmıştır. Sosyal bilimlerdeki değerlendirmelerin tamamını ele almak ve değerlendirmek mümkün olamayacağından, sosyolojide bu hususta öne çıkan temel yaklaşımlara ağırlık verilmeye çalışılmıştır. Yine bu bölümde, sosyal medyanın ortaya çıkışının aile üzerindeki etkileri ve neden olduğu dönüşümlerle bunun aile içi mahremiyete yansımalarına dair kuramsal değerlendirmelere de yer verilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde, araştırmanın metodolojisi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Araştırmanın kapsamı ve amacı, araştırmanın önemi ve problemi, araştırma konusu ile ilgili literatür taraması, araştırmada kullanılan veri toplama tekniği, araştırmanın evreni ve örneklemi, araştırmanın temaları gibi hususlar üzerinde durulmuştur.

“Ebeveynler Arasında Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İlişkilere Etkisi” başlıklı bu çalışmanın temel amacı, sosyal medyayı aktif kullanan bireylerin bu tür araçlardan faydalanmalarının aile içi ilişkilere ne tür etkilerinin olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda, araştırmada ebeveynlerin sosyal medya

kullanımının aile içindeki ilişkilere ne tür etkilerinin olduğu ana problem olarak belirlenmiştir. Nitel bir araştırma olarak tasarlanan bu araştırmanın evrenini, Türkiye’deki evli ve sosyal medyayı aktif kullanan ebeveynler oluşturmaktadır. Nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış mülakat aracılığıyla verilerin toplandığı bu araştırmanın örneklemini ise Türkiye’nin çeşitli illerinde ikamet eden ve sosyal medyayı aktif kullanan evli ve çocuk sahibi 32 ebeveyn oluşturmuştur.

Araştırmanın üçüncü bölümü ise katılımcılardan elde edilen bulguların analizini içermektedir. Bu kapsamda elde edilen veriler; “Sosyal Medya ve Toplumsal Dünyada Sanal İletişim”, “Aile İçi İlişkilere Etkisi Çerçevesinde Sosyal Medya Kullanımı”, “Sosyal Medya ve Mahremiyet Sorunu”, “Dijital Çağda Aile Kurumunu Korumak” şeklinde 4 ana tema hâlinde sınıflandırılarak incelenmiştir. Veriler; sosyal medya kullanımının aile içi ilişkilere etkisi, ebeveynlerin kendi aralarındaki ilişkilere etkisi ve ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerine etkisi çerçevesinde ele alınıp analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

İnsan yaşamı ve alışkanlıkları, sürekli gelişen teknolojiye bağlı olarak, toplumsal ihtiyaçlar ve değişen dinamikler doğrultusunda çeşitli alanlarda değişim göstermiştir. İnsanların, geleneksel medyadan ziyade interaktif iletişim kurabildikleri internet ortamına yönelmesi teknolojinin gelişmesinin doğal bir sonucudur. İnternetin ortaya çıkması ve işlevlerinin her geçen gün artmasıyla sosyal medya araçlarının sağladığı kolaylıklar, insan hayatını derinlemesine etkilemiş ve internet, insan için önemli bir konuma yerleşmiştir. Bu yeni evrede her yaştan bireyler, internetin sağladığı olanaklardan faydalanacakları eylemlerde bulunmaya çalışmaktadır.

Sosyal medya; insanların internet aracılığıyla içerik paylaşımı yapabildiği, diğer insanlarla etkileşim içinde olabildiği, her türlü enformasyon akışını sağlayarak sosyal etkileşimde bulunmalarına olanak tanıyan iletişim ortamıdır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde sosyal medya şöyle tanımlanmıştır: “Genel ağda oluşturulan sosyal ağlar üzerinden kullanıcılar arasında görsel ve işitsel malzeme paylaşımını, bilgi aktarımını, haberleşmeyi sağlayan iletişim ortamı” (<https://sozluk.gov.tr>). Sosyal medya ortamında, kişisel profillerini oluşturan bireyler düşünce ve edinimlerini diğer insanlarla paylaşabilmektedirler. Bireyler aynı zamanda vakit geçirmek, iletişim kurmak, haberleşmek, çeşitli aktivitelere katılmak, arkadaş ve aile takibi yapmak gibi amaçlar için de sosyal medya araçlarına yönelmektedirler (Kıran, ve diğerleri, 2020, s. 436). Sosyal medya, içerik olarak da çeşitli ve kapsamlı bir yelpazeye sahip olup, gerek entegrasyon gerekse bireyin interaktif bir şekilde iletişim kurabilmesi açısından önemlidir. Sosyal medyayı kullanmak, aynı zamanda sosyal medyanın sağladığı imkânlarla erişmek çeşitli teknolojik cihazların kullanımıyla mümkündür. Bilgisayar, telefon ve tablet gibi akıllı cihazlar aracılığıyla en kolay yoldan bu mecralara erişilebilmektedir (Demircan & Aksoy, 2020, s. 28-29).

Facebook, Twitter (X), Instagram, YouTube, Snapchat, TikTok, Telegram, WhatsApp, LinkedIn, Pinterest en çok kullanılan sosyal medya platformlarından bazılarıdır. Bu sosyal paylaşım ağlarında bireyler, gerek özel hayatlarını gerekse kişisel verilerini ifşa edebilmektedirler. Böylece kişisel gizliliğin ihlal edilmesi riski,

şahsi bilgilerin üçüncü kişilerle paylaşılması ve öz saygı problemleri ortaya çıkabilmektedir. Böylesi durumlar, sosyal medyanın bireyin hayatı üzerindeki olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz yönde etkilerinin de olabileceğini göstermektedir. Kullanım yaşının giderek düştüğü sosyal medyanın bağımlılık yaratan ve zaman yönetimini olumsuz anlamda etkileyen tarafından söz etmek de mümkündür. Bu durum, kullanıcıları arasında farklı meslek alanları, karşıt ideolojiler ya da farklı değerlere sahip geniş bir insan kitlesini bulunduran sosyal medyaya, küresel çapta giderek artan bir kullanım sıklığı kazandırmaktadır (Anık, 2019, s. 120). Başlıca iletişim ve etkileşim alanlarından biri hâline gelen sanal iletişim ortamlarında kullanıcı sayısı her geçen gün artmaktadır. Sözü edilen yeni iletişim alanlarında bireylerin, toplumsal bağları ve ilişkileri yeniden inşa etmekte olduğu söylenebilmektedir. Bu durum bireylerin tutum ve davranışlarında, sosyal ilişkilerde ve aile içi münasebetlerde de belli noktalarda değişimi beraberinde getirmektedir (Ekşi, ve diğerleri, 2010, s. 227). Sosyal medya ortamında görünür olan bu yeni ilişki ve etkileşim ağı, aile kurumunu ve aile içi ilişkileri farklı yönlerden etkilemektedir.

1.1.1. Sosyal Teoride Geleneksel Aile ve Aile İçi İlişkiler

Geleneksel aile, kentleşme öncesi dönemde yaygın olarak kırsal kesimde görülen aile türüdür. Geleneksel geniş aile veya büyük aile olarak da tasvir edilen bu aile yapısı; genellikle anne, baba, evli veya bekâr çocuklardan oluşan, biyolojik bağların bir arada tuttuğu birimdir. Geleneksel aile, ailenin doğal üyelerine ilaveten kan bağıyla bağlı olunan diğer aile üyeleriyle de aynı çatı altında bulunan, nesillerin bir arada yaşama hâli olarak da nitelendirilebilir.

“(…) geleneksel toplumlar daha çok tarımla geçimlerini sağlayabilmekte, bu yüzden de ailede var olan üyelerin aynı ortamda yaşamaları daha uygun görülmektedir. Buradan hareketle diyebiliriz ki bu aile tipi daha çok ekonomik amaçlıdır. Geleneksel aile yapısının özellikleri denilince akla; dayanışmacı, akrabalar arasında ilişkileri güçlü, birçok işleve sahip bir profil gelmektedir. Geniş ailede baba önemli bir aktördür. Ailenin geçiminden sorumludur. Ailenin reisidir. Toprağın mülkiyeti tek kişidedir” (Karşlı, 2019, s. 4).

Akrabalık ilişkilerinin daha sağlam olduğu bu aile türünde, erkek egemenliğinin ön planda olduğu ve erkeğe daha çok saygı duyulduğu görülmektedir. Ataerkillik hâkimdir, bunun yanı sıra çok eşlilik de görülebilmektedir. Eşler genellikle ebeveyn tarafından seçilmektedir. Bireylerin birbirleri üzerinde etkisi çok belirgindir. Ailenin en yaşlı bireyinin kendinden sonra gelenler üzerinde, yaşça büyük olanların yaşça

küçük olanlar üzerinde ve erkeklerin kadınlar üzerinde otorite tesis etmesi durumuyla karşılaşmaktadır. Ailedeki otoriter figürlerin, diğer aile bireylerinin üzerinde, kendilerine itaat etmelerine yönelik bir güç hissettirmesi, böylece hâlihazırda bulunan geleneksel norm ve değerlerin sürdürülmesi mümkün olmaktadır. Bu da dönemin toplumsal düzenini idame ettirmek için tek tip anlayışın gerekli görüldüğü ve otoriter düzenin hâkim olduğu bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır.

Her dönemde olduğu gibi sanayileşme öncesi dönemde de ailenin temel işlevlerinden biri neslin devamını sağlamaktır. Bununla ilişkili olarak, geçimin, kol gücüne dayalı olduğu bu aile türünde ailedeki birey sayısının fazlalığı mühimdir. Çocuk sayısının çoğalması iş gücüne daha fazla bireyin katılmasını ve artan iş gücü potansiyelini beraberinde getirmekte, aynı zamanda aile içinde kadın figürünün ve otoritesinin güçlenmesine olanak sağlamaktadır. “Kadının aile ve toplum içindeki statüsü çocukların sayısı ve statüsü ile yükselir” (Eyce, 2000, s. 235). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte toplumlarda meydana gelen değişimler, aile kültürünün de farklılaşmasına ve fonksiyonlarının başka kurumlarca üstlenilmesine zemin hazırlamıştır.

Toplumsal yapı içerisinde bireylerin birbirleriyle etkileşim süreçlerine odaklanan “sembolik etkileşimcilik”, aileyi de karşılıklı etkileşim içinde bulunan bireyler bütünü olarak ele almaktadır (Aydın, 2017, s. 50). Sembolik etkileşimcilere göre;

“(…) aile, etkileşim içindeki kişilerin birliğidir. Birey, bireysel veya kolektif olarak, tanımlanmış olan diğer aile üyelerinin rol beklentilerini ve normları algılar, içinde belli sayıda rollerle belirlenmiş bir konum işgal eder. Rol beklentilerine uygun olarak rolünü oynar. Sembolik etkileşimciler rol analizine ek olarak, otorite örüntüleri, iletişim süreçleri, çatışma, sorun çözme, karar alma ve stres reaksiyonu, aile etkileşiminin diğer görünüşleri, evlenmeden boşanmaya kadar tüm etkileşim süreçleri, statü sorunları gibi konular üzerinde odaklanırlar” (Güçlü, 2015, s. 41).

Sembolik etkileşimci yaklaşım, birey odaklıdır. Anlamlandırma ve yorumlama sürecinin işleyişini ve bireyin, karşısındakini nasıl anlamlandırıldığını göz önüne almaktadır. Sözü geçen kuram, ontolojik olarak toplumsal hayatın içinde çeşitli dinamiklerin olduğunu ve etkileşim süreci içerisinde bu dinamiklerin belli değişimler geçirdiğini ifade etmektedir (Kasapoğlu, ve diğerleri, 2018, s. 5). Aile içindeki rollerin işlevselliği, modernleşme sonrası dönemde değişikliğe uğramıştır. Önceleri annelik rolü aile içinde anahtar rolken; modernleşme sonrası dönemde anne, baba gibi çalışma

hayatına atılmak istemektedir. Geleneksel geniş aile yapısında insanlar, aile içindeki rol beklentilerini gerçekleştirmek konusunda daha sorumlu davranıp bu sorumlulukları üstlenmekteydiler. Geniş ailenin yaygın olduğu endüstrileşme öncesi dönemde, modern dönemde ve sonrasında ise aile kavramına ve yapısına dair anlayışlarda farklılıklar görülmektedir. Aile üyelerinden olan anne-baba, toplum tarafından anlamlandırılan rol beklentilerini karşılayabildikleri ve olumlu dönüt aldıkları sürece annelik-babalık rolünü sergileyebilmiş olacaktır. Sembolik etkileşimciliğe göre, aile içinde bazı kavramların algılanış biçimleri zaman içinde farklılıklar göstermektedir. Sanayileşme sonrası dönemde aile içindeki sevgi ve ilgi beklentisi artış göstermiştir. Geleneksel geniş ailede duygusal doyum geleneksel bağlar üzerine yoğunlaşmışken; modernliğe geçiş sürecinden sonra modern aile tipinde duygusal doyum, aile içinde etkin bir rol oynamıştır. Sanayi öncesi dönemde evliliğin anlamı çocuklarla birlikte tek çatı altında sağlıklı bir şekilde yaşamakken, sanayileşme sonrasında evlilik; sevgi, ilgi ve aşk üzerine temellendirilmiştir. Aileye atfedilen anlam zaman içinde değişmiş ve dönüşmüştür. Bunda, günümüzde sıkça kullanılan sosyal medya uygulamaları fazlasıyla yönlendirici olmaktadır. Örneğin doğru anne-baba olabilmekle ilgili bilgi verici içeriklerin yer aldığı yayınlardan faydalanılmakla birlikte, bu medya üzerinden çeşitli eğitimler alınabilmektedir. Boşanmaya karşı tutumun zaman içinde değişime uğraması, bir diğer örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel ailelerde evlilik, ölümle sonlanırken; modernleşmeyle birlikte boşanmalar normalleşmiş ve bu süreçte bireylere yasal haklar tanınmıştır. Sembolik etkileşimcilere göre, geleneksel bakış anlayışı ile ailenin kutsal olduğu anlayışı hâkimdir. Daha çok ailedeki değişim ve boşanma üzerinde duran sembolik etkileşimciler, bu anlamdaki sembollerin ve kavramların yorumlanmasındaki değişikliğe vurgu yapmaktadırlar” (Gökçe, 2017, s. 53-54).

“Yapısal işlevselci yaklaşım” toplumsal yapı içindeki işleyişiyle ilgilenmektedir. Kuramın temsilcilerinden olan Talcott Parsons, toplumu bütünleştiren yapıların olduğundan bahsetmektedir. Aile, bu bütünleştirici unsurlardan en önemlisidir. Parsons’a göre aile kurumunun en birincil işlevi, üreme yolu ile neslin sürekliliğini sağlamaktır. Bireylerin toplumun norm ve değerlerine uygun yetişip toplumun idamesi için sosyalleşmesini sağladığı ilk yer aile kurumudur (Ulusoy, 2012, s. 298-310). Yapısal işlevselci kuram, makro boyutlu olup, birey üzerinde odaklanmayıp bir bütün olarak işleyişle ilgilenmektedir. Sosyolojinin isim babası ve

aynı zamanda kurucularından olan Auguste Comte, toplumu tıpkı bir organizmaya benzetmektedir. “(...) Comte ‘toplumsal organizma’ terimini toplumun parçaları arasında bir uyum olduğunu, kurumlar arasındaki karşılıklı bağlantıların bir organizma içindeki işlevlerin karşılıklı bağlantısına benzediğini göstermek için kullanmıştır” (Goodwin & Scimecca, 2015, s. 50). Bunu aile üzerinden değerlendirdiğimizde aile kurumunun işleyişinin sağlıklı olması, bireylerden beklenen rollerin doğru yönetilebilmesiyle ilişkilidir.

“İşlevselci/fonksiyonalist yaklaşıma göre ailevi sistem işlevler arası koordinasyona bağlı olarak işler. Aile üyelerinden birinin işlevini yerine getirmemesi sistemin işleyişini engeller. Bu nedenle, aile üyelerinin rollerini yerine getirmesi ailevi istikrar için önem taşımaktadır. İşlevlerin yerine getirilmesiyle ailevi bağlar güçlenir ve sağlıklı bir yapı ortaya çıkar” (Eraslan & Demirel, 2020, s. 15).

Ogburn, geleneksel büyük ailenin fonksiyonlarını biyoloji, koruyuculuk, psikoloji, eğitim, din, boş zamanları değerlendirme ve prestij sağlama fonksiyonu ekseninde değerlendirmektedir. Biyolojik çerçevede ailenin temel fonksiyonu, üreme yoluyla nesilde süreklilik sağlamaktır. Ekonomik çerçevede ailenin temel fonksiyonu, aile içinde iş bölümü dâhilinde ekonomik üretim gerçekleştirmek ve bu maddi gereksinimleri iş bölümü sonrasında elde edilen çıktılardan temin etmektir. Koruyuculuk çerçevesinde ailenin, üyelerini korumakla görevli olması ve bireye dışarıdan gelebilecek her türlü zarara karşı bireyi koruyarak onun güvenliğini sağlaması bu fonksiyonlardan bir diğeridir. Aile, psikolojik çerçevede aile üyelerinin duygusal güç sağlayıcısıdır; saygı, sevgi ve güven duyma ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Aile üyelerinin, birbirleri ile sevgi ve şefkat bağını kurması bu kurumun diğer işlevlerinin de sağlıklı ilerlemesini sağlamaktadır. Eğitim fonksiyonu çerçevesinde bakıldığında, üyelerin sorumluluğu aileye aittir. Aile, ilgilendikleri ve geçimlerini sağladıkları meslek dallarını çocuğa öğretmektedir. Yaşamla ilgili her türlü bilgi ve becerilerin çocuğa aktarımı ailenin işlevidir. Dinî çerçevede, üyelerine dinî açıdan enformasyon sağlamakla beraber pratikte alan oluşturarak organize etme ve denetleme işlevi, geniş ailenin fonksiyonudur. Boş zamanları değerlendirme çerçevesinde, üyelerinin eğlenmesi, dinlenmesi ve onlar için çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi aile tarafından sağlanmaktadır. Prestij sağlama çerçevesinde, aile üyelerinin toplum içindeki konumları genel olarak geniş ailenin toplumdaki konumuna bağlıdır. Dolayısıyla statü, geniş aile tarafından belirlenmektedir (Gökçe, 1976, s. 61-62).

Yapısal işlevselci yaklaşım, aile kurumu çerçevesinde incelendiğinde, odak noktasının istikrar ve uyum olması sebebiyle sadece sosyal statik bağlamında sınırlı kaldığı için eleştirilmektedir (İçli, 1997, s. 59-68). Bu yaklaşımda köklü bir değişim yerine, daha dar kapsamlı değişim ve dönüşümler savunulmaktadır. Zira ancak böyle olması durumunda toplumda düzen ve istikrarın sağlanabileceğine dair bir algı egemendir.

Sosyal teoride önemli yaklaşımlardan bir diğeri “çatışmacı yaklaşım”dır. Bu yaklaşıma göre aile, sosyal çatışma ve eşitsizlik temeline dayanarak, üretim kaynaklarına sahip olanların, kadınları ve çocukları sömürmek için kullandıkları bir araçtır (Yener, 2018, s. 873). Aile bireyleri ya da gruplar arasındaki çatışma sürecini vurgulayan bu kuram, eşler arasında kararların alınıp verilmesi, şiddet, evliliği sona erdirmeye ve evlilik sistemi vb. konuları incelemektedir (İçli, 1997, s. 63). Çatışmacılara göre, aile yapısında otoritenin kimde olduğu önem taşımaktadır. Geleneksel geniş ailenin yaygın olduğu sanayileşme öncesi dönemde, Türk toplumunda ataerkil yapının baskın olması, otoritenin erkekte olduğunu göstermektedir. Kadının geri planda tutulması, aile içindeki ilişkiyi zedeleyerek aile içi çatışmaların yaşanmasına sebebiyet vermektedir (Aksoy, 2019, s. 54). “Ataerkil aile biçimlerinde, kız çocuklarının haklarından çok, onların sorumluluk ve görevlerinden bahsedilmekte ve bu anlayış onları, her türlü ihmal ve istismarı beraberinde getiren, temel insan hakkı ihlalleriyle karşı karşıya bırakmaktadır” (Özateş, 2007, s. 82). Bu haklardan biri, kız çocuklarının eğitim hakkıdır. Bu dönemde kadına biçilen roller ve çocuklar üzerinden yapılan cinsiyet ayrımcılığı, kız çocuklarının haklarının göz ardı edilmesine neden olmuştur. Çoğunlukla kız çocuklarının okuyup eğitim görmesi, onlar için gerekli bir durum değildir. Kadınların ve kız çocuklarının hareket ve özgürlük alanı kısıtlıdır. Eğitim görememiş kadına aile içinde genellikle söz hakkı verilmeyip, ondan verilen görevleri yerine getirmesi beklenmektedir. Aile nüfusunun ve ailenin çevresinde bulunan kitlenin fazla olması aile içindeki bireylerin psikolojik, sosyal, duygusal gelişimini hatta öz değer duygusunu olumsuz etkileyebilir. Bu aile yapısında birey, kendi başına karar alıp veremez. Aile içi sorumluluk bilinci ve geleneksel bağlılık fazladır. Birey, öz bakım becerilerini yeteri derecede sağlayamaz. Çocukların zihinsel gelişimini desteklemek önemlidir. Bunun için kaliteli ve iyi bir eğitim gerekir. Bu eğitim, geleneksel toplumlarda ve geniş aile tipinde çocuk nüfusunun fazla olmasından ötürü özenli bir şekilde verilemez. Ataerkil toplumlarda erkek çocuk beklentisi çok fazladır. Cinsiyetin belirleyicisi erkek olduğu hâlde, yeterli eğitimin alınmamasından ve buna

bağlı olarak bilgisizlikten ötürü cinsiyetin kadın tarafından belirlendiği düşünülmektedir. Erkek çocuk doğurmadığı durumda hem fiziksel hem de psikolojik şiddete maruz kalan kadınların olduğu bilinmektedir. Geleneksel geniş ailede çocuk sayısının fazla olmasıyla ucuz iş gücünü elde etme isteğinin yanında, aynı zamanda erkek çocuğu bulma çabası güdülmektedir.

“(…) toplumda özel mülkiyet yükselmeye başladığında erkek, gücü ve mülkiyeti elinde tutmayı ve onu çocuklarına vermeyi istedi. Bu mirası garantiye almak için anne hakkının alaşağı edilmesi gerekiyordu. Baba hakkının tesisi için, kadınların evcilleştirilmesi, sınırlandırılması (...) kontrol edilmesi gerekiyordu. Engels’a göre kadınlar için kurulan (...) ataerkillik (...) bu dönemde gerçekleşti” (Sultana, 2019, s. 419).

Toplumda güç ve kaynaklar kıttır. Dolayısıyla insanlar bunları elde etmek için her zaman mücadele içerisindeyler. Toplamların karakteristik özelliklerini belirleyen, onların ortaya koymuş oldukları üretim tarzıdır. İnsanların tarımla uğraştığı dönemde, feodal bir anlayışa sahip toplumun makineleşmeye geçmesiyle beraber farklı sosyokültürel yapıların oluşmaya başladığı söylenebilir. Ekonomide meydana gelen değişim aynı zamanda, üst yapı olan eğitim, kültür, din, hukuk ve ahlak anlayışında da değişimler meydana getirmektedir. Bundan dolayı toplumların özelliklerini belirleyen faktörler ekonomi ve üretim tarzıdır. Ataerkil dönemde üretim aracının aile olduğunu ve gücün, mirasın, otoritenin erkekte olduğunu kabul etmekle beraber bu dönemdeki evlilik birliğinin çatışmaya sebebiyet verecek birçok özelliğinin olduğu görülmektedir.

Önemli yaklaşımlardan bir diğeri “feminist yaklaşım”dır. “(...) Feminizm, temelde cinsiyet ayrımcılığına karşı tavrı alan, kamu ve özel bütün alanlarda kadınların maruz kaldığı baskıların ve denetimlerin ortadan kaldırılmasının gerekliliğini savunan ve ataerkil yapılanmaların önüne geçerek kadınların meşru haklarına ulaşmada mücadele eden bir yaklaşımdır (...)” (Taş, 2016, s. 173). Bu kuram, kadınların gerek sanayi öncesi dönemde aile içinde, gerek sanayi sonrası dönemde çalışma hayatında sömürüldüğünü ifade etmektedir. Geleneksel toplumda kadının rolleri; yemek yapmak, ev işi yapmak, üretim faaliyetlerine destek vermek ve neslin devamı için çocuk dünyaya getirip yetiştirmekle sınırlıdır. Kadının ev içinde yaptığı iş, emek bağlamında maddi bir karşılığı olmadığı için ev içi karşılıksız emek olarak adlandırılmaktadır. Bu anlayışa göre kadın, karar yetkisine sahip değildir ve bundan dolayı kadının ikincilleştiği söylenerek aile eleştirilmektedir. Feministler, kadının özgürleşmesi, gelişmesi ve söz hakkını elde etmesi gerektiği görüşündedir. Cinsiyet

ayrımcılığı ortadan kalkmalıdır. Onlara göre kadın, aile içerisinde ve toplumda erkeklerle eşit statüde olmalıdır. Güneş'e göre (2017) kadına yapılan haksızlıkların asıl sorumlusu, erkek egemen olan ataerkil yapıdır. Ona göre ataerkilliğin olduğu her yer kadın için mücadele alanıdır.

1.1.2. Sosyal Teoride Modern- Postmodern Aile ve Aile İçi İlişkiler

Aile, toplumsallaştırma sürecinin ilk aşamasını oluşturan, neslin devamını sağlayan sosyal bir birliktir (Güçlü, 2015, s. 29). Aile türlerinden olan çekirdek aile yapısı; genel anlamda anne, baba ve evlenmemiş evlatlardan oluşan en küçük sosyal birliktir. Bu aile yapısı genellikle sanayileşme sonrası toplumlarda görülmesi sebebiyle modern aile olarak da tasvir edilmektedir. Kimlik inşası, bireyin kimliğinin şekillenmesi ilk olarak aile içinde başlamaktadır. Kimliğin tahrip edilmesi, toplumsal tahribatı da gerçekleştirmektedir. Son dönemlerde aile yapısında tahribat belirtileri görülmektedir. Modernite karşısındaki aile kurumu da diğer tüm kurumlar gibi yapay ve zorlamalı değişimden nasibini almıştır (Aydın, 2017, s. 86).

T. Parsons, toplumlar endüstrileşmeye bağlı olarak değişim gösterdikçe ailenin, üretim toplumu yapısından çıkıp tüketim toplumu hâline dönüştüğünü, ihtiyaçların farklılaşmasıyla aile tipinin geniş aileden çekirdek aileye doğru evrildiğini ifade etmiştir. "Durkheim, Simmel ve Parsons gibi modernistlere göre modernlik; uzmanlaşmanın, bireyselleşmenin, farklılaşmanın, karmaşıklığın, sözleşmeye dayalı ilişkilerin, bilimsel bilginin ve teknolojinin egemen olduğu bir yaşam biçimidir (...)" (Güven, 2015, s. 269). Sanayileşmenin, aile üzerindeki geleneksel işlevleri zayıflattığını düşünen işlevselciler; üretim şekli, bireylerin toplumsallaşması, yaşlı ve hastaların bakımı gibi ailenin temel fonksiyonlarını inceleme aracılığıyla aileyi konu almıştır (Gökçe, 2017, s. 53-54). Modernleşme sürecinde ailede yaşanan değişim ve dönüşüme ivme getiren faktör, sanal ağlar aracılığıyla oluşturulan iletişim araçları olmuştur. Bu ağların keşfinden sonra teknolojik cihazların hızlı bir şekilde gelişmesi neticesinde oluşan tüm sanal ağlar, bireylerin yaşamlarındaki değişimin en etkili faktörü olmuştur (Yıldırım, 2021, s. 1250). Sanayi Devrimi'nin akabinde farklılıklar yalnızca teknoloji ve ekonomi alanında sınırlı kalmayıp, aile yapısını ve ailede kurulan ilişkileri de etkilemiş ve değiştirmiştir (Zeybekoğlu, 2013, s. 101-102). Toplumda biz duygusunun azalıp ben duygusunun çoğalması sonucunda, toplumun birey ve aile üzerindeki etki alanı kısıtlanmıştır. Bireyler, evlilik sürecinin başlangıcında ve aynı

zamanda evlilik süreci boyunca başka insanlardan, giderek daha az etkilenmektedirler (Sayın, 1991, s. 532).

Sanayileşmeyle ortaya çıkan teknolojik gelişmelerle beraber yaşanan değişim ve dönüşümler, bireyin kimlik algısının da dönüşmesine neden olmuştur. Toplumsal değerlerin sosyal hayat içerisinde faaliyet göstermemesi toplum içinde çözülmeye ve çatışmaya neden olmakla birlikte, teknolojiye erişim imkânlarının çeşitlenmesi ahlaki dejenerasyona sebebiyet vermektedir (Çapcıoğlu, 2018, s. 35). Günümüz dünyasında YouTube, Instagram, Twitter, Facebook, Tiktok gibi sosyal ağları aktif biçimde kullanıp, zamanının büyük bir kısmını bu sosyal ağları kullanarak geçiren bireyin, internetin olmadığı ortamlarda, zamanlarda ve durumlarda da kendisini yoksun hissetmesi, dijitalleşen dünyaya bağıllık duyma durumunun göstergesidir (Bayrak & Cihan, 2021, s. 82). Modern dönemde aile yapısında belli birtakım değişimler ve ahlaki yapılarda çözümler yaşanmıştır. Önceki dönemlerde anne ve babanın diğer aile üyeleriyle olan ilişkilerinde her ne kadar geleneksel bağın kuvvetli olduğu görülse de, şefkat ve sevgi duygusunu dışa vurma yetisi bazı aileler için sınırlı düzeydedir. Bu dönemde aile mahremiyeti korunmaktadır. Günümüz toplumunda eş ve aile mahremiyeti, internet aracılığıyla sosyal medya araçlarına taşınmıştır. İnsanların birbirleri ile etkileşim hâlinde olabildikleri sosyal medya araçları, mevcut durumda belirli sürelerle kullandıkları bir iletişim ağı olmaktan ziyade gündelik hayatın merkezindedir. İnsanların, yeme içme gibi alışkanlık hâline getirdiği web tabanlı uygulamaları kullanımları hemen hemen her kesimden insanı geniş bir toplumsallaştırma tabanında bir araya getirmektedir (Çalışkan & Mencik, 2015, s. 255). Aile kurumunun amacının sekteye uğramaması ve sağlıklı işleyişi doğrultusunda birey, sağlıklı yaşama kavuşabilmektedir. Ebeveynlerin sosyal medya kullanım alışkanlıklarında ki artışın günlük yaşamın gereklerini ihmal etmelerine neden olması ve aile içindeki çocukların da bu durumu taklit etmesiyle sağlıklı aile ortamları oluşmaktadır. Ebeveynlerde ve çocuklarda davranış bozukluklarının olduğu bu düzende, özellikle anne ve baba arasındaki ilişkinin bozulmasına, aile içindeki sorunların çözümsüz kalarak aile birleşiminin zarar görmesine sebebiyet vermesi mümkündür. Medyanın birey ve toplum üzerinde algı oluşturma ve onları yönlendirme kabiliyeti çok kuvvetlidir. Buna bağlı olarak aile içi ilişkileri olumsuz yönde etkilediği ve rol değişikliğine neden olduğu görülebilmektedir (Doğan & Candemir, 2015, s. 242).

Propaganda/Uyarıcı-Tepki/Sihirli Mermi/Hipodermik İğne Modeli'ne göre göndericinin gönderdiği ileti, alıcı olan kullanıcının hareketlerini etkilemektedir. Medya araçlarıyla gönderilen ileti ya da içerikler şırınga gibi deri altına işlenerek, alıcıların hareketlerinde farklılık oluşmasında hızlı bir şekilde etkide bulunmaktadır (Haşar, 2017, s. 312).

Dikeçligil, “*Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu*” (2012) başlıklı çalışmasında, modern aile ve geniş aile düzleminde yapılan tasvirlerde keskin ayrımlara yer verilmesini eleştirel bir bakış açısıyla ele alıp, dönemler ve yapılar içinde bir iç içeliğin olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, çekirdek ve geniş aileyi idealize ederken aşırı genelleme yapmak doğru bilgiye ulaşılmasının engellenmesine neden olmaktadır. Aynı aile grubu, farklı dönemlerde kendi içinde birtakım farklılıklar barındırabilir; farklı dönemlerde var olan çekirdek aile yapısı tamamen aynı özellikleri taşımayabilir. Aile kurumunu sadece bölüşme ve çatışma ya da sadece iş birliği ve uyum olarak kutuplaştırmak; ailenin iş birliği, çatışma, uyum, rekabet gibi sosyal etkileşim özelliklerinin bütününe kapsayan bir etkileşim ağı olduğunun anımsanmamasına neden olmaktadır. Her aile tipinin güçlü ve zayıf yönleri ve dönemleri olduğu gibi, bu özellikleri tek bir yöne indirgemek gerçeklikle bağın kopmasına neden olmaktadır (Dikeçligil, 2012, s. 32). Dikeçligil, çekirdek aile yapısının yaygın bir aile tipi olduğuna, tüm dünya genelinde daha da artış gösterdiğine, akrabalık çevresinin daraldığına fakat yakın akraba ilişkilerinin devam ettiğine vurgu yapmaktadır. Aile yapısında değişen ve değişmeyen faktörler vardır. Değişmeyen bu faktörler var olduğu sürece aile, varlığını devam ettirecektir. Çekirdek aile yapısında, gerekli durumlarda yardımlaşmaların devam etmesi söz konusudur. O, torunların bakımında ve hastalık durumlarında birincil kuşağın hizmet desteği verdiğini söylemektedir. Düğünlere, taziyelere veya hastalık durumunda hastaneye gitmenin; aynı zamanda, kullanılmayan malların ve eşyanın ihtiyaç sahiplerine ya da akrabaya verilmesi türünden alışverişlerin yapılmasının Türkiye'deki çekirdek aile yapısının baskın özelliklerinden olduğunu söyleyerek, bu tür örneklerle savını somutlaştırmaktadır. Modern dönemde eşler arasında cinsiyet rolündeki değişimin, baba ve çocuklar arasındaki ilişkinin daha paylaşımcı bir hâl alması hususunda etkili olabildiğini ifade etmektedir (Dikeçligil & Bilgin, 2019, s. 17-23).

Yıldırım da benzer fikirlerine “*Aile Sosyolojisi*” (2009) adlı kitapta yer vermiştir. Onun ifadelerine göre; tarihsel süreç içerisinde ailedeki değer yargıları, birey sayısı, üretim ilişkileri, toplumsal yapı içindeki konum ve etkileşim düzeyi gibi çeşitli değişimler yaşanmıştır. Toplumsal değişim sadece olumlu ya da olumsuz yöne indirgenmeden bütünüyle toplumda ilerleme, bozulma, değişme gibi birçok süreci barındırmaktadır. Değişimin tek yönlü olumlu gelişme süreci yaşadığını söylemek doğru olmayacaktır. Bu değişimler, ailede farklılaşmaya neden olan etkilere sahiptir. Bu farklılıklar hem olumlu hem olumsuz eksendedir. Örneğin modernleşmeyle birlikte kadın erkek eşitliği bağlamında ilerleme görülürken, ailenin kapitalizmin ekseninde ezilmesi ailenin özünden uzaklaştığını göstermektedir (Yıldırım, 2009, s. 121-122).

Durkheim, geleneksel dönemden modern döneme geçişte toplumsal yapıda değişikliklerin olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte bireylerin karşılıklı etkileşim içinde olduğunu ve bu etkileşimler sonucunda bireylerin kimliklerinin belirli kurumlar içinde oluştuğunu ifade etmektedir. Ona göre birey, içinde yaşadığı sosyal yapıyı içselleştirerek toplumsal yapının işlevini ve düzenini devam ettirmelidir (Taş, 2020, s. 448). Modern dönemde kolektif bilinç zayıflamıştır. Durkheim’e göre kolektif bilinç, toplumun sağlıklı işleyişi açısından önemlidir. Toplumda olduğu gibi daha mikro bir kurum olan ailede de kolektif bilincin hâkim olması bireyi yalnızlıktan kurtararak, oluşabilecek olumsuzluklara karşı koruma altına alabilir. Bu olumsuzluklar, aile içindeki ilişkilerin zayıflığıyla ortaya çıkmaktadır. Birey yalnızlaşarak ve aile içindeki sistemin eksikliğinden etkilenecek intihara sürüklenebilir. Ailedeki ebeveynlerin birbirleriyle ve çocuklarıyla oluşturacakları sağlıklı ilişki örüntüleri, aile kurumunun devamını sağlaması, böylece bilinçli bireylerin yetiştirilmesine uygun bir ortamın oluşturulması ve bunun sonucunda toplumsal yapının güçlenmesi açısından önemlidir. Modern sonrası dönemde farklılaşan toplum ve aile yapısı, iş bölümünü gerektirmiştir. Bu dönemde aile içindeki iş bölümü, aile fertlerinin üstlendiği görev paylaşımıdır. Örneğin sanayileşmeyle birlikte kadının, çalışma hayatına farklı bir düzlemde katılımıyla aile içindeki rol ve sorumluluklar belli noktalarda değişmeye başlamıştır. Bu ve buna benzer görevlerde kolektif bilinç ve iş bölümünün çocuğa aktarımıyla, ailenin işlevinin mümkün olduğunca sarsılmadan, düzenli bir şekilde devam ettirilebileceği ve bu düzenin toplumun düzeni içinde gerekli olduğu söylenebilir.

Georg Simmel, şehirleşme olgusu ve metropol yaşamın modern birey üzerindeki etkisini “*Bireysellik ve Kültür*” (2009) adlı kitabındaki “Metropol ve Zihinsel Hayat” başlıklı bölümde ele almıştır. Ona göre modern hayatın sorunu; bunaltıcı toplumsal güçler, tarihî miras, dış kültür ve hayat tekniği karşısında nitelikli bir varlık olan bireyin, özerkliğini ve bireyselliğini koruma isteğinden kaynaklanmaktadır. Simmel, metropol insanının psikolojik temelini, içsel ve dışsal uyaranların devamlı değişim göstermesine ve buna bağlı olarak sinirsel uyarımın şiddetlenmesine dayandığını ifade etmektedir. Kırsal alana karşı metropoldeki farklılıklara fazlaca maruz bırakılan bireyin, daha az derinlikli bir bilinçle, aynı zamanda duyguyla değil zihinle hareket ederek, tepkiselliğinin azalmasına bağlı olarak daha yüzeysel ilişkiler ağı gerçekleştirmesi söz konusudur (Simmel, 2009, s. 317-318). Kırsal kesimde aile ve akrabalık ilişkileri daha yoğun ve samimiyken metropol kentte ilişkiler yüzeysel ve sınırlıdır. Metropolün gerekli kıldığı iş yoğunluğu, aile ve akrabalık ilişkileri üzerinde bireylerin birbirlerine ayırmaları gereken vakti ayıramamalarından dolayı ailevi ve insani ilişkileri sekteye uğratarak olumsuz yönde etkilemektedir.

Kent hayatı, merkezine zihni koyduğu kadar para ekonomisini de koymaktadır. Bununla birlikte herkese “Kaç para?” sorusunu sordurmaktadır (Koyuncu, 2011, s. 34). İnsani ilişkiler para üzerinden yürümektedir. Simmel’e göre tüketime odaklanan zihin ve davranışlar, paranın modern metropol hayatın merkezine konmasıyla ilişkilidir. “*Para Felsefesi*” adlı kitabında, kent yaşamında ortaya çıkan sonuçların çoğunlukla para ekonomisinin genişlemesinden kaynaklandığını ve bu çarpıcı sonuçlara metropol kent hayatında tanıklık edilebileceğini ifade etmektedir.

Nesnel kültürün, öznel kültürü baskıladığını ve zedelenen toplumsal bağları da göz önünde bulundurarak, kayıtsızlık durumunun oluştuğunu söylemektedir (Karakaya, 2015, s. 52-53). Kırsal alandan kente doğru göç edilmesiyle metropol kentin yaşam koşullarının güçlüğüne karşın samimi ilişkiler çoğunlukla, yerini kalabalık yabancı insan gruplarının mesafeli ilişkilerine bırakmıştır. Aynı apartmanda yaşayan pek çok insanın birbirinden habersiz oldukları gözler önündedir. Metropol kentte bireylerin ev ve iş yerleri arasındaki mesafenin uzak olması, iş koşullarının güçlüğü ve paranın hayatın merkezinde olması nedeniyle para ihtiyacının oluşması ve kazanç elde etme çabası gibi durumlar aile üyeleri ile olan ilişkinin sınırlanmasına neden olmaktadır.

Metropol kent ve yaşam koşulları bireyler üzerinde sadece olumsuz etki yaratmamaktadır. Kentin, insanların yaşam koşullarını iyileştirdiği noktalar da vardır. Sağlık ve eğitim hizmetlerinde gelişmişlik, tüketim çeşitliliğinde artış, farklı sosyal aktivite alanları ve buna bağlı olarak daha farklı etkileşim alanları ortaya çıkmaktadır. Metropol hayatı birçok faydalı imkân sunarken aşikâr olan bir husus, geleneksel toplumlardaki kadar yardımlaşma kültürünün ve buna dayalı değerler sisteminin yaygın olmayışıdır.

B. Eke, “*Yaşama Tarzı ile Gelir Seviyesi Arasındaki İlişki*” başlıklı çalışmasında, aile üyelerinin; kent yaşamında toplumsal değerlere bağlı, geleneksel değerler ekseninde görgü kurallarına uydukları, aynı zamanda aile içindeki ilişkiler bağlamında bireylerin birbirlerine bağlılığının devam ettiği, ihtişamlı harcamalar yapmadan da üst seviyede bir yaşam tarzını benimseyebileceklerini ifade etmektedir (B. Eke, 1980, s. 100).

Weber, bazı toplumlarda teknolojik ve ekonomik gelişmelerin, toplum içinde sınıf tabakalaşmasının ortaya çıkmasında etkili olduğunu söylemektedir (Eyce, 1999, s. 280). Bu durumun evlilik ve aile kurumu üzerinde de yansımaları olmaktadır. Weber, sanayileşme sonucunda ortaya çıkan tabakalaşmanın, geçmiş dönemlerde bazı toplumlarda grup üyesi olmayanlarla evlilik yapmaya engel olduğuna değinmiştir. Bazı toplumlarda beyazlar ve siyahlar arasında, bazı toplumlarda ise ekonomik güce dayalı farklılıklarla oluşan tabakalaşma evlenmeye engeldi. Bu doğrultuda ailelere göre, alt tabakadan biriyle evlenmek onur kırıcı bir durum olabilmekteydi. Alt tabakadan kız alınabilmesi suç olarak görülmezdi fakat yüksek tabakadan bir kızla aşağı tabakadan bir erkeğin evliliği, aşağılanma anlamına gelmekteydi (Weber, 1996, s. 493-494). Günümüzde de yüksek tabakadaki bazı soylu ailelerin alt tabakadan kız almama ve alt tabakaya kız vermeme eğiliminde olduklarına rastlanabilmektedir.

Weber, geçmiş dönemlerdeki aile kurumunun sahip olduğu konuma dikkat çekmek için, siyasal partilerin görüşlerinin şekillenmesinde ailenin o dönemde önemli bir rol oynadığına değinmektedir. Aydın toplulukların desteğiyle varlıklı, kültürlü bireyler ve topluluklar partileşmekteydi. Bu partilerin bazı bölümleri aile geleneklerine göre oluşturulmaktaydı (Weber, 1996, s. 162-167).

“Sembolik etkileşimcilik”e göre modern dönemde çocuk, anne ve babanın beklentilerinin karşılanması daha kolaydır. Ebeveynin çocuk üzerindeki sorumluluk bilinci geleneksel dönemdekine göre daha fazladır. Bu dönemde çocuk, ailenin

merkezindedir. Çocuğun ihtiyaçları daha fazla önemsenmekte ve karşılanmaktadır. Anne-baba arasındaki ilişki daha fazla anlam yüklüdür. Sevgi, aşk gibi duygular önem kazanmıştır. Çalışma hayatına atılmasıyla kadının iş yükünün arttığı görülmektedir. Bu durumda, evde eşten yardım beklenerek, evin içinde eşitlik sağlanmaya çalışılmaktadır. Sembolik etkileşimciliğin odak noktalarından olan boşanma olgusu, modern dönemde ve çekirdek ailede normalleşmeye başlamıştır. Bireyin mutsuz olduğu veya uyum sağlayamadığı aile ortamından uzaklaşabilmesi, yazılı kanunların bu süreci hızlandırmasıyla nikâh akdinin kolayca bozulmasına sebebiyet vermiştir. Geleneksel dönemde boşanmanın pek bir karşılığı yokken modern dönemde bu durum kabul edilebilir bir hâl almıştır. Evlilik dışı ilişkilerin görüldüğü ve aile mahremiyetinin zayıfladığı söylenebilmektedir.

Çağdaş sosyal teoride önemli yaklaşımlardan biri olan “yapısal işlevselcilik”e göre sanayileşme ve kentleşme, ailenin geleneksel işlevini zayıflatmaktadır. Modern dönemde, geleneksel ailedeki gibi üretimde aile üyelerinin iş birliğinin azaldığı, ev ve iş yerinin ayrılmasıyla bağların zedelendiği ifade edilmektedir. Ailenin birçok görevinin devlet tarafından üstlenildiği belirtilmektedir. Çocukların eğitim işlevinin okullar tarafından karşılandığı, yaşlı ve hastaların bakımının huzur/dinlenme evi gibi çeşitli imkânlarla sağlandığı ifade edilmektedir (Kasapoğlu, ve diğerleri, 2018). Sanayileşme sonrasında ailede anne ve babanın isteğiyle çocuk sayısı azalmıştır. Fakat ailenin üreme fonksiyonu her dönemde varlığını korumuştur. Ailenin boş zamanları değerlendirme düzlemine bakıldığında, modern ailede bireylerin birbirleriyle ortak alanlardan ziyade kişisel alanlar oluşturmak ve örnek olarak çocuğun, ailesiyle değil akran arkadaş grubuyla etkinliklerini sürdürmek istediği görülmektedir. Modern dönemde çekirdek ailenin özelliklerini ifade ederken geleneksel ailenin özelliklerinin tamamen yok olduğu söylenemez.

Toplumsal yapı içerisindeki ekonomik eşitsizlikler, bu eşitsizliklerin neden olduğu sınıflı yapı ve bu sınıflı yapılar içerisindeki çatışmalar dâhilinde aile kurumunu ele alan “çatışmacı yaklaşım” kadının gerek evlenmeden önce gerekse evlendikten sonra evde eşitsiz bir yapıya maruz kalma hâlini, boşanmaların artışıdaki temel gerekçelerden biri olarak görmektedir (Gökçe, 2017, s. 53-54). Friedrich Engels “*Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*” (2003) başlıklı çalışmasında, sınıf

çatışmasının ilk olarak, evlilik kurumunun ortaya çıkmasıyla eşler arasında meydana geldiğini ifade etmektedir.

“(...) Tarihte kendini gösteren ilk sınıf çatışması, erkekle kadın arasındaki uzlaşmaz karşıtlığın karı-koca evliliği içindeki gelişmesiyle ve ilk sınıf baskısı da dişi cinsin erkek cins tarafından baskı altına alınmasıyla düşümdedir. Karıkoca evliliği büyük bir tarihsel ilerlemedir (...) her ilerlemenin aynı zamanda görece bir gerileme olduğu çağı açar (...)” (Engels, 2003, s. 64).

Aile içinde bireyler, gücü elinde bulundurup otoriter olmak istemektedir. Gücü elinde bulunduran kişi, diğer aile üyelerini yönetme hakkına sahip olduğunu düşünmektedir. Geleneksel aile yapısında otorite genellikle babada iken; modern ve postmodern dönemde adil bir paylaşım ile eşitlikçi aile yapısı ortaya çıkmış olup, anne, baba ve çocuğun eşit haklara sahip olduğuna dair vurgu artmıştır. Güç, eşler arasında adil olarak bölüşülmediğinde, çatışmanın kaynağı olan hiyerarşik yapının oluşması kaçınılmazdır (Sayın, 1991, s. 540).

Çatışmacı kuramın önde gelen isimlerinden Karl Marx ve Friedrich Engels, aile ile ilgili yapmış oldukları değerlendirmede, tek eşliliğe geçmeden önce birçok farklı evlilik türünün ortaya çıktığını, bu evliliklerin kandaş aile üyeleriyle veya grup evliliği şeklinde oluştuğunu ifade etmektedirler. Toplumsal yapının değişip gelişmesiyle, bu yapının bir parçası olan aile yapısında da çeşitli değişimler kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır (Engels, 2003, s. 81). Kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliğin çıkış noktası kapitalizmin ortaya çıkardığı yeni toplumsal düzenle oluşmuştur. Kadınların kapitalist düzende üretim alanına katılmasıyla eşitliğin dengelenebileceği öngörülse de modern toplumda cinsiyete dayalı iş bölümü, kadın emeğinin sömürülmesine ve karşılıksız emeğin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Engels, 2003, s. 154-155). Aile içinde çatışmaya sebebiyet verecek bir başka durum, kadının iş hayatına katılımıdır. Aile içi görevlerin ve yapılması beklenen rollerin karşılıksız kaldığı durumlarda ailede çatışmaların çıkması muhtemeldir.

Bireylerin sosyal bir varlık olması nedeniyle endüstri sonrası dönemde eğitim seviyesinin artması ve bireylerin sosyalleşme gibi isteklerinden ötürü evlilik yaşı giderek yükselmektedir. Kentsel yaşam koşulları, aile bireylerinin birbirlerinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. İş yeri ve ev arasındaki mesafenin fazla olması, aileyle geçirilecek sürenin kısılmasına neden olmakla beraber çalışan annelerin,

çocuklarını başka kişilere bırakması, çocukla ebeveyn arasındaki bağda kopukluk oluşturmaktadır (Aslan, 2002, s. 31-32).

Feminist yaklaşımın ortaya çıkışı, kadınların toplumsal yapı içinde sosyoekonomik özgürlüğünü kazanmasıyla başlamıştır. Kadının güçlenmesi, endüstrileşme süreciyle paralellik göstermektedir (Taş, 2016, s. 173). Feminizm, kadının toplumsal yapı ile aile içindeki konumunu incelemektedir. Aile içinde kadının görevi üreme, çocuk bakımı ve ev işlerinin yerine getirilmesidir. İş hayatında olduğu durumda da ev işleri kadının sorumluluğundadır. Modern dönemde değişikliğe uğrayan aile yapısı, postmodern dönemde ise aile kurumunun varlığını sürdürmesiyle ilgili tartışmalara evrilmeye başlamıştır. Türkiye’de genel olarak, modern dönemde ortaya çıkan çekirdek aile tipinin yaygınlığı görülürken, postmodern anlayışın henüz tam anlamıyla aile kurumuna sirayet etmediği fakat postmodern dönemde makro boyutta görülecek olan parçalanmış ve tamamlanmamış aile tiplerine bu dönemde rastlandığı söylenebilir. Postmodern dönemde aynı zamanda eşcinsel evliliklerinin gerçekleşmesi, hem aile kurumunun manevi gücünü ve yapısını hem de neslin devamı açısından aile kurumunu olumsuz yönde etkileyecektir. Bauman’a göre, postmodern dönemdeki insanların derin ve anlamlı duygular yaşaması güçleşmiştir. Bauman, bu dönemi plastik cinsellik çağı olarak adlandırmaktadır. Ona göre bu dönem üreme, akrabalık ve nesillerle olan asırlık bütünlüğünden koparılan cinsel haz çağıdır (Bauman, 2014, s. 194). Ona göre aşk, modern dünyada akışkan hâle gelmiştir. Kurulan bağlar kırılığandır ve güvene dayalı ilişkilerden oluşmamaktadır. Kişiler “sonsuz dek” düşüncesinin işlevini yitirip “bağlantıda olma” gibi hızla yok sayılabilir, ciddiyyetten yoksun davranışlar sergilemektedir. Bireyselleşmiş toplumlarda bireyler, aralarında tam anlamıyla bağ oluşturmamaya, evlilik yaşamını da etkilemektedir (Baş, 2021, s. 826-827). Postmodern dönemde bireyler arasında evlilik dışı cinsel birlikteliklerdeki yaygınlık, bunun bir uzantısı olarak evlilik dışı çocukların dünyaya gelmesindeki artış, aile kurumunun yok oluşunun en temel nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir. Bu dönemde çocuğun ve aile kurumunun sorumluluğunu almayan bireylerin sayısı da artmaktadır. Modern dönemde zedelenen geleneksel aile yapısı, postmodern dönemde daha da çözülen bir aile yapısına dönüşmüştür. Postmodernist yaklaşıma göre bireyler, başkaları tarafından planlanan yaşam koşullarına uymak zorunda değildir. Bireyler rastladıkları dayatmalara karşı, hayatlarına kendi iradeleriyle karar verip, kendi düşünce ve özgürlüğüne göre davranış sergileyebilmektedir (Yener, 2018, s. 875). Bu

doğrultudaki anlayışa göre aile içindeki her birey kendi hayatından sorumludur. Bireyselliğin üst seviyelere ulaştığı bu dönemde, kent ailelerinde ebeveynlerin, çocuklarına ait odalara girerken, çocuklardan beklenen kapıya vurma alışkanlığını kendilerinin de sergilediği ve çocuklarından müsaade istediği görülmektedir (Sayın, 1991, s. 536). Geleneksel toplumlarda izin alınmaksızın odaya girilebilme imkânı bulunmaktaydı. Modern topluma geçişle beraber bireysellik algısının ortaya çıkardığı sınır çizme durumunun, aile üyelerine sirayet ederek, aile içi ilişki ve davranışları etkilediği söylenebilir. Bu durum ebeveynlerin, ailedeki bireyler üzerinde kontrol sağlamalarını güçleştirmektedir.

Modernizmin iyimser ideallerinin toplumdaki problemleri çözemeyip, ekonomik ilerlemeye rağmen toplumsal refahı sağlayamamış olması gibi hususlar “postmodern kuram”da eleştiri konusu olmaktadır. Postmodern ailelerin temel niteliklerinden biri, çocuklara genelde ebeveynleri dışındaki kişiler tarafından bakılması, bir diğeri ise çocukların sosyalizasyon sürecinde medyanın önemli bir rolünün olmasıdır. Çalışan kadınlar, kendi yokluklarında, gereken çocuk bakımının yapılabilmesi için çocuklarını kreşe verme ya da bakıcı tutma yönünde, giderek daha fazla öne çıkan bir eğilimi benimsemektedirler (Kasapoğlu, ve diğerleri, 2018, s. 20). Bu durum anne ve çocuk arasındaki bağın zayıflamasına neden olmaktadır. Bu dönemde geleneksel bağların zayıflamasının sonucunda, aile büyüklerinin bakımlarının hane içindeki bireyler tarafından üstlenilmemesi ve huzurevlerine götürülmesi gibi durumlara rastlanılmaktadır. Bireylerin sorumluluk almama eğilimleri artmaktadır. Yaşça büyük bazı bireylerin bu dönemde huzurevine gitme meselesine çok da karşı koymadığı görülmektedir. Bunun sebebi, kendilerini yalnız, mutsuz ve çocuklarına yük hissetme gibi birtakım düşüncelere kapılmalarıdır. Huzurevinde yaşama isteği ve düşüncesi, bu ortamların onları çeşitli durumlara karşı koruyucu ve kendilerince karşılanmayan ihtiyaçlar konusunda tamamlayacak alan olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır.

Tezcan (1991), yaşlıların bulunduğu döneme ve ortama göre konumlarının farklılaştığını, değişen toplumsal yapıya bağlı olarak yeni görevler edindiklerini, aynı zamanda bu değişimin bazı rollerde farklılıklar oluşturduğunu ve farklılaşan rollerin çeşitli sosyal problemleri meydana getirdiğini ifade etmektedir. Tezcan, ilkel toplumda yaşlılık, köyde yaşlılık ve kent ortamında yaşlılık olmak üzere yaşlılığı üç başlıkta karşılaştırmaktadır. Ona göre ilkel toplumda, yaşlılara dinç oldukları müddetçe saygı

duyulup kıymet verilmiştir. O, göçebe yaşam şeklinin vermiş olduğu zorluklara ayak uyduramayan yaşlıların, gruba yük olduğunu ifade etmektedir. Tarımsal düzenle köylerde yerleşik hayata geçen toplumlarda, yaşlıların gençlere yol göstermesi ve aynı zamanda toprak sahiplerinin genellikle yaşlılar olması sebebiyle yaşlılara verilen kıymetin arttığını belirtmektedir. Kırsal kesimde ailenin, birkaç neslin bir arada yaşadığı geniş aile tipinde olması, yaşlı ile olan iletişimin daha verimli olmasını sağlamaktadır. Evlenen oğlun ayrı eve ya da göç sebebiyle şehir dışına çıkmasıyla oluşan çekirdek aile tipi, yaşlılar için olumsuz etki yaratmaktadır. Oğul, kendi hanesinde kendi otoritesini kurmakta, bu nedenle babaya bağlılık azalmaktadır. Tezcan, kent ortamındaki değişimlerin yaşlılar üzerinde etkili olduğunu, aynı zamanda yaşlıların daha da işlevsel duruma ulaşabildiklerini ifade etmektedir. Kente ailesiyle birlikte gelen bireyler, aileleri için kendilerine yakın mesafede ayrı ev tutmakta ve çalışan bireylerin evlatlarına çoğunlukla anne ve babaları bakmaktadır. Böylece çocuk bakımı ve yemek ihtiyacını karşılayan yaşlılar, evlatlarına bu gibi yardımlarda bulunarak işlevsel hâle gelmektedir. Kentin yaşlılar için yarattığı başlıca sorunlardan biri, köy ortamında var olan samimi ilişkilerin kent ortamında çoğunlukla bulunmaması ve geniş ailenin parçalanmasıyla yalnız bırakılmış olmalarıdır.

1.2. Aile ve Sosyal Medya

İnternet, insan yaşamı için gerekli görülen bir ihtiyaç olup, doğru yönde ve miktarda kullanıldığı takdirde bireylerin ihtiyaçlarına cevap veren, çeşitli iletişim araçlarıyla da bunu destekleyen, fayda sağlayıcı bir iletişim ağıdır. İnternet ağlarının bireyler tarafından doğru yönde ve miktarda kullanılmadığı durumlarda olumsuz etkilerinin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Enformasyon kaynağı olan geleneksel medya araçları, yerini artık daha hızlı bir şekilde ulaşılabilen, herkesin fikir beyan edebildiği internet ağlarına bırakmıştır. Sosyal medya, eski geleneksel medyanın tek yönlü iletişim özelliğini kırarak çift yönlü demokrasi ortamları oluşturmuştur. Yediden yetmişe ve her türlü farklılığa sahip olan bireylerin bu sanal cemaatlere katılım sağlaması mümkündür (Demir, 2016, s. 28).

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 26 Ağustos 2022 tarihinde yayımlanan *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, (2022)* verileri dikkate alındığında, Türkiye’de bireylerin internet kullanım sıklıklarının yoğun olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere düzenli internet kullanım oranının

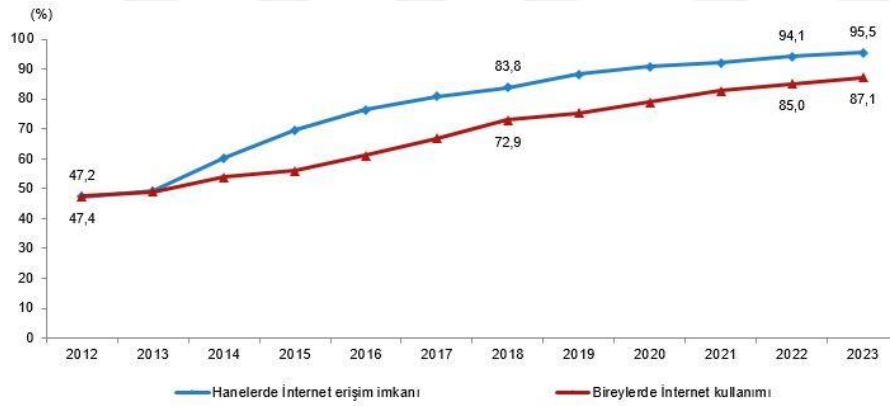
erkeklerde %86,9, kadınlarda ise %78,6 ve bu konudaki genel ortalamanın da %82,7 olduğu görülmektedir. Bütün bu verilerden anlaşılacağı üzere bireyler, gündelik hayatlarında interneti ve sosyal medya araçlarını yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Kullanım amacına göre değişiklik gösteren bu paylaşım ağları, aile kurumundaki ortak yaşamı ya da aile bireylerinin hayatını hâliyle pek çok farklı açıdan etkileyebilmektedir.

	(%)		
	Toplam	Erkek	Kadın
Düzenli İnternet kullanımı	82,7	86,9	78,6
Günde birkaç defa	69,1	73,3	64,9
Günde bir defa veya hemen hergün	10,9	11,0	10,9
Haftada en az bir defa (ancak hergün değil)	2,7	2,6	2,9
Haftada bir defadan az	0,7	0,7	0,7

(TÜİK, 2022).

Şekil 1: Bireylerin İnternet Kullanım Sıklığı

İnternet teknolojisinin ortaya çıktığı zamanlar kıyaslandığında, bireylerin internete erişim olanaklarının arttığını söylemek mümkündür. Bu durum Türkiye geneli için de böyledir. Türkiye ile ilgili aşağıdaki tabloda yer alan veriler bunun göstergesidir.

(TÜİK, 2023).

Şekil 2: Hanelerde İnternet Erişim İmkânı ve Bireylerde İnternet Kullanımı, 2012-2023

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 29 Ağustos 2023 tarihinde yayımlanan *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, (2023)* verileri dikkate alındığında, internete erişim imkânı olan hane sayısının %95,5 olduğu görülmektedir. Bu araştırmada, internet kullanıcılarının en fazla kullandıkları sosyal medya araçlarından, kadınların %81,1 oranında WhatsApp, %65,4 oranında YouTube, %59,3 oranında Instagram; erkeklerin ise %88,7 oranında WhatsApp, %72,6 oranında YouTube ve %63,5 oranında Instagram uygulamalarını kullandıkları gözlenmiştir (TÜİK, 2023).

Sosyal medya araçlarına salt olumsuz anlam yüklemek ve hayatın içinde var olan bu araçlardan bireyleri soyutlamaya çalışmak doğru değildir. İnternetin olumsuz yönlerini kontrol altında ve olumlu yönlerini ön planda tutmaya yönelik bir yaklaşım, bireylere fayda sağlayacaktır. Dengeli kullanım, sosyalleşmeyi desteklemekte ve farklı mekânlarda bulunan bireylerle etkileşim içinde bulunulmasını sağlamaktadır. Bu noktada Marshall McLuhan, iletişim teknolojilerinin gelişimiyle dünyanın küçülüp bir küresel köye dönüştüğünü ifade etmektedir. Ona göre, teknolojik gelişmeler sayesinde zaman ve mekânın sınırları ortadan kalkmıştır (Yaylagül, 2006, 61). Köylerde herkes, her şeyden haberdar olduğu ve insanlarla kolaylıkla etkileşime geçtiği gibi iletişim teknolojileri sayesinde, dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan bir olaydan anında haberdar olabilmekte veya dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan bireyle arada mesafe yokmuşçasına iletişime geçebilmektedir. Netice olarak, ulaşım ve iletişim imkânlarının değişmesi ve daha erişilebilir olması noktasında küreselleşen bir köyden bahsedilmektedir.

McLuhan, fiziksel yakınlığın, yerini elektronik yakınlığa bıraktığını söylemektedir. Aynı zamanda bireyler, entegrasyon sürecinde kültürel farklılıklardan dolayı asimile olma dezavantajı yaşarken, ailesel köklerini de muhafaza etmeyi arzulayacaklardır (McLuhan & Powers, 2001, 143). Yeniden şekillenmeye başlayan toplumsal yapı içinde farklı ihtiyaçlar ve talepler, gelişen teknoloji sayesinde karşılanmaktadır. Bu noktada “kullanımlar ve doyumlar kuramı”nın öncüsü olan Elihu Katz, bireylerin, medya araçlarını kullanarak birtakım ihtiyaçlarını giderdiklerini ifade etmiştir. Bu ihtiyaçlar bilişsel, duyuşsal, bilişsel-duygusal, bütünleştirici ve kaçış ihtiyaçlarıdır. Bilişsel ihtiyaçlar genel anlamda bilgi, kanaat ve anlayışı pekiştirmeye yönelik gereksinimleri ifade ederken; bütünleştirici ihtiyaçlar kişinin aile üyeleriyle, arkadaş çevresiyle ve sevdikleriyle olan ilişkilerini güçlendirmeye yönelik gereksinimleri ifade etmektedir. Kaçış ihtiyacı, bireylerin günlük yaşamlarında var olan stresten uzaklaşmalarıyla ilgili duydukları gereksinimlerdir (Canöz, 2011, s. 115-116).

Etkileşim noktasında yurt içi ya da yurt dışında yaşayan akrabalarla ilişkilerini devam ettirmek, iletişime geçmek, görüşme sağlamak için bireyler bu araçlardan yararlanmaktadır. Ebeveynlerin ailenin ikamet ettiği şehirden farklı bir şehirde eğitim gören evladını ve iş sebebiyle şehir değişikliği yapan eşlerin birbirlerini görüntülü arayarak iletişim kurabilmeleri, iletişimsel gereksinimlerin giderilmesini mümkün

kılmaktadır. Dikeçligil, teknolojik gelişmeler sonucunda, ulaşım ve iletişim çağında olmakla, yakın çekirdek aileler arasındaki mesafenin olumsuz etkisinin en aza indirildiğini söylemektedir. Farklı coğrafyalarda yaşayan aile üyeleri, çeşitli haberleşme ağlarıyla sık sık iletişime geçerek, aile ve akrabalık ilişkilerini devam ettirmektedir (Dikeçligil & Bilgin, 2019, s. 17-23). Ebeveynler, çocuklarıyla birlikte hane içinde sosyal medya araçlarını kullanarak, merak ettikleri ve görmek istedikleri mekânları görebilmekte ve bu mekânlar hakkında daha fazla içeriğe ulaşabilmektedir. Bireyler, bu imkânlar sayesinde dünyadaki gelişmelere hâkim olabilmektedir. İnsanlar ilgi duydukları farklı alanları, farklı kişileri takip edebilme imkânına erişmiştir. Aile danışmanları, çocuk pedagogları, çift terapistleri ücretli/ücretsiz olarak çeşitli seminer ve videoları bu geniş ağlarda yayımlamakta ve bireyler, aile yaşamına ve sağlıklı iletişime katkı sağlayacağını düşündükleri bu imkânlardan yararlanmaktadırlar.

Sosyal medya araçlarının bireylerin hayatında yarattığı avantajlı durumlar, internetin aşırı kullanımına bağlı olarak dezavantaja dönüşebilmektedir. Nitekim aile içi sorunlardan bazılarının da sosyal medya bağımlılığından kaynaklanan birtakım sorunlar olduğu görülmektedir (Demir, 2016, s. 28-29). Bu sorunlar toplumsal, psikolojik, fizyolojik ya da daha farklı açılardan, bireyleri olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yaşanan fiziksel sorunlardan bazıları baş ve boyun ağrıları, görme bozuklukları, kilo alımında artışken; kendini çevreden soyutlama isteği ve bu doğrultuda oluşan yalnızlık hissi, iletişimsizlik gibi durumlar da bireyi psikolojik yönden olumsuz etkilemektedir.

Aile içinde, fiziksel olarak bir arada bulunulmasına rağmen yüz yüze iletişim ortamının sağlanamaması, aile üyeleri arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Böyle bir durumda ailedeki üyelerin kendilerini ifade etme ve karşılıklı duygu paylaşımları sınırlanmıştır. Bu tür iletişim eksiklikleri, aile içinde sağlıklı iletişim kuramayan bireylerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Güleç, 2018, s. 107). Aile bağlarının zayıflamasından kaynaklanan iletişim eksikliği, hane içindeki küçük sorunları dahi çözüme kavuşturmada yetersiz kalınmasına ve mevcut çatışmanın derinleşmesine neden olabilmektedir.

Sosyal medya kullanımındaki artış, bireylerin gerçekleştirmeleri beklenen sorumluluklardan uzaklaşmalarına neden olabilmektedir. Babanın işten geldikten sonra eşi ve çocuğu ile ilgilenmesi gerekirken sosyal medyada vakit geçirmesi,

annenin hem aile ilişkilerini hem de ev işlerini aksatması bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bu durumda aile birliğinin sarsılması olası bir durumdur. Aile kurumunun işlevinin sağlıklı olması, ebeveynin doğru davranışıyla paralellik göstermektedir. Hane içindeki çocuklar, anne-babanın davranışlarını gözlemleyip içselleştirmekte ve bu davranışları gündelik yaşamda tekrar etmektedirler. Çocuk, ebeveynini rol modeli olarak alır, nitekim davranışlarının ilk şekillendiği yer ailedir ve çocuğa ebeveyn tarafından rehberlik edilmesi gerekir. Büyüklerinin gün içinde sürekli sosyal medyada vakit geçirdiğini gören çocuğun bunu normalleştirmesi ve aynı davranışı sergilemesi kaçınılmazdır. 1976'da Bronfenbrenner'in görüşlerine dayandırılarak geliştirilen "Aile Ekolojisi" yaklaşımı, bireylerin gelişimleri üzerinde etkili olan iç ve dış etkenleri ele almaktadır. Çocuğun gelişimi değerlendirilirken yakın çevresindeki bireylerle olan ilişkilerinin de değerlendirilmesi gerekmektedir (Doğan & Aytekin, 2021, s. 557-558). Bu noktada çocuğun, her alanda olduğu gibi eylemlerini belirlemede de, anne-babasının etkin rol oynadığını söylemek mümkündür.

Eşlerin sosyal medyada sürekli mutlu görünme çabasının altında boşluk hissi, çevreye mutlu olduğunu ispatlama ihtiyacı ve bu ispat karşısında çevre tarafından onaylanma isteği gibi nedenler yatabilir. Hane içinde iletişimin kısıtlı olduğu aile üyelerinin Instagram, Facebook gibi çeşitli sosyal medya hesaplarında her an paylaşım yaparak mutlu aile tablosu çizmesi gerçekte örtüşmemektedir. Genel olarak mutlu aileler, mutluluklarını sürekli ispata çalışmamakla birlikte anı yaşamayı tercih etmektedirler. Sosyal medyanın özendirici bir faktörünün olması, birçok eş arasında duygusal bağın zedelenmesine zemin hazırlamaktadır. Sembol olarak alınacak bir hediyenin duygusal anlamda mutluluk vermesi beklenirken, günümüzde ihtiyaç olarak görülüp, talep edilebilir bir hâle evrildiği gözlemlenebilmektedir.

"(...) Ayrıca belirtmek gerekir ki sosyal medya kullanımının evlilik birliğindeki mutluluk ve huzuru etkileyebilen ve duygusal şiddet içeren bir yönü de burada yapılan paylaşımlarda dışarıya yansıtılan görüntüler sebebiyle eşlerin başkalarının mutluluğu üzerinden kendilerini ve hatta evliliklerini yargılamaları, başkalarının beğenileri ve yaşam tarzlarını esas alarak kendini bulma ve mutlu olma çabası içine girerek birlik ve beraberlik duygularını kaybedebilmeleridir" (Özgül, 2022, s. 345).

Pek çok insanın sosyal medyada başkasında görüp imrendiği hediyeler, tatil imkânları, çiftlerin birbirlerine karşı ilgileri, çeşitli maddi imkânların fazlalığı eşler arasında tartışma yaratmaktadır. Eşlerin birbirlerini ya da hayatlarını başkalarının eşleri ve

hayatlarıyla kıyas yapmasıyla, herkesin birbirine benzemeye çalıştığı bir düzende farklılıklar değil, aynılıklar oluşacaktır. Tüm bu mutlu görünme çabası, gerçeklik algısının zayıflamasına neden olmuş ve eşler arasındaki samimi duyguların anlamını yitirmesine zemin hazırlayıp, karşılıklı alışverişe dönüşmeye başlamıştır. Ayrıca ailenin temelini oluşturan güven, sadakat, birlik ve beraberlik, fedakârlık gibi duygu ve değerlerin sosyal medyanın aşırı kullanımıyla yozlaştığı, bireyselliğin ön planda olduğu bir aile düzenine dönmeye başlamıştır.

Eşlerin birbirlerine ayırmaları gereken zamanı sosyal medyada geçirmeleri, eşlerde duygusal boşluk ve yalnızlık hissi oluşturmaktadır. Sanal ortamın verdiği esneklik ve bilinmezliğin etkisiyle sanal flört ve aldatmalar fazlalaşmıştır (Güleç, 2018, s. 2). Eşlerin sosyal medyada sanal flört arkadaşları bularak iletişime geçmesi, eşlerin birbirlerine olan sadakat duygusunu yitirmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda sosyal medya, yıkıcı bir özellik taşımaktadır. Aile birliğini temelden sarsan güvensizliğin olduğu bu ortamda, aile içinde huzursuzluklar yaşanmaktadır. Eşlerin sosyal medya hesaplarında kişisel bilgilerini belirtme hususunda dürüst olmadıklarını aktaran Özgül (2022), bunun güven sarsıcı bir davranış olduğunu; eşlerden birinin kendisini bekâr veya boşanmış olarak tanıtmaması ve bu şekilde paylaşımlarda bulunması durumunda aile birliğinin bozulabileceğini ifade etmiştir. Çocuklar da bu aile içinde yaşanan olumsuz durumlardan fazlasıyla etkilenmektedir. Çocukların psikolojik ve davranışsal gelişimleri için sevgi ve ilgi ihtiyaçlarının, ebeveynleri tarafından karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçların karşılanmadığı ve ihmal edildiği durumlarda, çocuklarda aileye karşı güvensizlik duygusu oluşmakta ve davranış bozuklukları görülmektedir. Çocuklar, kendilerini bu ilgisizlik neticesinde yalnız hissederek hırçınlaşabilmektedir. Böyle hâllerde kızgınlık, kendini ifade edememe, şiddet eğilimi, asosyalleşme ya da içine kapanma durumları görülebilmektedir. Bu türden bir yalnızlığın karşısında çocuğun, sosyal medya araçlarına daha fazla yönelmesi olasıdır.

Ebeveynlerin, hem kendilerinin hem de çocuklarının sosyal medyada geçirdikleri süreyi sınırlandırması, ailenin sağlıklı işlev gösterebilmesi açısından önemlidir. Bunu sağlıklı bir şekilde uygulayabilmek için aile üyeleriyle doğru iletişim kurarak ortak bir karara varmak ve bu kararların devamlılığı açısından sınırlara sadık kalmak önemlidir. Ebeveynler, çocuklarının paylaşımlarını, takip ettikleri kullanıcıları, takipçilerini

kontrol etmeli ve onları sosyal medyayı kullanım amaçları ile hangi sınırlılıkla paylaşım yapabilecekleri konusunda bilinçlendirmelidir.

Kişisel verilerin özenli bir şekilde korunmaması, teknolojinin olumsuz özelliklerindendir. Verilerin başkalarının eline geçmesi kolay ve ekonomik yoldan mümkündür (Öztürk, 2015, s. 300). Bu veriler fotoğraf, video, iletişim numarası, e-posta gibi kişiye özel bilgileri kapsamaktadır. Ebeveynin ve çocuğa eğitim vermekle görevli olan öğretmenin veya herhangi bir kimsenin çocuğun rızası olmadan fotoğrafını sosyal medya araçlarında paylaşması, çocuğun kişilik hakkını ihlâl etmek demektir. TCK'nin 136. maddesi, çocuğun kişisel hakkını ihlal eden kişi hakkında tutuklama kararını gerektirebilmektedir. Böylece bir çocuğun, hayatının ileriki döneminde, kendisine ait olan bu fotoğraf, ses vb. paylaşımlarını hoş görmeyip, hukuki yollara başvurması söz konusu olabilmektedir (Serin, 2019, s. 15-17).

Sosyal medya araçlarının fazlaca kullanımı bağımlılık oluşturmaktadır. Sosyal medya bağımlılığı, bireyin devamlı bu sanal ortamda çeşitli nedenlerle vakit geçirme isteği duymasına neden olmaktadır. Birey bu ortamdan uzaklaşmakta güçlük çekmekte, uzaklaştığı takdirde ise stres ve kaygı yaşamaya başlamaktadır. Bu noktada Ball-Rokeach ve De Fleur tarafından geliştirilen “bağımlılık kuramı”na göre, bireyler çeşitli alanlarda bilgi edinme ve eylemlerini yönetme noktasında, iletişim araçları gibi medya kaynaklarına bağımlıdır (Yaylagül, 2006, s. 74). Kuram; medya ve toplumun karşılıklı etkileşimine odaklanmaktadır. Hane içinde ebeveynlerin, karşılıklı, yüz yüze iletişim içinde oldukları durumda dahi telefonlarını yanlarından ayırmadıkları görülmektedir. Ayrıca aile içi anlaşmazlıklardan kaçmak isteyen ebeveyn veya çocukların sosyal medyaya yöneldiği fakat aile üyelerinin bu durumu alışkanlık hâline getirdiği zaman anlaşmazlıkları görmezden gelme ve geri plana atma durumu oluşmakla birlikte, bu durumlar alışkanlık hâlini de alabilmektedir (Yıldırım, 2021, s. 1245). Birçok problem, böylesi nedenlerden dolayı çözümsüz kalmaktadır.

Ailedeki genç üyelerin, sosyal medya bağımlılığına karşı yatkınlıklarının yüksek olduğu bilinmektedir. En çok kullanılan sosyal medya araçlarından biri olan Instagram, bireylerin çoğunluğu tarafından aktif kullanılmakla birlikte gençler arasında popülerlik kazanmıştır. Gençler, Instagram’da görsel paylaşımlar yapabilir, haber sitelerine girebilir, canlı yayınlar açabilir ve anlık paylaşımları takip edebilirler. Burada herkes fikrini paylaşabilir, interaktif olarak diğer kişilerle iletişim kurabilir,

dünyadaki gelişmelere ekonomik ve hızlı ulaşabilirler. Gençlerin bu uygulamaya yönelmesini sağlayan en temel etken, içerde renkli bir dünya keşfetmeleridir. Burada sık vakit geçiren bireylerin sosyal medyaya karşı bağımlılık oluşturmaları olasıdır. Sanal ortama olan bağlılık sonucunda bireylerin, gerçek hayatlarında bireysellik anlayışını ön planda tuttuğu söylenebilir.

Aileyi oluşturan üyelerin başında gelen anne-baba, aile içindeki bireyler ile olan ilişkilerini, boş zamanlarını, eğitim faaliyetlerini doyuma ulaştırmalıdır. Hane içindeki eşlerin birbirleriyle iletişim hâlindeyken gerekli özeni gösterdikleri takdirde sosyal medyada geçirdikleri sürede azalma görüleceği düşünülmektedir. Eşlerin birbirlerine gereken ilgiyi göstermedikleri takdirde çeşitli duygusal boşlukları sosyal medya araçlarından karşılamaya çalıştıkları söylenebilir. Dolayısıyla anne, baba ve çocukların sosyal medya araçlarına yönelmeleri ilişkilerin tatminsizliğinden kaynaklanabilmektedir. Eşler arasındaki ilişkinin bireysel odaklı olmayıp, birbirleriyle ortak paydada buluşabilmeleri eşler arasındaki çeşitli duyguları sağlamlaştırmaktadır. Gerçek yaşamlarında doyuma ulaşmak için eşler, boş zamanlarını çeşitli faaliyetlerle doldurmalıdır. Ebeveynlerin, çocuklarını sosyal medya araçlarını kullanımlarında sınırlayabilmek için çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmeleri ve çocuklarına çeşitli imkânlar sağlamaları gerekmektedir. Bu imkânlar; sportif faaliyetler, dil gelişimi için katkı sağlayacak çeşitli öğrenim merkezleri veya çocuğun ilgi duyduğu herhangi bir alanda faaliyet gerçekleştireceği mekânlar olarak sıralanabilir. Eşlerin ve çocukların, yaşamlarında aktif olabilecekleri alanlar oluşturmaları sosyal medya araçlarında daha az sıklıkla vakit geçirmelerini sağlayabilmektedir.

Sosyal medya araçlarının, ailevi değerleri yozlaştırdığına rastlanmaktadır. Geleneksel toplumlarda, geniş aile içinde büyüyen çocukların, bu yapının norm ve değerlerine uygun yetişmiş bireyler hâline gelmesiyle olgun bireyler yetişmekteydi. Günümüz toplumlarında, teknolojinin gelişmesiyle sosyal ağların kullanımının yaygınlaşması ve çocukların bu ağlarda bilinç dışı davranış kalıpları ve söylemler doğrultusunda paylaşım yapan fenomenleri rol modeli almaları büyük tehlike arz etmektedir. Bu durumun sadece aile kurumunu değil, toplumu ve toplum tarafından kabul edilen örf, âdet ve değerleri de tehlike altına aldığı belirtilmelidir. Çocuklar, bahsi geçen fenomenlerin konuşma şekline, savundukları ideolojilere ve yaşam biçimlerine özenip onları taklit etmektedir. Fenomenlerin arka planı, görünmeyen lüks ve sorunsuz

hayatları çocukların dikkatini çekmekte ve onları sosyal medyanın büyüdü dünyasının içine çekmektedir. Henüz tecrübe edinmemiş yaş grubundaki çocukların bu fenomenlerin davranış kalıbını sorgulamadan içselleştirmesi, aile yapısında birtakım çözümler yaratmaktadır. Instagram’da sayısız influencer, YouTube’da sayısız youtuber türemiştir. Bu noktada ebeveynlerin, çocukları denetlemesi gerekmektedir. Çocuklar, bu sanal âlemde farklılaşan saç tipleri, giyim şekilleri ve davranış kalıplarını çok çabuk bir şekilde benimseyip hayatlarına uygulamaktadır. Aile yapısına ters düşen giyim şeklinin, bir kız çocuğu tarafından aileye yansıtılmasıyla ailede anlaşmazlıkların ortaya çıkabileceği gibi, farklı bir yaklaşımla aile de bu değişimleri benimseyebilmekte ve ailenin yansıması olan toplumda değişimler yaşanabilmektedir. Sosyal medyanın, farklılıkları meşrulaştırma yönü açık bir şekilde görülmektedir.

1.3. Sosyal Medya ve Mahremiyet

Mahremiyet, bireylerin yaşantısında önemli bir anlam içermektedir. Mahremiyet kelimesindeki “mahrem” özel alana göndermede bulunmaktadır. Bireyler, mahrem alanlarını oluştururken ya da bu alanları belirlerken, toplumunda kabul görmüş ahlaki değerlere ya da din temelli inanç sistemine başvurabilmektedir. Tabii mahremiyet kavramına atfedilen anlamın dönemsel açıdan ya da bireysel bağlamda farklılıklar taşıdığını da belirtmek gerekmektedir (Budak, 2018, s. 150). Kant, mahremiyet kavramını insanın varoluşunun esas noktası olarak görmektedir. Bireyler için mahremiyeti, özgür alan olarak tasvir etmekte ve mahremiyet algısının yok oluşuyla, insani değerlerin zedeleneceğini söylemektedir. Ona göre, bu yüzden mahremiyet önemlidir ve mahremiyete sahip çıkılması gerekmektedir (Yüksel, 2021, s. 88).

Mahremiyet, aile üyelerini çevreleyen manevi bir duygu durumudur. Eşlerin, sosyal medya araçlarını kullanmalarına bağlı olarak mahremiyet sınırlarını ihlal edebildikleri görülmektedir. Bu mahremiyet ihlalleri, eşler arasındaki duygusal bağların dışa yansımasıdır. Eşlerin duygu değişimlerinin yansıtılması ve kızgınlık, öfke ya da buna benzer duygu durumlarının aile özelinde kalmayıp sanal ortamlarda deşifre edilmesi, hem ailenin hem de toplumun mahremiyet algısını zedeleyen durumlar içerisinde yer almaktadır. Mahremiyet, korunması ve gizli tutulması gereken bir anlam içerdiği gibi, aile içerisinde yaşanan olay, durum ve duyguların sosyal medya araçlarında sergilenmesi mahremiyete aykırıdır.

Mahremiyet, insan hayatının merkezinde olmasından dolayı insana yön verme açısından büyük etkiye sahiptir. Tarihsel süreç ve insani gelişimlerin sonucunda değişim ve farklılıklar gösteren mahremiyet kavramı, aslında günümüzde büyük bir kesim tarafından ihmal edilmektedir. Bu ihmal durumunun başlıca görüldüğü mecra sosyal medya olarak belirtilebilir. Geniş ve her yaş grubundan kitleyi kapsayan sosyal medya, faydalı yönlerinin yanında, mahremiyetin ihlal edilmesi gibi hususlar dikkate alındığında olumsuz yönler de barındırmaktadır. Bu mecrada bireyler, fotoğraf ve video yoluyla ailevi ve kişisel mahremiyetlerini açığa çıkarmaktadırlar. Mahremiyet algısı, geçmiş ve günümüz ekseninde değerlendirildiğinde, her iki dönem arasında büyük farklılıklar olduğunu söylemek mümkündür. Kitlelerin yaşamlarının hemen her anına şahit olunabildiği sosyal medya ortamı, kontrolün güç olduğu bir alan olarak görülmektedir. Sosyal medya, bireyler açısından hem gözetmeyi hem de gözetilmeyi mümkün kılmaktadır. Bu durum mahremiyet algısına günümüzde yeni bir boyut kazandırmaktadır. Geçmiş zamanlarda insanların çoğunun, mahremiyetlerini muhafaza ederek yaşamlarını sürdürdükleri söylenebilir. Aile ve eş kavramı, geçmiş dönemde yaşayan insanlar için özel ve dışarıyla paylaşılacak kadar mahrem, manevi değerlerdir. Fakat bu durum günümüzde olabildiğince esnetilmiş olup, hatta aksi görüşlere yadırganarak bakılmaya başlanmıştır. Örneğin sürekli olarak kendisinin ve ailesinin fotoğraflarını paylaşan bir birey ele alındığında, ilk etapta aile içi mahremiyetin zedelendiği durumunu görebilmek mümkündür. Özellikle küçük yaş gruplarındaki çocuklara dair paylaşımlar, birçok istismar durumunu beraberinde getirebilmektedir.

Teknolojik iletişim çağında olunması sebebiyle günümüzde ebeveynlere düşen sorumluluk artmıştır. Dikeçligil, âdeta evlerin duvarlarının yıkıldığı ve artık kapısı kapatıldığında aile bireylerinin kendilerini muhafaza eden bir dört duvara sahip olmadıkları benzetmesiyle, aileye ait değerlerin ve mahrem konuların günümüzde mahremiyet sınırlarını aşarak, ulaşılması mümkün paylaşımlara dönüştüğünü ifade etmektedir. Aile kurumu, teknolojik araçların çeşitliliğindeki artış ve sosyal medya araçlarının sık kullanımı sonucunda, küresel dünyanın değer ve norm karmaşasıyla karşı karşıyadır. Dışarıda bulunan anlam karmaşası ve aynı zamanda tüm kural ve kurlsızlık, hane içine sirayet etmektedir (Dikeçligil & Bilgin, 2019, s. 27). Ayrıca mahremiyete aykırı şekilde her anını sosyal medyada paylaşan bireyin kendi benliği de zarar görebilmektedir. Birey, paylaşımları sonucunda gelen beğeni ve yorumlar

nedeniyle, bir süre sonra sürekli onaylanma ihtiyacı duyacak olup, aksi bir durum yaşadığında da kendisini değersiz hissederek, benliğine zarar vermiş olacaktır. Bununla beraber sosyal medyada pasif durumda olan kullanıcıların, takip ettikleri kişilerin fazlaca paylaşımıyla gözler önüne serilmiş yaşamlarından dolayı kendilerini yetersiz hissetmeleri mümkündür. Daha pahalı, daha lüks ve daha özgür vb. şeklinde mahremiyet sınırlarını aşan paylaşımları gördükçe kişi, kendindeki eksikliği fark ederek yetersizlik hissedebilmektedir. Bu durum, aile içindeki ebeveynlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı da yetersizlik duygusu hissetmesine neden olabilmektedir. Fakat modern öncesi dönemde yaşayan insanların, bir yönüyle de inançlarına bağlılık durumları daha yoğun olduğu için mahremiyeti yaşama biçimleri günümüzdekinden çok daha farklı ilerlemekteydi. İnsanlardaki günah algısı birçok durumun önüne geçerek mahremiyeti muhafaza edebilmekteydi. Günümüzde çok sevilerek takip edilen sosyal medya fenomenleri, kendi hayatlarını gözler önünde yaşayarak, etkileşim içinde oldukları kesimle rahatlıkla paylaşabilmektedir. Fenomenlerin hayatlarındaki evlenme, boşanma, doğum, tartışma veya sevgi gösterileri gibi, sosyal medya ortamında açıkça tanıklık edilebilen olay ve durumların mahremiyetin yozlaşma sürecinde en büyük etkenlerden olduğu söylenebilir. Çünkü onlar, problemleri hayatlarını insanlara kusursuz ve şeffafmış gibi yansıtmaktadır. Aile üyelerindeki ebeveynler ve çocuklar da takip ettikleri bu fenomenlerin davranış kalıplarını süreç içinde tekrar ederek, aile değer yargılarının gözler önüne serilmesini normalleştirmektedir.

Bireyler çoğunlukla, iletişim araçlarından biri olan telefonlarını başkalarından gizlemek veya korumak için şifre kullanarak, cihaza erişim sınırı getirmektedir. Bu tutum, kişinin kendi mahremiyetini koruması için yaptığı bir eylemdir. Fakat çoğunlukla bireyler, aileleriyle ortak paylaşım alanlarına ve mahremiyet algısına şifreyle korunan telefonda daha az önem vermektedirler. Kişiler, şahsi telefonlarına şifre koyarak özel alanlarını korumaya çalışırken, diğer taraftan özel alanlarını ve yaşadıklarını kendi iradeleriyle sosyal medya hesaplarında sayısız insanla paylaşabilmektedir. Bu durum çelişki içinde olunduğunun göstergelerindendir.

Özel, mahrem, gizli diye adlandırılan bilgilerin halka açık, erişim izinli ve kısmen paylaşılmasına onay verilen bir sürece geçildiği görülmektedir. Kullanılan mobil cihazlarla, akıllı aksesuarlarla ya da içerisinde bilgiler bulunduran her türden cihazla

birlikte günlük yaşamı avucunun içine alan sosyal medyanın yeni nesillerin gizlilik algısını değiştirdiğini söylemek mümkündür (Çalışkan & Mencik, 2015, s. 254). Günümüzde sosyal yaşamda var olabilmenin yolu, dijital ortamda bulunmakla mümkündür. Mahremiyet, gizlilik, özel alan gibi kavramlar gün geçtikçe, her yeni nesille beraber güncellenme ve önemini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilecektir. Mahremiyet bilinci, hane içindeki ebeveynlerin ve çocukların kendilerini güvende hissetmelerini sağlamaktadır. Hane içinde yaşanan olayların ve durumların dışarı yansması, çevreden gelebilecek birçok eleştiri, tepki ya da yorumlara açık kapı bıraktığı gibi birey, kendisini savunmasız hissedebilmektedir. Mahremiyetin koruyucu işlevi, dış çevreden gelebilecek her türlü dönütün engellenmesini öngörmektedir. Anne ve babaların, gerek hane ve toplum içinde gerek sosyal medya ortamında kendilerinin ve çocuklarının mahrem alanlarına hassasiyet göstermeleri gerekmektedir. Ayrıca çocuğa mahremiyet eğitiminin verilmesi, çocuğu hem fiziksel hem de bilişsel olarak koruyacaktır. Sosyal medya araçlarını kullanan çocuğa, temkinsiz paylaşımlarının sonucunda tacize ve istismara uğrayabilme tehlikesi olduğu anlatılmalıdır. Sosyal medyada paylaşılan bir fotoğraf, mekân ismi ya da konum bilgisinin, farklı insanlar tarafından kötü amaçlarla kullanılıp zarar getirebilmesi hususunda dikkatli olunması gerekir. Kullanıcılar, bu sosyal medya hesaplarını gizlilik yöntemiyle koruma altına alabilmektedir. Böylece kullanıcıların paylaşımları, yalnızca izin verilen kişiler tarafından görülebilmektedir. Anne ve babalar, çocuklarını bu konuda sınırlandırmalıdır.

Mahremiyet sadece yaşam içinde yapılan ve sergilenen eylemlerle sınırlı kalmayıp, aile üyeleri de birbirleri veya başkaları hakkında mahrem söylemlerde bulunabilmektedir. Mahremi dışarıya yansıtmak ve bunu tercihen devamlı olarak sürdürme eğiliminde olmak, kişinin kontrol duygusunu devre dışı bırakabilmektedir. Böylece savunmasız ve kontrolsüz bireylerin sayısının artış gösterdiği söylenebilir. Bu gibi durumlar, sosyal medyanın mahremiyet üzerindeki zedeleyici tarafını çok net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Kapsamı ve Amacı

Bu araştırma, ebeveynler arasında sosyal medya kullanımının, aile kurumuna ve aile içi ilişkilere ne tür etkilerinin olduğunu ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Günümüzde aile içi problemlerin ortaya çıkmasında sosyal medyanın önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Gelişen teknolojik imkânlar ve beraberinde artan sosyal medya kullanım alışkanlıklarıyla ortaya çıkan değişim ve dönüşüm sürecinin, aile kurumunun muhafazasına ve aile bireyleri arasındaki iletişime etkilerinin açığa çıkarılması ve bu yönde önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, sosyal medya araçlarının ebeveynler arasında kullanım biçimi ve amaçlarına göre aile içi ilişkilere olan etkisini ve ilişkili olduğu unsurların, toplumsal hayat ve aile kurumunun devamı için ne derece mühim olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bu bakımdan sosyal medyada geçirilen zamana göre eşler arasında artan iletişimsizliğin, iş ve sorumluluklardan kaçınma davranışlarının artmasının, aile yaşamını olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Dolayısıyla aile içi iletişimde yaşanan dönüşümde sosyal medya araçlarının oynadığı rollerin tespit edilmesi, bu noktada yaşanan olumsuzlukların da tespit edilip ortaya çıkarılması ve sosyolojide en temel birimlerden biri olarak kabul edilen aile kurumunun muhafaza edilmesine yönelik ne tür önlemler alınması gerektiğine dair tespitlerde bulunmak önemlidir. Bu bakımdan çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.3. Araştırmanın Problemi

Günümüzde sosyal medya kullanımının giderek artması ve sosyal medyayı kullanan bireylerin sayısının küçük yaş gruplarını da kapsayacak şekilde genişlemesinin yanı sıra ebeveynlerin de sosyal medya platformlarına ayırdıkları sürenin artmasından kaynaklı olarak ortaya çıkan problemler, farklı sosyal bilim disiplinlerinin üzerinde durduğu, güncel çalışma konularından biri olmuştur. Bu noktada, aileyi oluşturan bireylerin sosyal medya kullanımlarının aile içi ilişkilere ne

tür etkilerinin olduğu, bilimsel açıdan üzerinde durulması gereken hususlardan biridir. Araştırmanın ana problemi şudur: “Ebeveynlerin sosyal medya kullanımının, aile içindeki ilişkilere ne tür etkileri vardır?” Bu ana probleme bağlı olarak belirlenen alt problemler ise şunlardır:

- Ebeveynlerin sosyal medya kullanımı, aile içindeki geleneksel rolleri hangi yönlerden ve nasıl etkilemektedir?
- Ebeveynlerin sosyal medya kullanımının, birbirleriyle kurdukları ilişkiye ne tür etkileri vardır?
- Ebeveynlerin sosyal medya kullanımının, kendi çocukları ile kurdukları ilişkilere ne tür etkileri vardır?

2.4. Literatür Taraması

Ebeveynler arasında sosyal medya kullanımının aile içi ilişkilere etkisini incelemek amacıyla araştırılan konuya ilişkin literatür incelemesi yapıldığında, sosyal medya ve aileyle ilişkili birçok çalışmanın ele alındığı görülmektedir. Araştırılan konunun diğerleriyle benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymak maksadıyla literatür taraması önem teşkil etmektedir. Konuyla ilgili incelemeler aşağıda sıralanmıştır:

Öne çıkan araştırmalardan bir tanesi olan, Toptaş’ın (2022) *Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İlişkilere Etkisi: Instagram Örneği* başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, sosyal medya kanallarından biri olan Instagram’ın kullanımının aile içi ilişkilere olan etkisi incelenmiştir. İstanbul ili özelinde yapılan araştırma, 15 kadın ve 15 erkek evli katılımcıyla, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Görüşme tekniği kullanılarak ulaşılan veriler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde, aile ve bireyler arasındaki ilişkilerde yaşanan dönüşüm ile çocuk gelişimi ve ebeveynlerin bu gelişim sürecine uyum sağlamasında Instagram’ın belirleyici etkilerinin olduğu görülmüştür. Bu sebeple, Instagram kullanan aileler açısından adaptasyon süreçlerinin daha sağlıklı ve verimli biçimde sağlanabilmesi için etkin bir sosyal hizmet bakış açısı ve müdahalelerinin gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

Bir diğer çalışma olan, Kalaman ve Çelik’in (2019) *Türkiye’deki Evli Bireylerin Sosyal Medya Kullanımlarının Evlilikleri Üzerine Etkisi: Nitel Bir Araştırma* adlı çalışma

kapsamında, nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, farklı şehirlerde yaşayan 60 evli bireyle görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada, sosyal medya kullanan aile bireylerinin evlilik ilişkilerinde sorunlar yaşadıkları; sosyal medyada geçirilen zamana göre eşler arasında eşe/aileye zaman ayırmama, kıskançlık ve ilgisizlik gibi problemlerin olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda eşler arasında boşanma davalarına bakıldığında da, en sık rastlanılan nedenlerden biri olarak sosyal medyanın gösterildiği ortaya çıkmıştır.

Demirel'in (2023) *Covid-19 Pandemi Sürecinde Artan Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İletişime Etkisi* başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, nicel araştırma tekniklerinden ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak anket formu uygulanmıştır. Verilere "Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği", "Aile İletişim Kalıpları Ölçeği" ve sosyodemografik sorular kullanılarak ulaşılmıştır. Çalışmanın örneklemini, Konya'da yaşayan ve 15 yaşından büyük olan 506 bireyden oluşmaktadır. Çalışmanın verileri SPSS v26.0 istatistik programıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında, kişilerin sosyal medya bağımlılığı ile iletişim kalıpları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Yüce (2020), *Sosyal Medyada Çocuk İstismarı: Instagramda Ebeveynler Tarafından Çocukların Kullanımı Üzerine Bir İnceleme* başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, son dönemlerde sıkça kullanılmakta olan Instagram uygulamasında ebeveynlerin, çocuklarının fotoğraflarını hangi amaçla paylaştıkları, bundan bir gelir elde edip etmedikleri hususunda ve çocukların ruhsal açıdan ne şekilde etkilendikleri, aynı zamanda bu durumun çocuk istismarına neden olup olmadığı noktasında incelemelerde bulunmuştur. Verileri elde etmek için Netnografi araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Instagram'da popüler olan 100 fenomen çocuk hesabı ve aileleri oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda 100 fenomen hesabı incelendiğinde, çocuklara ait fazlaca içerikle karşılaştığı ve bu içeriklerde çocukların bir metaya dönüştürülerek, reklamlar aracılığıyla kullanıldıkları belirtilmiştir. Instagram'da paylaşılan, çocuklara ait içeriklerin çocuklar üzerinde olumsuz etkilerin oluşmasına sebebiyet verdiği, hatta bunun istismara açık bir durum olduğu sonucuna varılmıştır.

Çetin (2013), *Aile İçi İletişime Facebook'un Etkisi: Kütahya Örneği* başlıklı yüksek lisans tezinde, kullanım amacına göre Facebook'un, evli bireyler arasında iletişim

sorunlarına sebep olduğu ve aile iletişimine olumsuz anlamda etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında, her yaş ve statüden 346 evli birey üzerinden örneklem oluşturulmuştur. Sonuçlara detaylıca bakıldığında, bir sosyal medya kanalı olan Facebook üzerinde geçirilen uzun sürelerin, aile içi iletişimi olumsuz yönde etkilediği anlaşılmıştır. Bunun yanında, ebeveynlerin çocuklarla ve işle ilgili sorumluluklarında aksamaların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda görüşmecilerin Facebook’u sosyalleştirmeye yönelik algıları gözlemlenmiş fakat bireyselleştirdiği gerçeği ortaya çıkararak, iletişim becerilerinin zedelenebileceği ifade edilmiştir.

Ebeveynler Arasında Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İlişkilere Etkisi başlıklı bu çalışmanın diğer çalışmalardan farklılıklarının olduğu söylenebilir. Literatür incelendiğinde, daha önce yapılan çalışmalarda genel itibarıyla, sosyal medyanın aile içindeki iletişime etkileri incelenmiş ve çoğunlukla bir il ya da belirli bir sosyal medya uygulaması özelinde çalışmaların yürütüldüğü görülmüştür. Bu çalışmaların büyük bir kısmı nicel araştırma yöntemiyle tasarlanmış çalışmalardır. Nitel araştırma yöntemiyle tasarlanmış bu çalışmada ise, sosyal medya kullanımının, gerek eşlerin kendi aralarındaki gerekse de ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerine etkileri analiz edilmektedir. Araştırmada elde edilen veriler, tek bir ilden elde edilmediği gibi belirli bir sosyal medya aracının kullanımına da bağlı kalınmamıştır. Bunun yerine, Türkiye’nin farklı illerinde yaşayan ve sosyal medyayı aktif kullanan, çocuk sahibi evli bireyler arasından, herhangi bir sosyal medya aracını kullanan bireylerden veriler elde edilip analiz edilmiştir.

2.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Türkiye’deki evli ve sosyal medyayı aktif kullanan ebeveynler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Türkiye’nin çeşitli illerinde ikamet eden ve sosyal medya kullanan evli bireylerden 17 kadın ve 15 erkek olmak üzere toplam 32 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme için ölçüt (kriter) örnekleme modeli kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme modeli, araştırmacı tarafından birtakım ölçütlerin belirlenmesiyle oluşturulan çalışma grubunun seçilmesidir (Şahan & Uyangör, s. 138). Bu çalışmada örneklem grubu için belirlenen temel kriterler; katılımcıların evli, ebeveyn ve sosyal medya araçlarından herhangi birini aktif kullanıyor olması şeklinde belirlenmiştir.

2.6. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği

Çalışma, çeşitli illerde yaşayan ve sosyal medyayı aktif kullanan evli bireyler üzerinden yürütülmüştür. Çalışmada, nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Veriler, hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla, derinlemesine mülakat tekniğiyle elde edilmiştir. Derinlemesine mülakatın araştırmalar için önem arz etmesinin nedeni esnek, zengin ve olabildiğince detaylı bir şekilde veri toplanmasına imkân sağlamasıdır (Tekin, 2006, s. 104). Yarı yapılandırılmış görüşme formunda araştırmacı, sormayı planladığı soruları önceden hazırlar. Görüşme esnasında, görüşmenin akışına bağlı olarak çeşitli sorular ilave edilebilir veya görüşülen kişinin yanıtlarını detaylandırması sağlanabilir. Katılımcı, görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde vermişse, araştırmacı bu soruları sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeniyle araştırmalar için daha uygun bir teknik olduğu izlenimini vermektedir (Türnüklü, 2000, s. 547). Bu doğrultuda, yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sabit soruların katılımcılara sorulmasının yanı sıra, araştırma konusu ile ilgili daha farklı sorular da sorulmuş ve elde edilen veriler analiz edilmiştir.

2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, örneklem grup içerisinde yer alan 17 kadın ve 15 erkekten, nitel görüşme tekniği ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

2.8. Veri Toplama Süreci

Katılımcılardan araştırma konusuyla ilgili veriler toplanmadan önce, yarı yapılandırılmış görüşme formu için *Bingöl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu*’ndan etik kurul onayı alınmıştır. Görüşmeye başlamadan önce görüşmecilere, araştırmacı tarafından, araştırma konusu hakkında gerekli bilgilendirilmeler yapılmış ve katılımcılardan onam alınmıştır. Katılımcıların düşüncelerini rahat bir şekilde aktarabilmesi ve sağlıklı bir görüşme gerçekleştirebilmek için uygun koşulların sağlanmasına önem verilmiştir. Farklı illerde yaşayan katılımcıların önemli bir kısmı ile görüşmeler yüz yüze, diğer bir kısmı ile e-görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine mülakat tekniği ile yapılan görüşmelerde, konuşmalar katılımcıların izni dâhilinde sesli olarak kaydedilmiştir.

Her bir görüşme ortalama bir saat sürmüştür. Görüşme sonrasında ses kayıtları çözümlenerek, elde edilen veriler analiz edilmiştir.

2.9. Araştırmada Elde Edilen Verilerin Sınıflandırılması

Araştırmanın bulguların sunulduğu bölümünde öncelikle demografik bilgilere yer verilip, akabinde, çalışmadan elde edilen veriler 4 ana tema ve 4 alt kategori şeklinde sınıflandırılmıştır.

Şekil3:Araştırmada Elde Edilen Verilerin Sınıflandırılması

Çalışmanın bulguların sunulduğu kısımda veriler analiz edilirken kapalı kodlama yapılmıştır. Katılımcılar; cinsiyetleri, cinsiyetlerine göre yapılan görüşme sırası, ikamet ettikleri şehir ve yaş bilgisine göre kodlanmıştır.

Örneğin (K1, İstanbul, 26), (E18, Mersin, 35) kodlamalarındaki “K” kadın katılımcıyı, “E” ise erkek katılımcıyı simgelemektedir. E18 kodlamasındaki “18” sayısı, bu katılımcının görüşülen erkek katılımcılar arasındaki 18’inci kişi olduğunu göstermektedir. Şehir bilgisinden hemen sonraki “35” sayısı ise bu erkek katılımcının yaşını ifade etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR VE BULGULARIN ANALİZİ

3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

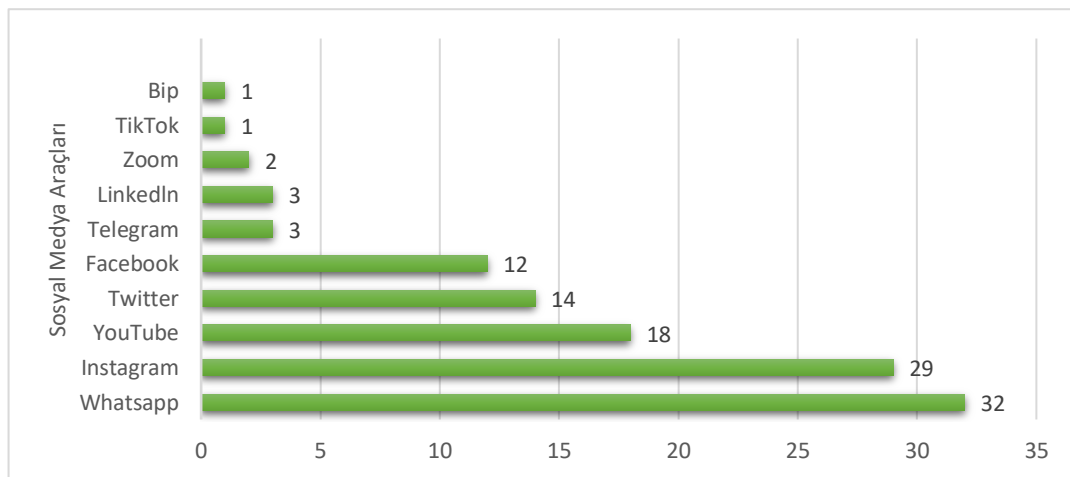
Çalışmaya dâhil edilen örneklem grubundaki kişilerin cinsiyet, meslek, eğitim durumu, yaş ve ailedeki çocuk sayısına ilişkin bilgileri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Katılımcıların yaşadığı şehir, meslek bilgisi, eğitim durumu, yaşı ve çocuk sayısına ilişkin bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir. Çalışmaya katılan görüşmeciler, baştaki görüşmeciden sondaki görüşmeciye kadar sırasıyla (K1’den E32’ye) kodlanmıştır. “K” kadın görüşmeciye, “E” ise erkek görüşmeciye simgelemektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Eğitim			Ailedeki	
Adı ve Cinsiyet	Şehir	Meslek	Durumu	Yaş	Çocuk Sayısı
K1	İstanbul	Öğretmen	Lisans	26	1
K2	Diyarbakır	Ev Hanımı	Ortaöğretim	38	2
K3	Ankara	Öğretmen	Lisans	27	1
K6	Bingöl	Usta Öğretici	Ortaöğretim	38	3
K7	Karabük	Ev Hanımı	Lisans	26	1
K8	Manisa	Ev Hanımı	Lisans	30	1
K9	Ardahan	Ev Hanımı	Lisans	29	1
K10	Nevşehir	Öğretmen	Lisansüstü	38	2
K11	Mersin	Ev Hanımı	Ortaöğretim	28	1
E18	Mersin	Memur	Lisans	35	2
E19	Gaziantep	Memur	Lisansüstü	31	1
E20	Bingöl	Öğretmen	Lisans	38	2
E21	Tunceli	Memur	Lisansüstü	32	1
E22	Muş	Hemşire	Lisans	32	2
E23	Çankırı	Esnaf	Lisans	35	1

E24	Diyarbakır	Emlak Danışmanı	Lisans	41	2
E25	İstanbul	Emlak Danışmanı	Lisans	39	2
E26	Van	Memur	Lisans	42	3
E27	Bilecik	Sağlık Teknikeri	Lisans	35	1
E28	Bursa	Serbest Meslek	Lisans	37	2
E29	Ağrı	Serbest Meslek	Lisans	38	2
E30	Muğla	Serbest Meslek	Lisans	39	3
E31	Bingöl	Psikolojik Danışman	Lisans	36	2
E32	Bilecik	Mamul Ambar Uzmanı	Lisans	34	1

Tablo 1’de katılımcıların demografik özelliklerine yer verilmiştir. Çalışmaya dâhil olan katılımcıların, 17’si kadın ve 15’i erkek olmak üzere toplamda 32 ebeveynden oluşmaktadır. Katılımcıların tamamı evli ve çocuklu bireylerdir. Katılımcıların yaşları 26-45 arasında değişkenlik göstermektedir. İstanbul, Ankara, Bursa, Şanlıurfa, Gaziantep, Mersin, Diyarbakır, Manisa, Van, Muğla, Elazığ, Ağrı, Giresun, Isparta, Muş, Bitlis, Nevşehir, Yalova, Bingöl, Bilecik, Hatay, Çankırı, Karabük, Sinop, Ardahan, Tunceli illeri olmak üzere toplam 26 farklı ilde yaşayan katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır.

Şekil 4: Katılımcıların Sosyal Medya Araçlarını Kullanma Dağılımı

Şekil 4’teki sosyal medya araçlarını kullanma dağılımı grafiği incelendiğinde, en çok kullanılan sosyal medya aracının WhatsApp olduğu ve uygulamanın katılımcıların

tümü tarafından kullanıldığı görülmektedir. Daha sonra en sık tercih edilen sosyal medya araçlarının sırasıyla Instagram, YouTube, Twitter ve Facebook olduğu görülmektedir. Katılımcıların kullandıkları farklı sosyal medya araçları da detaylarıyla Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Kullandıkları Sosyal Medya Araçları

KATILIMCI	KULLANILAN SOSYAL MEDYA ARAÇLARI
K1	WhatsApp, Instagram, Twitter
K2	WhatsApp, Instagram, YouTube,
K3	WhatsApp, Instagram, Twitter
K4	WhatsApp, Instagram, YouTube
K5	WhatsApp, Instagram, Twitter
K6	WhatsApp, Instagram, YouTube,
K7	WhatsApp, Instagram, Twitter
K8	WhatsApp, Instagram, YouTube,
K9	WhatsApp, Instagram,
K10	WhatsApp, Instagram, YouTube, Facebook, Telegram, Bip, Zoom,
K11	WhatsApp, YouTube
K12	WhatsApp, Instagram, YouTube, Twitter,
K13	WhatsApp, Instagram, YouTube, Twitter,
K14	WhatsApp, Instagram, YouTube,
K15	WhatsApp, Instagram, YouTube,
K16	WhatsApp, Instagram, YouTube,
K17	WhatsApp, Instagram, YouTube,
E18	WhatsApp, Instagram, Facebook
E19	WhatsApp, YouTube, Facebook
E20	WhatsApp, Instagram, Twitter, Facebook, Telegram
E21	WhatsApp, YouTube, Twitter, Facebook, TikTok
E22	WhatsApp, Instagram, YouTube, Twitter,

E23	WhatsApp, Instagram, Facebook
E24	WhatsApp, Instagram, LinkedIn
E25	WhatsApp, Instagram, YouTube, Facebook
E26	WhatsApp, Instagram, Facebook
E27	WhatsApp, Instagram, YouTube, Twitter,
E28	WhatsApp, Instagram, Twitter, Facebook, Telegram
E29	WhatsApp, Instagram, Twitter, Facebook
E30	WhatsApp, Instagram, Twitter, Facebook, LinkedIn, Zoom
E31	WhatsApp, Instagram, YouTube, Facebook
E32	WhatsApp, Instagram, Twitter, LinkedIn

Tablo 3: Eğitim Durumu Dağılımı

Eğitim Durumu	F
Ortaöğretim (Lise)	7
Ön Lisans	1
Lisans	21
Lisansüstü	3
Toplam	32

Tablo 3’te belirtilen, katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında çalışmanın örneklemini oluşturan katılımcıların en az ortaöğretim (lise) mezunu olduğu görülmektedir. Eğitim durumunun en az ortaöğretim (lise) düzeyinde olması, çalışmanın örneklem grubunun kendini iyi ifade edebilen bireylerden oluştuğunu göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 4: Ailedeki Çocuk Sayısı Dağılımı

Çocuk Sayısı	F
1	13
2	13
3	6
Toplam	32

Tablo 4’e bakıldığında, katılımcıların 13’ünün tek çocuk, 13’ünün iki çocuk ve 6’sının üç çocuk sahibi olduğu görülmektedir.

3.2. Ebeveynlerin Sosyal Medya Kullanım Gayeleri

Katılımcıların, hangi sosyal medya araçlarını hangi amaçla kullandıklarını belirlemek amacıyla sorulan “Sosyal medya araçlarının hangilerini hangi amaçla kullanmayı daha sık tercih ediyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara göre WhatsApp, Instagram, YouTube, Twitter, Facebook, TikTok, Bip, Zoom, Telegram, LinkedIn gibi sosyal medya araçlarını; çocuk gelişimi, bilgi aktarımı, gündem takibi, içerik paylaşma, pazarlama, vakit geçirme ve iletişim kurma gibi amaçlar için kullandıkları anlaşılmaktadır. Mersin’de yaşayan kadın katılımcının konuyla ilgili görüşü şu şekildedir:

“Genelde YouTube kullanıyorum, çocuğuma görsel açıdan bir şeyler öğreteyim diye. Ana sınıfına gidiyor. Oradan videoları açıyorum. Mesela sayılar olur, renkler olur, aktivite, etkinlik olur, onları daha iyi kendim de öğrenip ona öğretmek için kullanıyorum. Bazen de bildiğiniz gibi dizi olur ya da gündemi takip etmek için yapılan programlar falan oluyor, onları takip ediyorum. (...) Bir de WhatsApp’ı kullanıyorum. WhatsApp’ı da şu açıdan kullanıyorum, üç dört yıl falan olacak kullanıyorum. Ailemden uzağım. Kardeşlerim olsun, ailem olsun, görüntülü konuşabilme amacıyla kullanıyorum (...)” (K11, Mersin, 28).

Başka bir katılımcı da benzer düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“WhatsApp, Instagram, bir de YouTube kullanıyorum. YouTube’da genelde çocuk gelişimi ya da kişisel gelişim videoları izliyorum. WhatsApp’ı zaten sadece görüntülü arama ve iletişim için kullanıyorum. Instagram’da açıkçası boş vakit geçiriyorum, öyle özellikle bir şeye baktığım yok, sadece belli birkaç yazar takip ediyorum. Onlara bakıyorum, onun dışında genelde sıkıntıdan bakıyorum” (K15, Yalova, 30).

Katılımcıların bir kısmının, sosyal medya araçlarından biri olan YouTube’u kişisel gelişim ve çocuklarının bilişsel gelişimine katkı sağlama, sosyal medya araçlarından

bir diğeri olan WhatsApp'ı ise yakınlarıyla iletişim kurma ve görüntülü görüşme amacıyla kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların gereksinimleri göz önüne alındığında, bilişsel ve bütünleştirici ihtiyaçlarını sosyal medya aracıyla karşıladıkları görülmektedir. Katz, bireylerin toplumsal ve psikolojik gereksinimlerinin olduğunu ve bu gereksinimleri, medya içeriklerinden karşılayarak doyuma ulaştırabildiklerinden bahsetmiştir. Aynı zamanda bireyleri pasif kullanıcılıktan çıkararak, aktif tüketici olmalarını sağladığını belirtmiştir (Yaylagül, 2006, s. 62-63). Sosyal medya araçlarının, bireylerin günlük yaşamdaki faaliyetlerini kolaylaştırdığı ve bireylere pratiklik kattığı söylenebilir. Bireyler aynı zamanda, iş hayatlarında da bu pratiklikten yararlanabilir. Görüşme yapılan katılımcılardan E20, bu görüşü destekler nitelikteki düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Twitter, Facebook, Instagram, WhatsApp, Telegram, bunların hepsini kullanıyorum. Mesleki anlamda faydalaniyorum. Özellikle öğretmenlik mesleği ile ilgili, Telegram’da bilgi paylaşımları var, onu kullanıyorum. WhatsApp’ı; haberleşmek, mesajlaşmak amacıyla kullanıyorum. Tabii WhatsApp’ta mesleki anlamda ve sosyal anlamda pratik bir şekilde haberleşmeyi sağladığı için kullanıyorum. İşte okul grupları, meslek grupları, arkadaş grupları, aile grupları var; pratik bir şekilde bilgi paylaşımını sağladığı için kullanıyorum. Instagram’ı da biraz sosyal, genelde de yine mesleki paylaşımlardan, gelişmelerden haberdar olmak için kullanıyorum. Facebook’u pek kullanmıyorum. Yani aktif bir kullanıcı değilim, pasif bir kullanıcıyım. Paylaşım yapmaktan ziyade paylaşımlardan faydalaniyorum. Twitter’ı da özellikle güncel haberlerden haberdar olmak için kullanıyorum” (E20, Bingöl, 38).

Yukarıdaki katılımcı E20’nin görüşleri incelendiğinde; WhatsApp, Telegram ve Instagram’da öğretmenlik ile ilgili konularda bilgi edindiği paylaşımların olduğu, çevresindeki kişilerle pratik yoldan haberleşebildiği ve Twitter aracılığıyla da güncel gelişmeleri rahat bir şekilde takip edebildiği anlaşılmaktadır. Başka bir katılımcının buna benzer görüşü şöyledir:

“Birincisi Instagram, orada daha fazla arkadaş çevrem bulunduğu için, onlarla iletişim kurmak için Instagram’ı kullanıyorum. İkincisi Twitter, orada da daha çok gündemi ve haberleri takip etmek için kullanıyorum. WhatsApp’ı da özellikle iletişim kurmak amacıyla kullanıyorum ve WhatsApp tamamen hayatımın içinde. Instagram biraz daha keyfî olarak baktığım bir uygulama. Hem gezinmek hem arkadaşlarımın nerede olduğunu bilmek... Ben de bazen durum paylaşarak nerede olduğumu paylaşıyorum ama Twitter’ı tamamen gündem ve haber amaçlı kullanıyorum” (K3, Ankara, 27).

Katılımcı K3'ün de güncel haberlere erişim sağlamak için Twitter'ı kullandığı görülmektedir. Twitter'da haberlerin sık sık güncellendiğini ve kolay yoldan, hızlı bir şekilde aktarıldığını söylemek mümkündür. Hashtag özelliği, Twitter'daki kullanıcıları ortak bir konu hakkında etkileşime geçmeye davet ederek mesajın etkinliğini arttırmakta ve güncel gelişmelerin daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamaktadır (Gemlik, Pektaş, & Arslanoğlu, 2021, s. 16-17). Sosyal medya araçları, bireylere interaktif ortam sağladığından, insanlar toplumdaki güncel gelişmelere ulaşabilir; duygu ve düşüncelerini dijital ortamda paylaşabilir. Katılımcıların Twitter'ı kullanma amacı aynı zamanda, duygu ve düşünceleri net ve açıkça aktarabilme aracı olarak görmeleridir. Katılımcı K1, Twitter'da yapılan paylaşımlara ilişkin düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:“(...) Twitter'ı da daha çok duygu ve düşüncelerimi aktarabildiğim ve oradaki kişilerin net bir şekilde duygularını yansıttığını düşündüğüm için kullanıyorum” (K1, İstanbul, 26).

Katılımcı K1, düşüncelerini açıkça aktarabilen kullanıcıların olduğunu düşündüğü ve kendisi de duygu ve düşüncelerini rahatça aktarabildiği için Twitter'ı kullandığını ifade etmiştir. Sosyal medya araçları, seslerini kitlelere duyurmaya çalışan bireylere imkân sağlamaktadır. İnsanlar, sosyal medya araçlarını kullanırken duygusal ihtiyaçlarını giderme noktasında sadece pasif kullanıcı olarak kalmayıp, aktif kullanıcı olarak içerik üreterek de doyuma ulaşabilmektedirler. Bu hususta kendi yaşamını, farklı sosyal medya araçlarında paylaşan katılımcıların olduğu da görülmektedir. Bireyler, yaşamlarını sosyal medya araçlarında deşifre ederek aktif katılımcı rolü üstlenmektedirler. Bununla ilgili görüş bildiren katılımcı K7, düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“WhatsApp ve Instagram'ı aktif kullanıyorum. Facebook'u aktif kullanmıyorum. Twitter kullanıyorum. Instagram'da daha çok içerik, video falan yapıp paylaşıyorum. Daha çok ailevi, kendi hayatımı paylaşıyorum. Fotoğraf, video şeklinde hazırlıyorum. Bazen evimden kısa şeyler paylaşıyorum; onun dışında oğlumu, kendimi, eşimi paylaşıyorum. Daha çok kendi fotoğraflarımızı paylaşıyorum. Twitter'ı gündemi takip etmek için kullanıyorum. WhatsApp'ı da zaten görüşme amacıyla” (K7, Karabük, 26).

Katılımcı K7'nin, WhatsApp ve Instagram'ı aktif kullandığı, Twitter'ı da gündemi takip edip güncel gelişmelerden haberdar olmak için kullandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte katılımcının Instagram'da içerik ürettiğini ve içerik üretirken de eşini, çocuğunu ve kendisini paylaştığını hatta mahremiyet alanı olan evinden dahi

paylaşımlar yaptığını söylemek yanlış olmayacaktır. Yeni medyanın sunduğu imkânlarla enformasyonda artış sürecine girilmiş, kişisel yayıncılık olanakları artmış, reklam ve pazarlama teknikleri gelişmiş, iletişime katılabilme olanağı oluşmuş ve tüm bu gelişmeler esneklik, özgürlük, katılım ve açıklık getirmiştir (Alioğlu, 2016, s. 2). Katılımcı K6, bu konu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Benim en çok kullandığım sosyal medya aracı Instagram ve WhatsApp. Instagram ve WhatsApp’ı genellikle işim için kullanıyorum. Ticaret amaçlı ürünlerimi tanıtmak ve sayfamın daha iyi ilerlemesi için kullanıyorum. Ürünlerimi Instagram ve WhatsApp üzeri pazarlıyorum. Genellikle bu amaçla kullanıyorum. YouTube kanalımız var ama YouTube kanalımız henüz çok aktif olmamakla birlikte tabii ki yine YouTube’da da ürünlerimizi pazarlama aynı zamanda sayfamızı daha büyütüp genişletip ve kendi sayfamızı tanıtmak amaçlı orada da yemek yaptığımız videolarımız ve tariflerimiz var” (K6, Bingöl, 38).

Katılımcı K6, sosyal medya araçlarından olan Instagram, WhatsApp ve YouTube’u yaptığı işi tanıtmak ve hazırlamış olduğu ürünleri pazarlamak amacıyla kullanmaktadır. Ürünlerinin daha geniş kitleye ulaşabilmesi için sosyal medyanın hem interaktif ortam sağlaması hem de ürünlerin tanıtımı yapılırken fotoğraf ve video şeklinde içerik paylaşmanın mümkün olması, sosyal medyanın bireylere, sadece manevi değil maddi ihtiyaçlarını karşılamada da olanak sağladığını göstermektedir. Benzer düşüncede olan diğer bir katılımcının görüşleri şöyledir:

“Instagram, WhatsApp, LinkedIn kullanıyorum. Biz daha çok emlak işi yapıyoruz; Sahibinden.com, Zingat, Emlakjet, İhlas sitelerine bakıyoruz. Instagram’ı koyulan ilgi çekici kısa videolar için kullanıyoruz. Bazen yeni şeyler öğreniyoruz. Bazen aşırıya kaçıp, çok da zamanımızı aldığını düşünüyorum. Buna dikkat etmekte fayda var. Emlakla ilgili hesaplarda da yeni müşteri edinebiliyoruz. Oraya yeni videolar atıyoruz ve müşterilerin bizi aramalarını sağlayabiliyoruz” (E24, Diyarbakır, 41).

Yukarıdaki katılımcı E24’ün, Instagram’ı vakit geçirmek ve yeni bilgiler edinmek amacıyla kullandığı anlaşılmaktadır. Katılımcının, LinkedIn uygulamasını kullanma amacı ise, hesap oluşturup, ilgili tanıtımlar yapıp mülk satışında yarar sağlamaktır. Kullanıcılar sosyal medyayı pazarlama amacıyla kullanarak daha önce de belirtildiği gibi daha geniş kitlelere ulaşma amacı gütmektedir. Katılımcı, mülklerin fotoğraf ve videolarını paylaşarak, özelliklerini belirterek sosyal medya aracılığıyla daha hızlı ve kolay yoldan satış gerçekleştirebilir. Yine iş hayatında toplantı yapmak, mesleki anlamda bilgi alışverişi yapmak için ve bazı noktalarda yarar sağladığı düşüncesiyle

sosyal medya uygulamalarının kullanıldığı görülmektedir. Bununla ilgili katılımcı K10'un görüşü şu şekildedir:

“Facebook, Instagram kullanıyorum. Twitter’ım da var; gündemde bir şeyler olduğu zaman bakıyorum. WhatsApp’ı zaten kullanıyoruz. Telegram’ı bir ara açtım, dosya paylaşımı için onu açmıştım, o da kenarda duruyor. Bip diye bir uygulama vardı, onu da öğrendik. Yine onu da bir dosya paylaşımı için online Kur’an-ı Kerim dersi alıyordum, işte o zaman hocamızın bize ders kaydı atması için- açmıştık. O da öyle kenarda duruyor. Hani hep kullanırım, belki lazım olur diye, karşı tarafın da ne kullandığını bilmediğimiz için öyle kenarda duruyor. En çok kullandığımız uygulamalar WhatsApp, Instagram, Facebook. Zoom’dan da toplantı görüşmelerini yapıyoruz ya da mezun ettiğimiz öğrencilerle bir görüşme ayarlayacaksa Zoom üzerinden ayarlıyoruz. WhatsApp uygulaması özellikle şundan dolayı daha çok hoşuma gidiyor. Bilgisayardan açma durumu da olunca şöyle yapıyorum: Mesela bilgisayardan telefonuma bir şey alacaksam, örneğin bir dosya, kabloyla uğraşmak yerine daha kolayıma geliyor açıkçası. Yani telefonumda tutuyorum o dosyayı, okula gittiğim zaman flash bellek aramak yerine direkt WhatsApp üzerinden bilgisayara atabiliyorum. Yani bu benim en çok işime yarayan kısım aslında. Instagram’ı açıkçası uzaktakilerle haberleşmek, yemek tarifi ya da kedi bakımı ile ilgili içerikler için takip ediyorum (...)” (K10, Nevşehir, 38).

Katılımcı K10'un Telegram ve Bip uygulamalarını dosya paylaşımı, Zoom'u ise toplantı görüşmelerini gerçekleştirmek amacıyla kullandığı görülmektedir. Zoom uygulamasında, görüşme yapılması planlanan kullanıcıyla görüntülü, online toplantılar gerçekleştirilebilir. Katılımcının, yaşam alışkanlıklarına pratiklik katması açısından tercih ettiği bir diğer sosyal medya aracı ise WhatsApp'tır. Belgeleri USB kabloları ile aktarmak yerine direkt WhatsApp üzerinden istenilen araca aktarabilme imkânı bulunmaktadır. Instagram ve Facebook da katılımcının kullandığı sosyal medya araçlarından bazılarıdır. Katılımcının görüşü incelendiğinde, sosyal medya kullanımı noktasında birçok sosyal medya aracını kullandığı ve bu kullanımlardan faydalandığı görülmektedir.

“Instagram ve Twitter. YouTube ve WhatsApp da kullanıyorum ama Instagram’da geçirdiğim zaman çok daha fazla YouTube’a göre. Kullanma amacıma gelince, en başta kadınların çılgın bir şekilde yapmış oldukları alışveriş furıyası. Daha çok kıyafet, ayakkabı siparişi iken şu anda artık hayatımızda o kadar saçma sapan, sanki zorla dayatılmaya çalışılan düzen; böyle olmalı, bu bulaşıklar alınmalı, aman airfryer’in olmazsa olmaz gibi düşünceler yatıyor. E biz de bunları yavaş yavaş, fenomenlerde gördükçe artık onların hayatlarını merak ediyoruz, mercek altına alıyoruz, kendi hayatımıza uyarlamaya çalışıyoruz. Yani aslında daha çok kendi ihtiyaçlarımızı, daha uygun bir şekilde kıyafet

bulunabilir mi, onun için başladık ama şu anda artık kim nerede ne yapıyor, ne giymiş, nereye gitmişe döndü. YouTube tamamen benim için müzik; orada müzik dinliyorum ve film izliyorum ama şu anda YouTube'u Instagram'dan daha fazla kullanmaya başladım, o da benim için değil, çocuklarım için. Elektrikli süpürge sesiyle, şu anda dört aylık bir kız çocuğum var, onu uyutmaya çalışıyorum (...) WhatsApp ise sadece ailemle görüntülü görüşmek için kullandığım bir mecra ama kendim için de bir eleştiride bulunayım: Ben de artık insanlar için yaşamaya başladım; yani bu bir yalan değil çünkü etrafımda dostum var, düşmanım var, elim var, görümcem var, yani yeni bir müzik mi keşfettim, aman başkasından duymadan, öncesinde bende gör, benden paylaş. Instagram'da, WhatsApp'ta daha çok ben de durum yapmaya başladım. WhatsApp'ı insanlara ne yaptığımı haber vermek için kullandığım bir mecra hâline de getirdim, artık benim için iletişimden çıktı” (K12, Isparta, 31).

Katılımcı K12, Instagram, Twitter, YouTube ve WhatsApp araçlarını kullanmaktadır. Sosyal medya araçlarını daha çok alışveriş yapmak için kullandığını ve bu noktada fenomenlerin etkisinin olduğunu belirtmiştir. Katılımcının kendisi için yaptığı öz eleştiri, kendi hayatını yaşamaktan ziyade başkalarına gönderme yapmak için davranış sergilediğine ve bunu çeşitli sosyal medya araçlarından göstermeye çalıştığına yöneliktir. Katılımcı aynı zamanda, bahsettiği gibi iletişim kurma araçlarını bile başkasına nispet yapmak amacıyla kullanmaktadır. Alışverişlerin, ihtiyacı karşılamaktan ziyade keyfî bir şekilde yapıldığı anlaşılmaktadır. Modernleşmeyle beraber ürünlerde çeşitliliğin artması ve ürünler hakkında bilgiye ulaşılabilirliğin kolaylaşması, bireyleri daha fazla tüketime sevk etmektedir. Aynı zamanda bireylerin ürün satın almada birbirleriyle yarış hâlinde olmaları durumu ortaya çıkmaktadır. Bireylerde heves, haz, mutluluk için duyulan gereksinimlerin alışveriş ile karşılanması ihtiyacı oluşmuştur. Bu durum, Simmel'in “*Para Felsefesi*” adlı eserindeki düşünceleri ile açıklanabilir. Metropol hayatının sağladığı imkânlarla tüketime yönelen insan zihni ve davranışları paraya ve tüketime odaklanmıştır. Para ihtiyacının ortaya çıkması durumunda aile üyelerinde geçimsizlik görülebilir. Aynı zamanda insan zihninin paraya odaklanması, yakın ilişkilerde kurulan iletişimdeki derinliğin yok olmasına sebebiyet verebilir (Simmel, 2014, s. 336-337). Katılımcının görüşünden de anlaşıldığı gibi bu durum, rekabeti beraberinde getirmektedir.

3.3. Sosyal Medya ve Toplumsal Dünyada Sanal İletişim

Teknoloji, gündelik hayatın birçok alanında olduğu gibi iletişim alanında da etkilerini göstermektedir. Bireylerin ağırlıklı olarak aynı mekân içinde bulunup, yüz

yüze iletişim kurup, jest ve mimiklerini takip edebildikleri bir alandan, zaman veya mekân kısıtlamasının olmadığı gerçek kimliklerini gösterebildikleri ya da gizleyebildikleri çevrim içi iletişim alanında toplumsallaşma süreçlerini yeniden inşa ettikleri bir süreçten geçtikleri söylenebilir (Köksal, 2021, s. 1250-1252). Yüz yüze kurulan iletişimin çevrim içi iletişime evrildiği yeni toplumsal düzende, sosyal medya araçlarının iletişimin sanallaşmasına etkisi konusunda görüş bildiren, Ankara’da yaşayan katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Artık herkes birbirinden haberdar olabiliyor. Sosyal medya küçük bir dünya hâline geldi. Örneğin yıllar önce samimiyetim olan bir insanla beş sene görüşmesem dahi sosyal medya hesabımda ekli olduğu için onun dünyasından haberdar olabiliyorum, eğer sık paylaşım yapan biriyse. Bu manada insanların birbirlerine rahat erişim sağladığını düşünüyorum. Mesela eskiden sosyal medya bu kadar aktif değilken insanlar birbirleriyle ancak tercihleri doğrultusunda irtibatta oluyordu ama şu an artık öyle değil. Bir şekilde ya ‘keşfet’ine düşüyor ya arkadaş ekle kısmında görüyorsun; bir şekilde sana denk geliyor o kişi. Erişilebilirlik arttı diye düşünüyorum” (K3, Ankara, 27).

Yukarıdaki katılımcı K3, tanıdıklarıyla kolaylıkla iletişime geçebilmesi ve yine tanıdıklarının yaşamlarını sosyal medya araçlarında görüntüleyebilmesi sayesinde sosyal medyayı pratik bulmaktadır. Tanıdıklarıyla aynı ortamda bulunmasa bile onlardan haberdar olmaktadır. Katılımcının sosyal medyayı küçük bir dünya olarak görmesi, McLuhan’ın “küresel köy” kavramıyla açıklanabilir. McLuhan, köy kavramını kırsal yerleşim alanı olarak değil; insanların evlerine kapanıp ekranlar aracılığıyla iletişimde oldukları yaşam alanı olarak tanımlamıştır (Varol & Çelik Varol, 2019, s. 140). Bireyler, ekranlar aracılığıyla birbirlerinin yaşamlarından haberdar olabilir ve neler yaptıklarını gözlemleyebilir. Tıpkı bir köy gibi dünyanın küçük bir topluluk hâline dönüştürülüp, insanların iletişim kurması açısından sosyal medya araçları önemli imkânlar sağlamıştır. Sosyal medyanın yaygınlaştığı günümüz dünyasında insanlar, herhangi bir mekân değişikliği yapmalarına gerek kalmadan, rahat bir şekilde iletişime geçebilmektedirler.

“Bu artık çağımızın gereği olarak o noktaya doğru gidiyor. Görüntülü konuşmak daha cazip. Oturduğun yerden istediğin kişiyle istediğin dakika da konuşabiliyorsun, görüşebiliyorsun haberleşebiliyorsun. Daha cazip hâle geliyor” (E22, Muş, 32).

Katılımcı E22’nin görüşüne göre, sosyal medya araçlarının sağladığı görüntülü görüşme imkânıyla bireyler yer ve zaman fark etmeksizin birbirlerini görerek iletişim kurabilmekte ve birbirlerinden haberdar olabilmektedirler. Sosyal medya araçları,

iletişim yönünden bireyleri bir araya getirdiği gibi kişiler arasında iletişimsel mesafeye de yol açabilmektedir. Bununla ilgili katılımcı K6'nın görüşü şu şekildedir:

“(...) Sosyal medya üzerinden kurulan ilişkiler çok samimi ve sıcak olmaz. İnsanlarda dokunma dili var. Düşünün ki bir kardeşinize, anne babanıza gittiğiniz zaman kucaklaşma, sarılma gibi o dokunma duygusu size güzel bir hissiyat veriyor. Tekrar tekrar bir özlem hissettiriyor. İstediğimiz kadar telefonda konuşarak ‘Seni özledim,’ demek çok farklı; dilde kalıyor bu ama yan yana geldiğinde sana dokunduğum ve sarıldığım zaman, hem bedenem hem de dilde sözcüklerle de ifade etmiş olurum. Sosyal medya bana bu konuda samimi gelmiyor, yeterince içten gelmiyor. İnsanlar arasındaki bağların kopmasında çok etkili olduğunu düşünüyorum. Sosyal medyada birbirimizi sorup görüntülü aramalarla konuştuğumuzda sanki artık görüşme ihtiyacı duymuyoruz. Bize yeterli gibi geliyor ama bu yeterli değil ve ne yazık ki insani ilişkilerin, akrabalık hatta kardeşlik bağlarının kopmasına bile neden oluyor. Bunu ben kendi hayatımda da fark ediyorum. Örneğin arkadaşımı ayda yılda bir de olsa gider görürdüm ama şu an sosyal medyadan, gerektiğinde görüntülü arıyoruz. Yanına gidemiyorum, telefon açayım diyorum ama sosyal medya olmasaydı, hâliyle illaki insanda bir merak uyanırdı. İyi midir, kötü müdür? İçimizde özlem, endişe gibi duygular olurdu ama sosyal medya olduğu için gözlemleyebiliyoruz; yan yana gelme ihtiyacı hissetmiyoruz. İnsanlara ulaşabilmek açısından sosyal medya çok faydalı. İşimizi kolaylaştırıyor ama bir o kadar da zararlı yönleri var. Sosyal medya birazcık da insanları tembelliğe alıştırıyor, akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerini zayıflatıyor” (K6, Bingöl, 38).

Katılımcı K6, sosyal medyada yürütölen ilişkileri samimi bulmadığını, aynı zamanda günlük yaşamda birebir görüşme imkânı olduğu aile, akraba, arkadaş çevresiyle olan ilişkisinde bile sosyal medyanın olumsuz etkisi nedeniyle samimi ilişkilerin yürütölmediğini belirtmektedir. Katılımcı, sosyal medya araçlarının kişinin merak duygusunu gidermesine imkân sağladığını ve özlem duygusunu hafiflettiğini düşünmektedir. Kişilere karşı oluşan merak ve özlem duygusu sosyal medya araçlarıyla tatmin edildiğinde, birebir gerçekleştirilme imkânı olan görüşmelerin dahi ertelendiği ya da uzun vadede görüşölmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle aile, akrabalık ve arkadaşlık bağlarının kopma noktasına geldiği düşünölmektedir. Katılımcının bu noktada belirttiği görüşler, Bauman'ın “*Akışkan Gözetim*” (2013) adlı kitabındaki, çeşitli sosyal medya araçları vasıtasıyla insanları kendilerine daha yakın mı yoksa daha uzak mı hissettikleri hususunda; Josh Rose'un mesafe olarak uzak olduğu kişilere karşı daha yakın hissettiği, yakınında bulunan insanlara karşı da daha uzak hissettiği yönündeki düşönceleriyle benzerlik taşımaktadır. Rose aynı zamanda, birine temas etmekle birini düştmek arasında fark olduğunu söyler (Bauman & Lyon,

2016, s. 52-53). Sosyal medyanın hem yakınlaştırıcı hem de uzaklaştırıcı yönünün olduğu söylenebilir. İstanbul’da yaşayan erkek katılımcı E25’in görüşü şu şekildedir:

“(...) bir tanıdığımız, eşini sosyal medyada takip ettiğini söylerdi. Eşimle ben beraber çalışıyoruz, buna istinaden ‘Biz sizin gibi yan yana değiliz ki,’ diyor. Bu yüzden de eşinin nereye gittiğini, ne yaptığını sosyal medyadan görüyor. Kadın, adama arayıp bilgi vermiyor, adam da sosyal medyadan takip ediyor. Çok saçma ve yanlış bir durum. Bu toplumda aile bitmek üzere. Boşanmalara da etkisi oluyor tabii ki” (E25, İstanbul, 39).

Katılımcı E25’in görüşüne göre, sosyal medya araçlarının eşler arasındaki iletişimin kopmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcı E25, günlük yaşamlarında birebir iletişimden ziyade sosyal medya araçlarında birbirlerini takip ederek, nerede bulunduklarına ya da ne yaptıklarına dair bilgileri edinen eşlerin olduğunu söylemektedir. Bu durum sosyal medyanın, aile kurumu için çok fazla tehdit unsuru oluşturduğunu düşündürmektedir. Hane içinde özel bir yaşam sürdürmesi gereken aile kurumunun, günümüzde ekran karşısında herkes tarafından izlenebilir olması, evlilik kurumunun içinin boşaltılmasına zemin hazırlamaktadır. Evli bireyler, sosyal medya araçlarından kaynaklanan boşluk hissini yine sosyal medya aracılığıyla doldurmaya çalışmaktadır. Bu durum, bireyleri giderek yalnızlaştırmaktadır (Kalaman & Çelik, 2019, s. 429). Yalnızlaşan bireylerin odak noktasının farklı alanlara yönelmesiyle aldatma gibi olumsuz durumlar yaşanabilmektedir. Bir başka katılımcının görüşü şu şekildedir:

“(...) ben sosyal medyanın gerçek dünyayı yansıttığını düşünmüyorum. İnsanlar çok farklı bir şeyin içindeyken, mesela hiç sevmediği, belki de çok görüşmediği bir insanla pat diye bir araya geldiğinde fotoğraf çekip, ‘A gel paylaşalım canım cicim’ diyebiliyorlar. Bu bana çok sahte geliyor. Hele bir de Instagram’da yakın arkadaşlar kitlesi var, aslında belki de selam vermediğin ya da daha hayatın boyunca konuşmadığın bir insan seni yakın arkadaşlar listesine almış. Hani ‘Biz yakın arkadaş mıyız?’ diye soruyorsun içinden aslında. Aslında diyorum ya, hepsi sadece göstermelik. Herkes için bunu söyleyemem ama yüzde seksen’i, hatta belki daha fazlası sahte geliyor gözüme. Sadece göstermelik ilişkiler” (K7, Karabük, 26).

Katılımcı K7, sosyal medyada yürütülen ilişkileri gösterişe dayalı ilişkiler olduğunu düşündüğü için yapmacık bulmaktadır. Günlük yaşamında samimiyeti olmasa dahi bazı kişilerin, daha çok kişilerin özel yaşamlarının gösterildiği ve sadece ekli olan kullanıcıların görebildiği, Instagram’ın bir özelliği olan yakın arkadaş grubuna dâhil

edilip; paylaşılan fotoğraf, video ya da içerikleri görüntülemesini samimi bulmamaktadır.

Derin ve anlamlı ilişki kurma noktasında Robert Dunbar, insan zihninin, toplumsal yapı içerisinde belirli bir sayıdan fazla kişiyle ilişki kurmada elverişsiz bir yapıda olduğunu söylemektedir. Bir insanın yalnızca 150 civarında sağlıklı iletişim kurabileceğinden bahseden Dunbar, bu hususta şunlara dikkat çekmektedir: *“Evet, Facebook sayfasında 500, 1.000, hatta 5.000 kişiyle ‘arkadaş’ olabilirsiniz ama 150 kişilik bir çekirdek kadronun dışındakiler yalnızca günlük hayatınızı takip eden röntgencilerden ibarettir”* (Bauman & Lyon, 2016, s. 55). Bu noktada anlamlı ve derin ilişki kurabilmenin sayıca sınırlı olduğunu düşünmektedir. Dunbar’ın düşüncesi, katılımcı K7’nin ilişkilerin sanallaşması ile ilgili görüşünü destekler niteliktedir. Sosyal medyanın sahte ilişkilerden oluştuğunu düşünen başka bir katılımcının görüşü şu şekildedir:

“İnsan yüz yüze görüşmeyince, göz göze gelmeyince bazen çok rahat bir şekilde (...) yalan söyleyebilir. İnsanları daha çok aldatabiliyorlar çünkü ortada hakikat olmadığından dolayı karşıdakini görmüyorsun. Mimiklerini, jestlerini, hareketlerini görmediği için adam, karşıdaki adama hem çok rahat bir şekilde yalan söyleyebiliyor hem de fiziki şeklini değiştirip insanları aldatabiliyor maalesef” (E29, Ağrı, 38).

Katılımcı E29, sosyal medyada iletişim kuran kişilerin aynı fiziki ortamda bulunmamalarından ötürü, yapılan eylemleri ve tepkileri ölçemedikleri için sanal kimlikler oluşturabildiklerinden bahsetmektedir. Sanal kimlikler, kullanıcıların kendi kişisel bilgilerini gizleyerek ya da tasarlayarak oluşturdukları, dijital medyadaki kimlikleridir. İstedikleri kişilerle, kendi tasarladıkları profilleri kullanarak rahatlıkla iletişime geçip, karşıdaki kullanıcıda farklı izlenim oluşturabilmektedirler.

Goffman (2018), sanal kimlikleri; bireyin oyuncu, toplumun seyirci olduğu tiyatro metaforuyla açıklamaktadır. Tiyatro metaforu, bireyin kendisini ve toplumsal yaşam içindeki eylemlerini başkalarına istediği şekilde sunabileceği ve oluşturulan izlenimleri kendi istekleri doğrultusunda değiştirebileceği ile ilgili olanakların olduğu bir yapı ve durum olarak belirtilmektedir (Goffman, 2018, s. 12). Sosyal medya araçlarında da kullanıcıların bazıları kendileri hakkında farklı bir izlenim oluşturmakta, tıpkı bir tiyatro sahnesi gibi yaşamını, eylemlerini kurgulamaktadır. Sosyal medya kullanıcısı olan bireyler; yaşamlarındaki gerçekleri saklayabilir, farklı gösterebilir. Goffman’ın izlenim yönetimi düşüncesi bu noktada, katılımcı E29’un,

hem davranışsal hem de fiziki olarak yanılısma oluşturulması ile ilgili görüşünü destekler niteliktedir.

3.4. Aile İçi İlişkilere Etkisi Çerçevesinde Sosyal Medya Kullanımı

Ebeveynlerin ve çocukların sosyal medya kullanım alışkanlıkları aile içi ilişkiler noktasında çeşitli etkiler ortaya çıkarmaktadır. Aile kurumu içerisinde ideal düzeyde kurulması gereken aile içi ilişkilerin, yeni iletişim araçlarıyla çevrim içi iletişime geçilerek de sağlandığı söylenebilir. Ebeveynlerin sosyal medya kullanımlarına bağlı olarak bağımlılık hâli oluşabilmektedir. Bu noktada, gerek eşler arasındaki iletişim gerek ebeveynlerin çocuklarla olan iletişimi zedelenmektedir. Sosyal medya araçlarının, aile ilişkilerine sadece olumsuz yönde etki ettiği düşüncesi doğru olmayacaktır. Çeşitli alanlarda eşler arasındaki ilişkiyi iyileştirdiği ve ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimi daha da kuvvetlendirdiği saptanmıştır. Bununla ilgili veriler, ilgili başlıklar altında ele alınmıştır.

3.4.1.Eşler Arasındaki İlişkilere Etkisi Çerçevesinde Sosyal Medya Kullanımı

Eşlerin sosyal medya kullanımları, birbirleriyle olan ilişkilerini pek çok açıdan etkilediği ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili katılımcı görüşlerini öğrenmek için “Ebeveynlerin kendi aralarında herhangi bir sebepten sorun yaşadıklarında, bu sorunlarını yüz yüze çözebilmeleri noktasında sosyal medyanın olumsuz etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuş ve alınan cevaplar, katılımcılar arasında farklılık göstermiştir. Bazı katılımcılar, sosyal medya kullanımının, sorun çözme noktasında engelleyici bir faktör olduğu görüşündeyken; bazı katılımcıların ise sosyal medya kullanımını, oluşan sorunları çözmede engelleyici bir faktör olarak görmedikleri anlaşılmaktadır. Bununla ilgili katılımcı görüşü şu şekildedir:

“Biz sorunumuzu yüz yüze çözebiliyoruz, diyebilirim. Sorunun çözülmesi gerektiğini düşünüyorum. Halı altına süpürülmeden o sorunun çözülmesi gerektiğini düşündüğüm için ben yüz yüze konuşmayı tercih ediyorum. Bunu zorluyorum, yüz yüze konuşup halledebiliyoruz. Sosyal medya bu konuda bize engel olmuyor” (K8, Manisa, 30).

Katılımcı K8’in verisi incelendiğinde, sosyal medya kullanımının, eşiyile arasındaki sorunları yüz yüze konuşup çözmesi noktasında engel teşkil etmediği anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili, başka bir katılımcının yorumu şu şekildedir:

“Maalesef sosyal medya, dinleme özelliğimizi kaybettiriyor. Biz artık birbirimizle iletişime geçmekte sıkıntı yaşıyoruz. Yani bazen yüz yüze görüşmekte hatta göz göze konuşmakta eşler özellikle sorun yaşıyor. Bu herkes için geçerli değil tabii ki ama genelde, yüzde yetmiş oranında geçerlidir. Sosyal medya, insanları yalnızlaştırdığı gibi ailelerde de eşlerde de birbirlerine karşı iletişim kopukluğuna sebep olmuştur. Daha önceden, sosyal medya yokken insanlar, sorunlarını, anlatmaya bile gerek kalmadan yüz ifadeleri ile belli edebiliyorlardı. Şimdi artık insanlar zaten çok suskunlaştığı için, devamlı sosyal medya ile haşır neşir oldukları için karşıdaki insanın kargınlığını, sorununu bile fark etmiyor. Tabii herkes için geçerli değildir ama toplumun yüzde yetmişinin böyle olduğunu düşünüyorum” (K6, Bingöl, 38).

Katılımcının görüşü incelendiğinde, eşlerin sosyal medya kullanımının yalnızlık hissi oluşturduğu ve beraberinde iletişim kopukluklarına neden olduğu anlaşılmaktadır.

“Gerçekten etkiliyor, artık ben eşimle konuşmak yerine YouTube’daki psikologları açıp dinliyorum, inanabiliyor musun yani? Eşimle konuşamıyorum çünkü. Eşim diyor ki, ‘Dur şimdi bunu izleyeyim, şunu izleyeyim, yok buna bakıyorum, yok şuraya bakıyorum’ (...) mesela geçenlerde baktım olacak gibi değil, yine kendim çözüm üretmeye çalışıyorum; çocuğum için, evim için, kendim için. Youtube’dan psikologları, psikiyatristleri açıyorum. Mesela çocuklar için ne yapılabilir? Bu konuda ne yapılabilir? Çünkü artık yani eşinle konuşamıyorsun ki” (K11, Mersin, 28).

Bu görüşe benzer, başka bir katılımcının görüşü şöyledir:

“(...) Ben defalarca kez sorunu telefon onun elindeyken konuşmaya çalıştım, fayda etmedi ki. Çünkü diyorum ya, artık kendimi sürekli tekrara düşürmek istemiyorum çünkü eşimle benim sürekli kavgasına düştüğüm konu bu (...) ben mutluluğumu bile paylaşamıyorum ki, çünkü adam o kadar telefonun içine gömülüyor ki... Ben şu anda kötölemek istemiyorum, aynısını ben de yapıyorum, onun da o kadar hoşuna giden mutlu bir gelişme vardır ama ben o dakika elimdeki telefonu bırakmadığım için adamın anlatacak şevk ve isteği de kalmıyor (...)” (K12, Isparta, 31).

Katılımcıların bazılarının, eşlerinin sosyal medyayı yoğun kullanmalarından dolayı kendi aralarında sağlıklı bir iletişime sahip olamadıklarını, bu yüzden kendilerini yalnız hissettiklerini ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcı K12’nin “sadece sorunlarımı değil mutluluğumu da paylaşamıyorum” düşüncesi, sosyal medyanın, eşler arasındaki iletişimi her açıdan etkilediğini göstermektedir. Aile ilişkileri noktasında yaşanan sorunlara çözüm üretilmesinde de sosyal medya kullanımının olumsuz etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Bauman, modern toplumda yaşayan bireyleri “bağ kuramayan insanlar” olarak tasvir etmektedir. Ona göre bağ kuramayan

bireyler tamamen bağısız değildir fakat kurdukları bağlar yüzeyseldir. Ellerindeki cep telefonları onların bağları sürdürmesine engel değildir fakat aynı ortamda bulunan insanların birbirlerinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bauman'ın bakış açısına göre modern dönem, yapay ağlarla birbirlerine bağlı bireylerin yüz yüze ilişkiler kurma noktasında sorunlar yaşadıkları ve bu sorunların bir yansıması olarak, ilişkilerin yüzeysel şekilde kurulduğu bir dönemi ifade etmektedir (Çebi, 2020, s. 446). Bauman'ın düşüncesi bu noktada, katılımcı K12'nin, sosyal medya kullanımının eşler arasındaki iletişimde kopukluk oluşturduğu ve eşlerin aynı ortamda olmalarına rağmen yüz yüze iletişime geçmekte güçlük çektikleri ile ilgili görüşünü destekler niteliktedir.

Çalışmada, sosyal medya kullanımının eşler arasındaki ilişkilere etkisini ortaya koymak amacıyla katılımcılara sorulan diğer sorular da “Sosyal medya kullanımıyla ilgili, eşinizle aranızda güven kaybına sebebiyet verecek sorunlar yaşıyor mu?” ve “Sosyal medyanın, aile içindeki güven ilişkilerine zarar verdiğini düşünüyor musunuz” sorularıdır. Katılımcıların çoğunluğunun, kendi eşleriyle olan ilişkilerinde böyle bir güven sorunu yaşamadıkları fakat genel olarak sosyal medya kullanımını aileler için güven kaybına sebebiyet verebilecek bir risk faktörü olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“Muhakkak verir ama Allah'a bin şükür, biz öyle bir şey yaşamadık. Çevreden örnek verecek olursam, bir tanıdık sürekli çevrim içiymiş; eşiyle aralarında sıkıntı çıktı, boşanmaya kadar gitti” (K17, Şanlıurfa, 45).

Buna benzer bir başka katılımcı görüşü şu şekildedir:

“Kendi çekirdek ailemde böyle bir şey yaşamadım çok şükür. Hem aramızdaki güvenden kaynaklı hem de sadakatten kaynaklı, böyle bir sıkıntı yaşamadım. Mesela eşim, benim sosyal medya şifrelerimi bilmez; dört yıldır evliyiz, böyle bir talepte de bulunmadı. Bunun aramızdaki güvene dayandığına inanıyorum. Mesela girip Instagram'ımı kontrol etmez ya da mesajlarıma bakmaz. Ben de keza onununki bakmam. O yüzden, çok şükür sıkıntı yaşamadım ama bir tanıdığımın böyle bir durum yaşadığına şahit oldum. Sosyal medyadan, eşinin aldattığını öğreniyor dolaylı yoldan. Mesela sosyal medya onlar için artık çok güvensiz bir ortam teşkil ediyor. Bu onlar için kötü bir deneyim oldu ya da önceki sorunlarından kaynaklı, belki Instagram ya da Facebook bir vesile olmuştur. Adam zaten yapmaya yer arıyordur da o platformlar aracılığıyla daha kolay hâle geldi, diye düşünüyorum” (K3, Ankara, 27).

Katılımcı görüşleri dikkate alındığında, sosyal medya kullanımının, kendi eşleriyle aralarında herhangi bir güven sorununa sebebiyet vermediği fakat genel anlamda aile

içi ilişkiler için güven problemine yol açabileceği belirtilmiştir. Sosyal medya araçlarında sürekli çevrim içi olma durumu, eşlerde şüphe uyandırmaktadır. Katılımcı K3, tanıdığı bir kişinin, eşi tarafından sosyal medya aracılığıyla aldatıldığına şahit olduğunu söylemiştir. Bu durum, aldatma isteğinin, eylemi gerçekleştiren kişinin amaçları arasında olduğunu fakat sosyal medya araçlarından olan Instagram ve Facebook uygulamalarının da kişinin bu isteği gerçekleştirmesinde yönlendirici etkisinin olduğunu düşündürmektedir. Kendi eşiyle arasında güven problemi yaşayan katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Ben bunu direkt kendi hayatım üzerinden açıklayabilirim çünkü benim içinde yaşadığım bir durum, sosyal medya ile haşır neşir olan benim. Evet, bunun güven problemini ben çok yaşadım. Biz kadınlar için bazı konuların, hani aldatmaya gidebilmesi için elde somut şeylerin olması gerekiyor. Bir yazışmadır, bir arama kayıdır, bir fotoğraf karesi; ben bunların hiçbirini görmedim, sadece daha öncesinde yani rahatsız olduğum (...) benim eşim, arama motorunda o kızın ismini aratmış. ‘Hayırdır, bu kim?’ diye sorguladım. Aynı kız için söylemiyorum, bu bir iki defa tekrarlanınca; başka şekilde de rahatsız olduğum, sosyal medya fenomenlerini aratması olsun veya çevresinde olan insanları aratması olsun, bu bir iki tekrarlandığı zaman ‘Sen benim rahatsızlıklarına saygı mı duymuyorsun yoksa sen onların hayatını mı merak ediyorsun, nedir bu merak?’ diye bir güven problemi oluşmuştu. Aslında biz bunun kavgasını 4 yıl önce yaşadık. Bugün baktığım zaman çok saçma sapan şeylerdi ama güvensizlik, kuşku bir ağaç kurdu gibi içinde oldukça kemiriyor, kemiriyor, artık söylediği her sözün altında yanlış aramaya başlıyorsun. (...) Somut olmamakla birlikte evet, bir güven problemi yaşadığımız dönem olmuştu” (K12, Isparta, 31).

Sosyal medya kullanımına bağlı olarak eşiyle arasında güven problemi yaşayan başka bir katılımcının düşünceleri şu şekildedir:

“Şu an çok şükür yaşanmıyor, sadece ilk zamanlarda mesela yanlış anlaşılmalara, bir de ilk zamanlar kıskançlık olduğu için, o yüzden sorunlar yaşadık, yalan değil. Bir iki defa mesajla karşılaşmıştım; başka bir bayandan mesaj gelmişti. Çok tanıdık biriymiş gibi ‘Merhaba, nasılsın?’ gibi bir üslupla karşılaştım. Tabii sen bunu görürsen kafayı yersin. Birincisi buydu, diğeri; eşim de ilk zamanlar erkeklerle görüşmem noktasında beni çok kısıtlardı, ben de aynı şekilde ondan beklerdim. İş arkadaşlarına istek göndermesi, daha doğrusu sosyal medyada arkadaş olması beni rahatsız ediyordu. Ama şimdi umurumda değil. Çünkü biliyorum artık ne olduğunu, eşimin tavrını vs.” (K16, Hatay, 30).

Kullanıcıların, sosyal medya araçlarının arama kısmında, merak ettikleri kişinin ismini aratarak yaşamını, kişisel tercihlerini, içeriklerini gözlemlemeleri kendi eşleri tarafından hoş karşılanmamakta ve onları doğal olarak şüpheyne düşürebilmektedir.

Eşlerin karşı cinsle iletişime geçmesi de kullanıcılar için güven problemi oluşturabilmektedir. Katılımcı K12'nin düşünceleri incelendiğinde, eşinin karşı cinsten birinin adını arama motorunda aratmasından rahatsız olduğu ve eşine duyduğu güvenin sarsıldığı görülmektedir. K16'nın rahatsız olduğu nokta ise sosyal medya araçlarından gelen, mesafeli olmayan iletişim tarzı ve istemediği kişilerin eşinin arkadaş listesinde ekli olmasıdır. Bu gibi durumlar sosyal medya araçlarına olumsuz anlamların yüklenmesine neden olsa da, bu şüpheli tavrın, yerini zamanla güvene bıraktığı görülmektedir. Katılımcının, son cümlesine bakıldığında, eşine duyduğu güvenin üst düzeyde olduğu bir dönemde bu durumu çok da sorun etmediği anlaşılmaktadır.

Sosyal medyada gündelik yaşamın ve yaşam alışkanlıklarının gösterilmesi sebebiyle bireyler, ilgilerini bu mecralara yöneltmektedir. Sosyal medya kullanımının, eşler arasında aldatma ve saldırganlık/tartışma gibi davranışların ortaya çıkmasında etkili olup olmadığı merak konusu olmuştur. Bununla ilgili katılımcı görüşleri incelendiğinde, kendileri açısından herhangi bir aldatma durumunun gerçekleşmediği fakat başkasına özenme, kıskanma, beklentinin karşılanmaması, gerçeklikten uzaklık gibi noktalarda eşler arasında tartışmaların çıkabildiği ve sosyal medyayı aldatmalar noktasında büyük bir tehdit olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Katılımcı E23'ün bu konuyla ilgili görüşü şöyledir:

“(...) sosyal medyada kusurların ön planda olmadığı, daha çok olumlu tavırların ön planda olduğu bir âlem ve çeşitlilik elbette var. Bununla beraber insanlar zaten doyumsuz ve aradıkları kişinin burada olabileceğini ya da kendi duygularına hitap edebilecek ya da maddi manevi olarak kendisini tatmin edecek kişilerin burada olabileceğini düşünüyorlar ama karşıdaki kişilerin kusurlarını görmüyorlar. Aslında karşıdaki kişilerin kusurları çok fazla ama sosyal medyada görünmüyor. Bunun sebebi bence bu. Yani hayal ettikleri kişilerin aslında karşıdaki kişiler olduğunu düşünüp kusursuz olarak görüyorlar. Onlara karşı olumlu anlamlar yüklüyoruz ve kişinin kendi çekirdek ailesinde yaşadığı problemlerden dolayı; bu kişilerde şu kusurlar var, şu kişide şu kusurlar yok, deyip karşılaştırma yapabilirler. Bu şekilde de aldatmalar olabilir” (E23, Çankırı, 35).

Katılımcı E23, sosyal medya kullanıcılarının, kendi istekleri çerçevesinde bir izlenim yarattıkları sosyal medya mecralarındaki aktarımları dikkate alındığında kendi dünyalarına ait, hakikatten farklı olarak her şeyin kusursuz olduğu bir alan olarak görmelerinden dolayı birtakım duygusal ihtiyaçları burada gidermeye çalıştıkları, bu durumun da aldatmalara sebebiyet verebileceği görüşündedir. Kişiler sosyal ağlarla

birlikte kendi benliklerini sunma ve yönetme imkânı bulmuştur. Dramaturjik yaklaşım, kişilerin kendi gerçek benliklerinden daha çok kendi idealleri çerçevesinde oluşturmak istedikleri benliklerini izah etmeye çalışmaktadır. Sosyal medya araçlarındaki bazı kullanıcıların, sanal kimliklerle kendi gerçek benliklerinden uzaklaşarak, kendi oluşturmak istedikleri benliklerini göstermeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Sosyal medya araçları, kimlik inşası için yeni bir alan ve benliğin sunum şekli olarak adlandırılabilir (Kavut, 2018, s. 3-6). Bu noktada katılımcı E23'ün bireylerin kendi benliklerini sunması ve yönetmesiyle ilgili düşünceleri, Goffman'ın izlenim yönetimi ile ilgili görüşleriyle benzerlik taşımaktadır. İdealleştirilmiş kimliklerin toplum içinde aldatmalara neden olabileceği belirtilebilir. Sosyal medya kullanımıyla eşler arasında saldırganlık gibi eylemlerin ortaya çıkmasındaki nedenler, katılımcılar tarafından özenme, kıskançlık gibi kavramlarla ifade edilmiştir. Yine sosyal medyada paylaşılan görsellerin aldatmaya neden olduğu, katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Bununla ilgili katılımcı K7'nin görüşü şu şekildedir:

“Şöyle, mesela saldırganlık konusunda, Instagram’da bir sürü insan takip ediyoruz, ara ara bu hepimizde oluyor; özellikle kadınlarımızda küçük kıskançlıklar oluyor. Sabah uyandığımızda sosyal medyada birine çiçek gittiğini gördük diyelim, işte burada şey oluyor; ‘Neden bana gelmiyor, benim neyim eksik?’ ya da ‘Sen bana neden yapmıyorsun?’ diyerek kıskançlık duygusuyla ya da ‘Bana neden olmuyor? O yapmış, niye bana yok?’ şeklinde olabiliyor. Kadınlar maalesef bu konularda biraz istekliler. Aldatma, bana göre şöyle; bence bir erkeğin başka bir kadına farklı bir açıdan bakması bile benim açımdan aldatmadır. Instagram’ı açtığında direkt karşına bir fotoğraf gelebiliyor. Belki de o, ondan çok etkilenecek. Mesajlaşmakla da olabiliyor ama göz zinası dediğimiz bir şey var aslında ve o görüntü bile benim için bir aldatmadır” (K7, Karabük, 26).

Katılımcının görüşünden anlaşıldığı üzere, sosyal medyada paylaşılan görsellerin aldatmalar noktasında cezbedici olduğu ve kişilerin bundan rahatsızlık duyduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda sosyal medyada paylaşılan içeriklerden dolayı kadınlar, eşleriyle tartışma yaşayabilmektedir. Başkasına yapılmış romantik davranışlar gözlendiğinde, kadınların “Bizim ondan neyimiz eksik? Neden ona yapılıyor da bana yapılmıyor?” gibi düşüncelerle eşleriyle tartışmaya girdikleri ve bu noktada sosyal medyanın özendirici etkisinden dolayı eşler arasında saldırganlık, tartışma gibi eylemlerin gerçekleşebildiği söylenebilir. Buna benzer görüş bildiren bir başka katılımcının yorumu şu şekildedir:

“Tabii ki, mesela nasıl? Özellikle bayanlar bu konuda biraz daha hassaslar. Örneğin eşimin arkadaşı bir yere gitmiş, paylaşım yapmış, eşim onu görünce ister istemez etkilenebiliyor; ‘Ya bak işte, bunlar buraya gitmiş,’ deyip. Ben diyorum ki ‘Biz de gidiyoruz ama paylaşmıyoruz, paylaşmadığımız zaman gitmediğimiz anlamına gelmiyor. Biz bunu herkese reklam etmek zorunda değiliz,’ diyorum. Çok eskiden böyle bir durum yaşamıştık. Bunu gören, durumu olmayan insanlar bu sefer sahte fotoğraflar paylaşmaya başlıyor, oradaymış gibi. Bence birçok şey, kamerayı kapattıktan sonra, görüldüğü gibi değil. İnsanların kendini beğendirme arzusu çok kötü bir şey. İnsanlar her yaptığı şeyi ‘Bunu ben yaptım,’ diyerek gösteriyor. Beni ben olduğum için beğenmiyorsunuz da; ‘Bak benim arabam var, benim şuyum var,’ demek istiyor aslında (...)” (E27, Bilecik, 35).

Katılımcının, eşiyle arasında sosyal medyada gösterilen paylaşımlarla ilgili tartışma yaşadığı anlaşılmaktadır. Kadın, başkasının tatile gittiğini gördüğünde bu duruma özenmektedir. Bunu eşine karşı dile getirdiğinde tartışma yaşanarak, sosyal medya kullanımının eşler arasındaki iletişimi olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Bireylerin sosyal medya kullanım süreleri de tartışmaya sebebiyet vermektedir. Bununla ilgili katılımcı yorumu şu şekildedir:

“(...) Ne yazık ki saldırganlaştırıyor. Söylediğim gibi bir sosyal medya bağımlısı, sosyal medyaya çok zaman ayıran bir kişiye, karşısında ‘Sen şunu yapıyorsun,’ dediğin zaman ister istemez onun saldırgan hâlleri ile karşılaşabiliyorsun, bu da mesela çok büyük bir sorun hâline gelebiliyor. Eşimle de buna benzer sorunlar yaşıyorum.” (K2, Diyarbakır, 38).

Sosyal medya bağımlılığı, sosyal medya araçlarının sıklıkla kullanılıp bir ihtiyaç hâline gelmesi durumu olarak açıklanabilir. Kullanıcı, sosyal medyaya erişim sağlamadığında huzursuz bir hisse kapılarak agresif tavırlar sergileyebilir. Katılımcı K2’nin görüşü incelendiğinde de, eşinin sosyal medya kullanım alışkanlığı sorgulandığında saldırgan bir tavır sergilediği görülmektedir. Aynı zamanda yaşadığı bağımlılıktan ötürü aile içi ilişkilerinde kopukluk yaşandığı anlaşılmaktadır.

“Sosyal medya, gündelik ilişkilerimi ve mesleki yaşantımın çok önemli bir bölümünü kapsamaya başladı. Sürekli sosyal medyaya bakıyorum, sosyal medyayı takip ediyorum. Hem güncel olayları takip edebiliyorum hem de mesleğimle ilgili yeni yeni gelişmelerden haberdar olabiliyorum. Bağımlılık yarattı diyebilirim; sosyal medyayı çok sık bir şekilde kullanıyorum. Özellikle Twitter’ı çok sık kullanıyorum. Yeni bir gelişme olup olmadığına bakmaksızın, sürekli haber akışını yenileyip bakıyorum ne var ne yok diye; alışkanlık oldu (...) hepimiz sosyal medyaya çok bağımlı bir hâle geldiğimiz için ebeveyn ilişkilerinde ve eş ilişkilerinde birbirimizi ihmal edebiliyoruz. Eşlerin birbirleriyle veya anne babaların çocuklarıyla daha fazla, daha kaliteli vakit geçirmesini engelliyor” (E20, Bingöl, 38).

Katılımcı E20, toplum içinde yaşanan gelişmelerden haberdar olmak için sürekli sosyal medya araçlarını kontrol ettiğini ve bu durumun bağımlılık hâli oluşturduğunu belirtmektedir. Katılımcının bu noktada belirttiği görüşler “medya bağımlılığı kuramı” ile açıklanabilir. Ball Rokeach ve De Fleur tarafından ortaya çıkarılan bu model, bireylerin bilgiye ulaşma ve eylemlerini yönetme noktasında bilgi kaynağı olarak medya araçlarına bağımlı hâle geldiğini varsaymaktadır. Değişim medyada başlamakta, daha sonra kişiler arası ilişkilere ve sonunda bireylere doğru yayılmaktadır. Sistemdeki değişim tek taraflı değil, karşılıklıdır. Bireylerde oluşan değişimler de medyayı ve toplumsal yapıyı etkilemektedir (Işık, ve diğerleri, 2022, s. 99). Oluşan bu bağımlılık hâlinin, kişilerin birbirleriyle derin ve anlamlı ilişkiler kurması noktasında engelleyici faktör olarak görüldüğü söylenebilir.

Yeni iletişim araçları, aile içi ilişkilerde birtakım değişimler ortaya çıkarmıştır. Aile ilişkilerinde yaşanan değişimlerle ilgili sorulan soruya, katılımcı K12’nin verdiği yanıt şu şekildedir:

“Mesela 6 yıllık bir evliliğim var benim. İlk zamanlarda eşimle çok güzel, böyle eski konuları, çocukluğumuzu, ailelerimizin yapısını, çocukluğumuzda yaşadığımız komik şeyleri; etrafımızda gördüğümüz, bize komik gelen veya beraber üzülüp beraber sevindiğimiz olayları anlatırdık. Benim ondan, onun benden hayatımıza kattığımız çok şey oldu ama bugüne geldiğimiz zaman ise evin içerisinde, bunu herhâlde sık sık benden duyacaksınız çünkü ben bunu eşime de sürekli söylüyorum, o bir kanepede uzanıp ben diğer kanepede uzanırken seslenirim, duymaz. Telefonda ona mesaj atarım: ‘Çay ister misin? Sofrayı kurayım mı?’ O hâle geldik biz” (K12, Isparta, 31).

Başka bir katılımcı görüşü şu şekildedir:

“Bence eşler arasında çok büyük sıkıntılara sebep oldu. Erkekler için söyleyeyim; sosyal medyada gördüklerini eşlerinden bekliyorlar. Bulamayınca eşlerini eksik görüyorlar. Aynı zamanda kadınlar da başkasının eşinde gördüklerini, onlar da eşlerinden görmek istiyorlar ama göremeyince kıskançlıklar, beklentiler çoğalıyor. Artık sosyal medyada yediğimiz içtiğimize kadar her şey paylaşıyor: ‘Nereye gittin, ne aldın, ne yaptın?’ Yani bunlar, yapamayan insanlar için kötü örnek oluyor. Yapabilenler için yarış hâline geliyor. Yani bence eşler arasında kötü olaylara sebep oluyor. Eşler oturuyor diyelim, birinin elinde telefon, diğerinin elinde telefon; biri YouTube’da videolar izliyor, biri Instagram’da videolar izliyor. Arada komik video olursa birbirlerine gösteriyorlar. Yoksa aynı şekilde devam ediyorlar, ta ki fark edip telefonu bırakana kadar (...)” (K4, Giresun, 27).

İstanbul’da yaşayan katılımcıya, sosyal medyanın eşler arasındaki ilişkiye fayda sağladığı noktalarının olup olmadığı yönünde bir soru yöneltildiğinde, katılımcı şu şekilde görüş belirtmiştir:

“Tabii ki faydasız ve zararlı paylaşımlar olduğu kadar faydalı içerikleri de var. Kontrolsüz kullanımda yıkıcı etkileri var. Amacı dâhilinde kullanırsak fayda sağlar. Ben mümkün olduğunca psikologların yorumlarına, içeriklerine bakıyorum. İşledikleri konular kendi hayatımda var mı yok mu, varsa nasıl düzeltebilirim, ona bakıyorum. Hatalarımızı fark edip düzeltmeye çalıştığımız yanları oldu tabii” (E25, İstanbul, 39).

Katılımcı E25, medya araçlarında faydalı içerikler olduğu kadar faydasız içeriklerin de olduğuna değinerek, kontrolsüz kullanımın aile ilişkilerinde yıkıcı etkiler oluşturduğunu belirtmiştir. Sosyal medya araçlarının eşler arasındaki iletişime etkisi noktasında, kontrollü ve amacı doğrultusunda kullanımının fayda sağladığını düşünmektedir. Katılımcı, uzmanlar tarafından paylaşılan içeriklerden yararlanıp, söylenenleri referans alarak kendi hayatına uyarlamaya çalışmaktadır. Sosyal medya araçlarının hem olumlu hem de olumsuz içerikler barındırdığı yönündeki katılımcı görüşü, Bauman’ın sosyal medyayı kılıca benzetmesiyle açıklanabilir. Bauman, kılıcın iki taraflı ve iki tarafının da keskin olduğunu söylemektedir. Elinde yapılması gereken bir iş varsa bunu yapabilmek amacıyla faydalı bir şekilde kullanabileceğini söylerken, kılıcı hedefi dışında savurmanın tehlikeli ve yaralayıcı olduğunu ifade ederek, betimlemeleriyle sosyal medya kullanımının çift yönlü etkilerinin olduğunu açıklamaktadır (Bauman & Lyon, 2016, s. 111). Bu noktada Bauman’ın görüşü, katılımcı E25’in sosyal medyanın çift yönlü etkilerinin olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

Ankara’da yaşayan katılımcı, sosyal medyada yayımlanan, faydalı bulduğu içerikler hakkında şu şekilde görüş bildirmiştir:

“Tabii ki belli sayfalar var. Mesela takip ettiğim bir sürü doktor, pedagog, aile danışmanı ve dinî sayfalar var. Sosyal medyada daha çok gezindiğimiz için bu yararlı sayfaların artması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü daha çok bunlarla meşgul olursak, iç âlemimiz de bununla daha çok meşgul olacağı için daha yararlı bir hâle gelir. Sürekli başkalarının hayatlarına bakmaktansa kişisel gelişim sayfaları var. Mesela o an eşinle tartışmışsındır, bir bakıyorsun ki bir aile danışmanı bir video paylaşmıştır; oradan görüp, ‘Ben de böyle yapayım,’ deyip yapıcı hâle getirebilirsin mevzuyu” (K3, Ankara, 27).

Katılımcı K3’ün görüşü incelendiğinde, aile içinde yaşanan duygu durumlarını ve olay örgülerini konu edinen uzmanların paylaştığı, kişisel gelişimle ve aile ilişkileriyle ilgili

içeriklerin ebeveynler tarafından takip edilerek içselleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Faydalı olacağını düşündükleri içerikleri takip eden eşler, kendi yaşadıkları olayları zihinlerinde tasavvur ve tahlil ederek bilinçlenmektedirler. Sosyal medya araçlarında, eşler arasındaki ilişkilere fayda sağlaması yönünden faydalı içeriklerin olduğu ve eşlerin de bu içeriklerden yararlandıkları anlaşılmaktadır.

3.4.2. Ebeveyn-Çocuk İlişisine Etkisi Çerçevesinde Sosyal Medya Kullanımı

Ebeveynlerin sosyal medya kullanımlarının anne, baba ve çocuk ilişkisini çeşitli yönlerden etkilediği düşünülmektedir. Buna ilişkin olarak katılımcılara sorulan, ebeveynlerin sosyal medya kullanımının ebeveyn-çocuk ilişkisini ne şekilde etkilediğine yönelik soruya katılımcı E23'ün yanıtı şu şekildedir:

“Çok ciddi bir şekilde olumsuz etkiliyor. Benim eşim sosyal medyada, Instagram’da merak ettiği şeylere bakıp vakit geçirip, saatlerce Instagram’ı izleyebiliyor. Geç saatlere kadar takip edebiliyor. Örneğin çocuğu uyutma saati geldiğinde uyutmuyor, ödevlerine yardımcı olmuyor. Onun haricinde, sabahın erken saatlerinde çocuğun kalkması gerekiyor; eşim geç saatlere kadar sosyal medyada vakit geçirdiği için, geç saatlere kadar uyumadığı için erken saatlerde uyanıp çocuğu uyandıramıyor ve çocuğu sağlıklı bir şekilde besleyemiyor. Çocuğu sağlıklı bir şekilde besleyemeyip, çocuğu okula saatinde gönderemiyor ve çocuk okula geç gidiyor. Geç gittiği zaman da, çocuk bunu defalarca yaşadığında ister istemez çocuğun bu sefer kendine bir güven kaybı oluyor. Annesinin kendisini erken saatte uyutmamasından dolayı, geç uyuduğu için de çocuk uykusuz kalıyor, sabahları uyanamıyor. Çocuğun manevi ve ahlaki yönden bazı terbiyeler alması gerekiyor, buna zaman ayırmıyor ve buna zaman ayırmadığı için de maalesef çocuk, bazı şeylerden mahrum kalıyor. Daha sonra çocuk da bu manevi şeyler olmadığı için sosyolojik açıdan da psikolojik açıdan da sorunlar yaşamaya başlıyor. Çocukla ilgilenilmediği zaman çocuk televizyona kayıyor. Laptopla, telefonla, sosyal medyayla ilgilenmeye başlıyor. Gereksiz şeylerle zaman geçirmeye başlıyor. Kötü maalesef” (E23, Çankırı, 35).

Katılımcı E23'ün görüşü incelendiğinde, eşinin sosyal medya araçlarında sık vakit geçirmesinden rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır. Bu rahatsızlığın en büyük nedenleri arasında, sosyal medyada geçirdiği süre nedeniyle annenin, çocuğunu ihmal etmesinden ötürü çocukta birtakım sorunların görülebileceği ve bu durumun, aile ile çocuk arasındaki bağda kopukluğun yaşanmasına sebep olabileceği düşünülmektedir. Annenin çocuğun yemek, uyku gibi çeşitli ihtiyaçlarını aksattığı anlaşılmaktadır. Giderilmeyen ihtiyaçlar, çocuğun aileden ve toplumdan uzaklaşması şeklinde

neticelenebilmektedir. Bu durumun, toplum içinde çocuğun kendisini yalnız hissetmesine ve öz güveninin zayıflamasına neden olabileceği söylenebilir. Netice olarak, çocuğun teknolojik aletlere ve sosyal medya araçlarına yönelmesi muhtemel görülmektedir. Çocukların ihmal edildiğine dair görüş bildiren bir başka katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Evet, gerçekten de etkisi var. Mesela TikTok diye bir uygulamada, kimisi sabah kalkıp akşama kadar kendisini paylaşıyor. Küçük çocukları var, çocukları olduğunun farkında değil; yemesi, iletişimi, öz bakımı etkileniyor. Yapmıyor, onun yerine mesela TikTok'ta videolar paylaşıyor. Başkalarıyla sohbet muhabbet edip çocuklarıyla sohbet etmiyorlar. Çocukların sorunları var mı, okulda ne yapmış, ne etmiş, onlarla ilgileceklerine kendi özel yaşantılarına bakıyorlar. TikTok ve sosyal medyayla uğraşıyorlar. Bu da çocuğun öz bakımını, öz gelişimini, zihinsel gelişimini, her şeyini etkiliyor” (K11, Mersin, 28).

Ebeveynlerin sosyal medya kullanımı hakkında bir başka katılımcının düşünceleri şu şekildedir:

“Anne baba nasılsa çocuk öyle olur derler ya, biz çocuğun yanında telefonu alıp saatlerce telefonda gezersek, çocuğun muhtemel gelecek hâli de odur. Çocuğun gelişimini etkiler. Çocuk da eline telefonu almak ister. Alma, dersin çocuk seni dinlemez çünkü çocuk, söyleneni değil de gördüğünü yapar. O yüzden anne babaların çocuğun yanında kesinlikle dikkat etmesi gerekiyor. Çocuğun yanında telefonla, bilgisayarla, tabletle çok fazla ilgilenmemeliler, ekstra önemli bir işleri olmadığı sürece” (K4, Giresun, 27).

Aile ekolojisi modeli, bireylerin eylemlerinin, çevrelerinde etkileşim içinde oldukları bireyler tarafından şekilleneceğini savunmaktadır (Obalar & Ada, 2010, s. 142-143). Katılımcı verisi bu noktada, aile ekolojisi modelinin temel varsayımları ile açıklanabilir. Katılımcı K4, anne babanın sergilediği tutumun çocuk tarafından tekrar edileceğini belirtmektedir. Sürekli iletişim araçlarıyla ilgilenen ebeveynin çocuğunun da aynı davranışı sergileyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim ebeveynin, çocuğuna dijital medyayı kullanmaması noktasında uyarıda bulunması, çocuğun zihninde annesi tarafından haksızlığa uğratıldığı düşüncesini oluşturarak, anneyle çatışma hâline girmesine neden olabilir. Ebeveynlerin sosyal medya kullanımının, ebeveyn-çocuk ilişkisini pekiştirmesi açısından katkı sağlayacağını düşünen katılımcı K8, şu düşüncüyü belirtmiştir:

“(...) bence bu faydalı bir şey olur çünkü anne ile bebek arasındaki iletişimi de güçlendirir. Anne, bilmediği bir konuda araştırmışsa, öğrenmişse çocuğuna bunu uygular veya daha önce yanlış bir şey yapmışsa telafi etmeye çalışır, çocuğu da bunu görür. Hatalı olan bir durum bu şekilde düzelmeye başlamışsa çocuk da düzelir. Hem psikolojik olarak düzelmeye çalışır veya beden olarak bir yanlış varsa o düzelmeye başlar. Bebekle anne arasında bence iletişimi güçlendirir, daha da fayda sağlar” (K8, Manisa, 30).

Katılımcı K8, anne üzerinden yaptığı örneklendirmeye, sosyal medya araçlarının annenin çocuk gelişimine dair bilgilerden yararlanması, kişisel gelişimine katkı sağlaması ve aynı zamanda çocuklarla doğru iletişim kurabilmesi açısından birtakım eksiklikleri giderebilmesi amacıyla kullanıldığında, ebeveyn-çocuk bağının daha da güçlenebileceğini belirtmiştir. Yine başka bir katılımcı, bu düşüncüyü destekleyen açıklamalarda bulunmuştur:

“Yok, hayır, aksine kendi eksikliğimi görüyorum. Orada çocuğuna etkinlik yaptıran bir anne veya çocuğunun bir sıkıntısını görüp psikoloğa veya çocuk doktoruna götürdüğünü söyleyen anneler görüyorum. Benim de kendimdeki eksiklikleri tamamladığım bir yer benim için; ben öyle düşünüyorum” (K1, İstanbul, 26).

Katılımcının görüşü incelendiğinde, kendisinin sosyal medya kullanımının, çocuğuyla olan ilişkisinde fayda sağladığı; düşünülenin aksine çocuğunu ihmal etmediği ve çocuğuyla beraber zaman geçirebileceği etkinlikleri bu mecrada bulduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde sosyal medyada çocuk gelişimi ile ilgili içeriklerin de mevcut olduğu, kullanıcıları tarafından bilindiği gibi, bu içeriklerden yararlanmanın kullanıcıların tercihiyle bağlı bir durum olduğu belirtilebilir.

Sosyal medyada çocuk gelişimi konusunda ebeveynlerin bilgi edinmesini sağlayan içeriklerin üretilmesi her ne kadar olumlu bir izlenim oluştursa da, bu içerikler üretilirken çocukların fotoğraf, video ve eylemleri paylaşılarak, çocukların birer araç olarak kullanılma durumu ortaya çıkabilmektedir. Günümüzde çocuklarla ilgili içerikler paylaşan, “Instamom” adıyla da anılan sosyal medya anneleri, etkileşim almak ve takipçi sayısını arttırmak amacıyla da bu tür girişimlerde bulunabilmektedirler. Konuya ilişkin olarak katılımcılara, ebeveynlerin sosyal medyada popüler olmak için çocuklarını araç olarak kullanmaları durumu hakkında ne düşündükleri sorulmuş ve alınan yanıtlar genellikle, çocuğun bu durumdan olumsuz etkileneceğine yönelik düşüncelerden oluşmuştur. Katılımcı K15’in konuyla ilgili görüşü şu şekildedir:

“Kesinlikle düşünüyorum, bunu yapan çok insan var. Sorduğunuz zaman derler ya; çocuk işçi çalıştırılmamalı, çocukları kullanmayın gibisinden ama sosyal medyada çocukları üzerinden geçinip para kazanıyorlar ve bununla övünüyorlar. Çocuğu istismar ettiklerini düşünüyorum. Çünkü çocuğun şu an kendi iradesi değil; büyüdüğü zaman bu durumdan hiç hoşnut olmayabilir. (...) Çekilen videoların arka planını görüyoruz ki yapmacık bir görüntü var. Bir zorlama var, senaryo gibi oynatma var ve bu durumun, çocuğu hem fiziksel hem ruhsal olarak çok yorduğunu düşünüyorum. Mesela bununla ilgili, yakın zamanda bir video izledim; daha doğrusu videonun kamera arkasıydı. Anne, çocuğunu zorla ağlatıp, köpeğine üzüldüğünü göstermeye çalışıyor. Çocuk deniyor ve zorlanıyor. Anne ısrarla bunu yaptırıp, videoya çekmeye çalışıyor” (K15, Yalova, 30).

Katılımcının görüşü incelendiğinde, içerik üretmek amacıyla video çekmeye çalışan bir annenin, çocuğuna istediği bir eylemi yaptırmakta belirttiği anlaşılmaktadır. Annenin, sosyal medyasında paylaşım etkileşim almak için, çocuğunun bunu yapmak istemediğini göz ardı ederek eylemine devam etmesi, çocuğu öfkeliendirdiği gibi çocuk psikolojisi açısından daha farklı olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Ebeveynler, etkileşim alıp sayfalarını büyüttükten sonra gelen sponsorlu reklam teklifleri ile gelir elde edebilmektedirler. Genellikle çocuklarla ilgili içerik üreten kullanıcıların, kendi çocukları ya da yakınlarında bulunan çocuklar üzerinden bu tür faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir. Bununla ilgili görüş bildiren katılımcı K5’in düşünceleri şu şekildedir:

“Evet, bazıları maddi anlamda araç olarak kullanıyorlar. Kıyafet giydirip, sponsor oldukları sayfalardan gelir elde ediyorlar. Yani bunu herkes yapıyor diyemem ama yapan da çok var, ben görüyorum” (K5, Bitlis, 32).

Konuya ilişkin düşüncesini aktaran katılımcı K8’in görüşü şu şekildedir:

“Evet, çok fazla bunu görüyorum yani kendisini paylaşmayıp, sadece çocuğunun yüzünü paylaşım, sırf insanların imrenip, ‘Ne kadar tatlı,’ deyip etkileşim için fayda sağlayanlar, bunun karşılığını ücret olarak alanlar, gelir sağlayanlar var. Link atan fenomenler var. Çocuğunun kullandığı bir eşyayı çocuğunun üzerinde gösterip, ‘Çocuğuma yakıştı, ben kullanıyorum,’ deyip güven sağlayıp, başka ebeveynlerin almasını sağlayıp çocuğunu kullananlar var. Sırf para kazanmak için yapıyorlar bunu yani” (K8, Manisa, 30).

Fenomen annelerin bazıları, iş birlikleri sayesinde çocuklarının kullandıkları ürünlerin linkini paylaşarak ya da kendilerine gönderilen ürünlerin tanıtımını yine çocuklarının üzerinden yaparak satışa destek vermekte, böylece belli bir gelir elde etmektedir. Bu ürün bir kıyafetse çocuğa giydirerek, oyuncak vb. bir objeyse çocuk onunla oynarken videosunu çekip paylaşarak; “Ben çocuğum için bu ürünü kullanıyorum, çocuğuma

bunu aldım, faydaları şudur,” gibi açıklamalar da ilave ederek ürün satışına dâhil olmaktadır. Buradaki asıl husus, ürünleri tanıtırken çocuğa karşı yaklaşımlarıdır. Çocuğun her ürün tanıtımında kullanılması, çocukta kaygı oluşturabilir ve çocuk, dayatmalar sebebiyle ebeveyninden uzaklaşarak sıkılgan, kaygılı bir birey hâline gelebilir ya da hoyratça tepkiler sergileyebilir. Sosyal medya kullanıcısı olan annelerin tümünün sırf popüler olmak veya ürün tanıtıp gelir elde etmek için çocuklarını kullandıklarını ifade etmek doğru olmayacaktır. Çocuğu araç olarak kullanan ebeveynler olduğu gibi herhangi bir amaç gütmeyen, az sıklıkla paylaşım yapan ya da takipçileri sadece tanıdıklarından oluşan ebeveynlerin olduğunu da söylemek mümkündür. Konuya ilişkin görüş bildiren bir başka katılımcının yorumu şu şekildedir:

“Ya bilmiyorum, hiçbir annenin böyle bir şey yapacağını düşünmüyorum. Vardır ama bilmiyorum. Kendi açımdan baktığımda, ben mesela kendimi de paylaşıyorum oğlumu da paylaşıyorum. Ama bunu etkileşim almak için asla yapmıyorum (...) etkileşim almak için değil; tamamen hoşuma gittiği için. İnsanlar mutluluklarını falan böyle paylaşmak isterler ya sevdikleriyle, benimki o amaçla. Ha, bunun için yapan var mıdır bilmiyorum ama ben anne olduktan sonra bunu daha çok anladım; bence hiçbir anne, evladını herhâlde bunun için kullanmaz diye düşünüyorum. Kendi şu anki duygularıyla bunu söylüyorum. Bilmiyorum ne derecede doğru düşünüyorum, hani belki ben yanlışım (K7, Karabük, 26).

Katılımcı, kendisinin paylaşım yapan bir kullanıcı olduğunu fakat herhangi bir amaç gütmeksizin, çocuğuyla birlikte hoşuna giden bir anı somutlaştırarak, sadece sevdiklerinin tanıklık etmesini istediğinden içerik paylaştığını belirtmiştir. Anlaşıldığı üzere katılımcı, çocuklarını araç olarak kullanan ebeveynlerin olduğunu genel itibarıyla düşünmemektedir.

Sosyal medya araçlarının ebeveyn-çocuk ilişkisine etkisi bağlamında çocukların sosyal medya kullanımlarının da ailedeki iletişimi çeşitli yönlerden etkilediği düşünülmektedir. Katılımcılara, çocukların sosyal medya kullanımına ilişkin düşünceleri sorulduğunda; sosyal medya kullanıcısı olan çocukların, aile ilişkilerinde ve aile içerisinde bire bir iletişim noktasında kopukluklar yaşayabildiğini ve geleneksel rollerde birtakım değişimlerin meydana geldiğini belirtmişlerdir. Çocukların sosyal medya kullanımının, aile içinde geleneksel rollerin değişime uğraması hususunda nasıl etkilerinin olduğunu ortaya çıkarmak için yöneltilen soruya bir katılımcının yanıtı şu şekilde olmuştur:

“Kesinlikle bozar çünkü orada sağlıklı bir iletişimle büyüyen çocuklar yeni değerler, yeni normlar oluşturuyorlar. Çocuk, anne babaya arkadaş gibi hitap ediyor. İşte ‘kanka’ ya da anneye ismiyle hitap ediyor. Babaya da ismi ile ya da farklı bir isimle seslenebiliyor. Başka bir örnek olarak, baba içeri geldiği zaman önceden çocuk kalkıp yer verirdi ama şimdi çocuk, sosyal medyada gördüğü şeyleri yaparak ya ayak ayak üstüne atıyor ya da sosyal medyaya gömülü olduğu için, içeriye kim girmiş, kim gitmiş görmüyor bile. Bu nereden kaynaklanıyor? Kişi aslında gerçek olmayan bir dünyada ya da bir sanal âlemde yaşıyor. Düşünce, fikir olarak kafa orada; bedenen evde olsa da aslında çocuk kopmuş durumda (...)” (K6, Bingöl, 38).

Katılımcı K6, çocuklara dair sosyal medya kullanımını geleneksel roller açısından değerlendirdiğinde, geleneksel ailede kurulan ebeveyn-çocuk ilişkisinin, modern dönemde yeni iletişim araçlarının ortaya çıkışıyla değişikliğe uğradığını belirtmektedir. Çocuğun, anne babasına karşı rahat bir tutum sergilediği, hatta aile içinde gerçekleşen olayların dahi farkında olmadığı görülmektedir. Sosyal medyada geçirilen sürenin ve takip edilen içeriklerin çocukların değerler sistemini etkilediğini söylemek mümkündür. Başka bir katılımcının görüşü şu şekildedir:

(...) Çocuklarda biraz asilik, hazırcevaplık hâlleri oluyor. Sosyal medyada gördükleri şaka videoları olsun, onların etkilediğini ve bazen bize anne baba gibi değil de akranı ile konuşuyormuş gibi cevap verebiliyorlar, tabii bunları da sosyal medyadan duyup öğrendiklerini düşünüyoruz. İzledikleri videoların etkisi olduğunu düşünüyorum (...)” (E28, Bursa, 37).

Katılımcı E28 de çocukların sosyal medya araçlarını kullanımlarının, aile içindeki geleneksel rollerin değişikliğe uğramasında etkili olduğunu düşünmektedir. Çocukların, ebeveynleriyle iletişim kurarken birtakım sınırları aşabildiklerini belirten katılımcı, bu noktada aile içindeki geleneksel rollerin iç içe geçtiğini ve aile kurumunun olumsuz etkilendiğini belirtmektedir. Çocukların sosyal medya araçlarını kullanmaları yönünde engellemelerin doğru bir yaklaşım olmadığı düşünülerek bilinçli kullanım noktasında ailenin de denetimiyle kullanılmasının mümkün olduğunu belirten katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Bu biraz ailenin bilinçli olması gerektiği ile alakalı bir şey. (...) Ben sosyal medya kullanıyorum, sosyal medya kullanıcısıyım, fazla zaman geçiriyorum, hâl böyleyken ben kendi çocuğuma ‘Sosyal medya kullanma,’ diye telkinde bulunamam. Bulunurum ama bu telkinim tutarsız bir telkin olur. Eğer sosyal medya kullanımı yanlışsa, öncelikle benim onu kullanmamam lazım. Eğer kullanıyorsam onun da kullanma hakkı vardır. Şimdi bu tespitten sonra bilinçli olmak devreye giriyor. (...) Benim çocuklarım sosyal medyayı birazcık, çok

fazla değil, sosyalleşme amacıyla kullanabilir veya akademik olarak, derslerini geliştirmesi konusunda, kültürel ve sanatsal anlamda gelişimini sağlamak için kullanabilir. Bu çok güzel, olağan bir şeydir. Ama sosyal medya dediğimiz şey, gençler arasında, günümüzde tamamen, klasik olarak TikTok gençliği dediğimiz bir gençliğin türemesine sebep oldu. İçi boş, vasıfsız, herhangi bir katma değeri olmayan bir yaşam biçimi üzerine giden bir sosyal medya paylaşımı... Bunun olumsuz sonuçlarından bir tanesi de, sosyal medyada fenomenler türedi; bu fenomenler, zenginleşen bir yaşam biçimini dayatıyorlar ve bu sosyal medyayı takip eden pırıl pırıl gençler onlara özenip, yapmamaları gereken şeyleri yapabiliyorlar. İşte burada sosyal medyayı bilinçli kullanmak, bilinçsiz kullanmak olarak iki şekilde değerlendirebiliriz” (E20, Bingöl, 38).

Katılımcı, kendisinin sosyal medya araçlarını kullandığı durumda çocuğunun kullanmasını engelleme isteğinin çocuk üzerinde etkili olmayacağını düşünmektedir. Çocukların sosyal medya kullanımlarının engellenmesinden ziyade onlara bilinçli sosyal medya kullanımı hakkında bilgi verilip, yönlendirici olunması gerekmektedir. Katılımcı, TikTok uygulamasındaki içeriklerin, gençleri olumsuz etkilediğini ve farklı yaşam tarzlarına özendirdiğini söylemektedir. Çocukların, aileleriyle olan çatışma sebeplerinden biri de bu tür içerikleri görüp, kendilerini ve kendi imkânlarını yetersiz bulmalarıdır. Çocukların sosyal medya kullanımı hakkında, bir başka katılımcının düşünceleri şu şekildedir:

“Hiç olumlu bir şey düşünmüyorum çünkü çok fazla kontrolsüz kullandıkları için, açıkçası çok olumlu bakmıyorum. Çocuklar tamamen aileden kopuyor, zamanlarını çok fazla bilgisayar ve sosyal medya gibi şeylerle geçirdikleri için ailede iletişimle alakalı sorunlar yaşıyor. Genel olarak bütün gençler ve çocuklar için söylüyorum; hem sosyal aktivitelerden geri kalıyorlar hem de aile içi ilişkilerde kopmalar oluyor. Ben olumsuz bakıyorum. Gerekli kadar kullanılmıyor. Gereklienden daha çok kullanıldığı için sakıncalı görüyorum” (K6, Bingöl, 38).

Çocukların sosyal medya kullanımının en büyük olumsuz etkilerinden biri, aile üyeleri ile aralarında iletişim kopukluklarının yaşanmasıdır. Aile üyeleriyle aynı ortamda bulunulmasına rağmen yaşanan iletişimsizlik; çocuğun aileden bağımsız bir şekilde, sanal bir dünyada, sınırı olmayan bir akış içinde yer almasına neden olmaktadır.

“(...) gerçekten çok tehlikeli bir ortam olduğunu düşünüyorum. Her şeye erişebiliyorlar. Çocuk zaten telefonla uzun süre vakit geçirdiği zaman iletişim kopuyor ve çevremde konuşamama durumuna gelen çocuklar olduğunu gördüm. Telefonda uzun süre vakit geçirdiği zaman, çok fazla YouTube izlediği zaman iletişim kurmadığı için çocuk konuşmayı unutmuştu mesela. Düşünün, o kadar çok iletişim kesilmiş ki 2-3 yaşındaki çocuk konuşmayı unutmuyor ya da konuşma becerisi gelişmiyor” (K15, Yalova, 30).

Katılımcı K15, sosyal medyada çok fazla vakit geçiren çocuğun hem ailesiyle iletişimde kopukluk olduğunu hem de konuşma becerilerinde aksamalar meydana geldiğini belirtmiştir. Zarar boyutunun bu denli büyük düzeylerde olmaması için ebeveynlerin birtakım sınırlandırmalarla çocukları kontrol altında tutmaları gerektiği söylenebilir. Katılımcıların çocukların sosyal medya kullanımının sınırlandırılması noktasında düşünceleri, güvenli internet hizmetlerinden yararlanarak, aynı zamanda çocuğu bilinçlendirme yollarına başvurmak olarak belirtilmiştir. Bununla ilgili, katılımcı E19'un düşünceleri şu şekildedir:

“Kesinlikle, evde internet kullanan herkesin mutlaka ebeveyn sınırlandırması kullanması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü çocukların erişmemesi gereken siteler, erişmemesi gereken sosyal medya araçları var. Çocukların sağlığı açısından kesinlikle kontrol edilmeli ve sınırlandırılmalıdır” (E19, Gaziantep, 31).

Güvenli internet hizmeti, dijital medyada karşılaşılabilecek uygunsuz ve zararlı içeriklerden aileyi korumayı amaçlayan bir sistem olarak tanımlanabilir. Katılımcı, bu hizmetin, çocukların zararlı içerikleri görmelerini engellemek için kullanılması gerektiğini söylemektedir. Farklı bir katılımcı yorumu şu şekildedir:

“Yani sınırlandırma şöyle zaten: Bana kalırsa, çocuk belirli bir yaşa gelmeden sosyal medyanın zararları konuşulmalı ve bu şekilde çocuğu ikna ederek hesabın açılmaması gerektiğini düşünüyorum. Tabii burada mühim olan, çocuğun rızasını alabilmek, ikna edebilmek, kafasında oturtabilmek. Çünkü biz ne kadar baskı yaparsak, o çocuk gizliden de bir hesap kurabilir. Bu yüzden de sınırlamadan ziyade, arada bir iletişimin olması gerektiğini düşünüyorum. Her ne olursa olsun, çocuğa bir şeyi yapma dediğimizde sebebini anlatmalıyız. Ben bu yapıya sahip biriyim. Biri bana, bir şeyi yapma dediğinde neden yapmamam gerektiğini soruyorum. Vaktinde babam, bir şey için direkt yapma derdi fakat sebebini bana anlatmazdı. Bu da bende bazı noktalarda uçuruma sebebiyet verdi. Çünkü neden? Benimle bazı konularda sağlıklı iletişim kursaydı, örneğin ‘Şunu yapmaman lazım, çünkü şu sebeplerden ötürü,’ diye anlatsaydı ben ikna olurdum. Ama şu an, örneğin biz anneler ‘Zararlı’ veya ‘İzin vermiyorum,’ şeklinde değil de ikna kabiliyetini kullanarak daha sağlıklı bir iletişime geçilebileceğini ve daha kalıcı bir çözüme ulaşabileceğimizi düşünüyorum” (K3, Ankara, 27).

Katılımcı, çocukla doğru iletişim kurmanın, çeşitli sınırlandırma yöntemlerinden daha faydalı ve kalıcı çözüm olduğunu söylemektedir. Belli bir yaşa erişmeden çocuğa ait sosyal medya hesabının oluşturulmaması gerektiğini fakat bunu çocuğu baskılayarak değil, çocuğa anlatarak yapılması gerektiğini düşünmektedir. Çocuk, sosyal medya araçlarını kullanabilmesi açısından belirli bir yaşa geldiğinde, ebeveyn öncelikle,

buradan gelebilecek zararları minimum seviyeye indirmek için yine nedenlerini ve sonuçlarını çocuğa anlatmalı, onu sosyal medyayı doğru kullanım noktasında bilinçlendirmelidir. Çocuğun, yeterli bilince ulaştığında karşılaştığı içeriklerin faydalı ya da zararlı olduğu hususunda ayırım yapabilecek duruma gelmesi beklenmektedir. Katılımcı E9 ve K3 verileri, (2012) yılında yayımlanan “Çocuklar İçin Güvenli İnternet: Güvenli İnternet Hizmeti ve Ebeveyn Görüşleri Üzerine Bir Çalışma” başlıklı araştırmada elde edilen verilerle kıyaslandığında; güvenli internet hizmetlerinin oluşabilecek risklere karşı kullanılması gerektiği fakat oluşabilecek olumsuz durumları önlemede yeterli olmayacağı, aynı zamanda ebeveynleri ve çocukları dijital medya kullanım becerileri anlamında bilinçlendirmenin sınırlandırmalardan daha etkili bir yol olarak görülebileceği sonucunun, bu çalışmada elde edilen bulgu ile benzerlik taşıdığı görülmektedir. Yalova’da yaşayan katılımcı K15’in, sosyal medya araçlarında yaptıkları paylaşımlarla ilgili, aile içinde bir paylaşım kısıtlaması uygulayıp uygulamadıkları konusunda sorulan soruya verdiği yanıt şu şekildedir:

“(...) çocuklarımın olduğu fotoğrafların paylaşılmasını çok doğru bulmuyorum ve kabul etmiyorum (...) bunun mesela çocuğun mahremiyetine aykırı olduğunu düşünüyorum. Çocuğun her hâlinin paylaşılmasını doğru bulmuyorum. (...) Paylaşım hiç yapmıyoruz, diyebilirim” (K15, Yalova, 30).

Buna benzer bir başka katılımcı görüşü şu şekildedir:

“Genelde paylaşım yapmıyoruz. Bence insanın kendi mahremini paylaşması hoş bir şey değildir. Neticede aile, kendi iç dinamiklerini ilgilendiren bir şey. Kimsenin benim evimin ya da ailemin içini görmesini doğru bulmuyorum (...)” (E28, Bursa, 37).

Katılımcı E28, çocuklara ait görsellerin yayımlanmasının mahremiyete aykırı bir durum olduğu gerekçesiyle paylaşım yapılmasını uygun görmediklerini belirtmiştir. Sosyal medya araçlarının çocuklar için fayda sağladığı yönler de bulunmaktadır. Bununla ilgili, katılımcılara sosyal medya araçlarının ebeveyn-çocuk arasındaki iletişime ilişkin faydalı yönlerinin olup olmadığı ve faydalı ise faydalandıkları hususların neler olduğu sorulmuş ve katılımcı K15’ten alınan yanıt şu şekilde belirtilmiştir:

“Örneğin çocuk gelişiminden bahsetmek istersek, çocuk gelişimine dair yazarlar, pedagoglar takip ediyorum. Yazarlar ya da bir konunun eğitimini almış akademisyenler gibi bu tarz insanları takip ettiğim zaman çocuklarıma dair, evliliğime dair genel olarak faydalı bilgiler edinebiliyorum ve bu da bizim ailemizle, çocuklarımızla olan ilişkimize katkı sağlıyor

diye düşünüyorum. Çünkü bilmediğimiz bilgileri edinebiliyoruz. Takip ettiğim bu tür insanların, yazarların, akademisyenlerin kitaplarını alıp okumak istiyorum (...) (K15, Yalova, 30).

Katılımcı K15, sosyal medya kullanımının, çocuk-ebeveyn ilişkisi için fayda sağladığı yönlerinin olduğunu belirtmiştir. Çocuk gelişimi noktasında bilgi edinmenin çocukla doğru iletişim kurabilmek açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çocuklara karşı doğru yaklaşımın sağlanması, ebeveyn- çocuk ilişkisinde iletişimin doyumunu arttıracaktır. Sosyal medya araçlarında ebeveyn-çocuk ilişkisinde fayda sağlayan içeriklerin neler olduğu ile ilgili sorulan soruya yanıt veren katılımcı E28'in görüşü şu şekildedir:

"Faydalı buluyorum tabii ki; insan olarak, aile olarak, anne baba olarak, birey olarak çok eksiklerimiz var. Birçok site, program, birçok alanda uzman kişiler var. Eğer bunları eksikliklerimizi gidermek için, bilgilenmek için, eğitim için ya da bir şeyler öğrenmek için takip edersek şüphesiz, hayatımıza etki eder. Bu, aile ilişkilerimize de çocuklara karşı bakış açımıza da onlara davranış şeklimize de muhakkak etki eder. Bugün çoğu insan bir psikoloğa, pedagoğa, doktora veya psikiyatra ulaşamayabiliyor. Nasıl çözüm üretiyor? Ücretsiz daha kolay ulaşılabilir neresi var? Sosyal medya var. Adem Güneş diye, çocuk gelişimiyle ilgili bir uzman var, onu dinlediğin zaman ya da onun yazılarını okuduğun zaman faydası mutlaka oluyor" (E28, Bursa, 37).

Sosyal medya araçları, alanında uzman kişilerin bilgi birikimini aktarmasına olanak sağlarken, bilgi arayışı içinde olan kullanıcılara da kaynak oluşturmaktadır. Zaman, mekân ve bütçenin uygunsuzluğu durumunda kullanıcılar sosyal medya aracılığıyla, istedikleri aile danışmanı, pedagoğ, psikolog gibi uzmanlarla interaktif olarak iletişime geçebilme imkânına erişmiştir. Paylaşılan içerikler, ebeveynin çocuğa karşı sergilediği davranış şekillerini iyileştirmeye yönelik adımları açıklamaktadır. Çocuğun bilişsel, fizyolojik ve sosyal gelişimleri hakkında bilinçlenmeyi sağlamaktadır. Katılımcı bulgularından anlaşıldığı üzere sosyal medya araçlarında uzmanlar tarafından paylaşılan içeriklerden ve yayımlanan seminerlerden faydalanarak, aile içi iletişimde olumlu dönüşüm yaşadıkları görülmektedir. Başka bir katılımcı görüşü şu şekildedir:

"(...) rehberlikle alakalı bazı içeriklerden yola çıkarak yeni okumalar yapabiliyoruz, çocuklarla yeni aktiviteler yapabiliyoruz. Bazen güzel pedagojik oyunlar oluyor, onları gerçekleştiriyoruz, bundan dolayı faydalaniyorum" (E31, Bingöl, 36).

Katılımcı E31'in, sosyal medya araçlarında çocuklarla ilgili aktivite paylaşımı olan içeriklerden faydalanıp, çocuklarıyla farklı etkinlikler yaparak hem ebeveyn-çocuk

ilişkinin pekiştirmeye yönelik yaklaşımda bulunduğu hem de çocukların zihinsel gelişimine katkı sağladığı söylenebilir. Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde, sosyal medya kullanımının, ebeveyn-çocuk ilişkisine olumsuz etki ettiği hususlar olduğu gibi fayda sağladığı yönlerinin de olduğu görülmektedir.

3.5. Sosyal Medya ve Mahremiyet Sorunu

Sosyal medya araçlarının bireylere sağladığı içerik üretme, bu içerikleri paylaşma ve etkileşim imkânının sınırsızlığının, aile kurumunun mahremiyeti noktasında birtakım problemleri ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Buna ilişkin, sosyal medya kullanımının ailede mahremiyet duygusunu zedeleyici bir faktör olup olmadığı sorusuna katılımcı E20 şu şekilde cevap vermiştir:

“Sosyal medya, mahremiyet duygusunu çok zedeler çünkü aile demek mahremiyet demektir. Aile demek özel yaşam alanı demektir. İnsanlar eşleriyle gezdikleri yerleri, yedikleri yemekleri, geçirdikleri güzel zamanları veya birbirine karşı hissettikleri duyguları sosyal medyada paylaşıyorlar. Bunun sağlıklı bir yaklaşım tarzı olmadığını düşünüyorum. Ben eşimi seviyorsam seviyordumdur, benim eşimi sevip sevmediğim bir başkasını ilgilendirmez, ilgilendirmemesi lazım. Eğer ben eşsem severim, eğer sevmiyorsam eş olmamam lazım, dolayısıyla kompleksli bir düşünce tarzının sonucu olarak değerlendiriyorum. Tabii bu konuya değinmişken, ebeveynlerin yani eşlerin de sosyal medya kullanımına çok dikkat etmesi gerektiğini ifade edeyim çünkü sosyal medyada insanlar birbirlerine yabancı kişiler olarak çok rahat ulaşabiliyorlar. Sosyal medyada tanımadığımız insanlar bir şekilde bizimle iletişime geçip aklımızı çekebilir, yanlış düşüncelere yönlendirebilir ve yanlış hareket etmemize sebebiyet verebilirler. Son zamanlarda evliliklerdeki boşanmaların, ayrılıkların ve anlaşmazlıkların altında yatan en temel sebeplerden biri de ekonomik sebeplerin yanında eşlerin sosyal medyayı bilinçsiz kullanmaları olarak değerlendiriyorum” (E20, Bingöl, 38).

Katılımcı E20, eşlerin birbirleri için hissettikleri duygu paylaşımlarının veya yaşam içinde gerçekleştirilen faaliyetlerin sosyal medya araçlarında paylaşılmasını doğru bulmadığını ve bu paylaşımlar sonucunda ailede mahremiyet duygusunun zedeleneyeceğini belirtmektedir. Son zamanlarda evliliklerdeki anlaşmazlıkların ve boşanmaların da eşlerin sosyal medyayı bilinçsiz kullanımından dolayı gerçekleştiğini ifade etmektedir. Başka bir katılımcının görüşü şu şekildedir:

“(…) TikTok'ta videolar çekip paylaşanlar ya da işte, bir şekilde gündeme gelmek için, takipçi kazanmak için ne yazık ki mahremiyetin ihlal edildiğini görebiliyoruz. Özellikle bazı TikTok kullanıcılarının ve genç kesimin paylaştığı videolar mahremiyet algısını etkiliyor maalesef. Aile sofrada yemek yiyor, evdeki genç nasıl ve ne yemek yendiğini paylaşıyor ya da evde yaşlı anneanne, babaanne varsa konuşmasını çekip atıyor ya da bunu kullanıyor. Ya

da çocuğun uykulu hâlini, çocuğun söylediği cümleleri paylaşabiliyorlar. Mahremiyet dediğimiz şey bütün ailenin mahremiyetini kapsıyor. Mahremiyet dediğimizde insanın aklına sadece giyim, kuşam, örtü gibi şeyler geliyor ama değil. Mahremiyet; ahlakın bir bütünüdür, ailenin bir bütünüdür. Herkesin her şeyimizi bilmesine gerek yok” (K6, Bingöl, 38).

Katılımcı K6, sosyal medya kullanıcılarının, çeşitli etkileşimler kazanmak amacıyla hane içindeki aile bireylerinin eylemlerini araç olarak paylaşıp kullanmalarının ailedeki mahremiyetin ihlal edilmesine sebep olduğunu belirtmektedir. Başka bir katılımcı, çocuğu üzerinden yaptığı paylaşımlar noktasında öz eleştiride bulunmuştur. Kendisini ifade edebilme yetkinliği henüz olmayan çocukların fotoğraf ve eylemlerinin sosyal medya araçlarında paylaşılması ileriki zamanlarda çocuklar açısından sorun teşkil edebilmektedir. Çocuklara ait görüntülerin paylaşılması, çocuk mahremiyetinin ihlal edilmesi anlamına gelebilmektedir. Katılımcı K12’nin, çocuk mahremiyetinin ihlal edilmesi ile ilgili düşünceleri ve yapmış olduğu öz eleştiri şu şekildedir:

“(...) benim kızım dört aylık, ben şu anda onun boy boy fotoğraflarını paylaşıyorum yani bir gün o kız çocuğu kalkıp da ‘Benim alanımdı, ben de bir bireyim, sen bana sordun mu benim fotoğraflarımı paylaşırsen?’ deme hakkına sahip. Bunu sorarsa benim verecek cevabım yok açıkçası. Evet, biz mahremiyet alanımızı da yok ettik. Özellikle biz bunu çocuklarımıza karşı yaptık; benim çocuğumsa her şeyi yapabilme hakkını kendimde gördüm ama ben onun bir birey olduğunun farkında değilim, ben bunu unutuyorum. O çocuk, evet, benim çocuğum ama onun da kendisine ait bir dünyası var; fotoğrafının paylaşılmasını istemeyebilir” (K12, Isparta, 31).

Katılımcı K1, başlarda sosyal medyada paylaşılmasını yadırgadığı içeriklerin sık sık karşısına çıkmasıyla, eleştiri konusu olarak gördüğü bu içerikleri kendisinin de zamanla normalleştirdiğini ifade etmektedir:

“Evet, zedeleyeceğini düşünüyorum, çünkü bazen asla yapmayacağımız bir şey, orada sürekli gördükçe bizlere normal gelmeye başlıyor; insanlar için de normalleşiyor. Bu ayıp bir şey değilmiş ya da yanlış bir davranış değilmiş, deyip de etkiliyor bence” (K1, İstanbul, 26).

Modernleşme öncesi dönemde eşlerin mahremiyet noktasında daha hassas oldukları, birbirlerine karşı hissettikleri duyguları kendi aralarında gizlilik esasına dayandırdıkları ve mahremiyete verilen önemin daha fazla olduğu söylenebilir. Modern dönem ve sonrasında gelişen teknolojik imkânlarla yayımlanan içerikler, ailede mahremiyete ilişkin algının değişmesine neden olmaktadır. Çeşitli sosyal

medya araçlarında eşler, sevgilerini kurmaca bir içerikle yarıştırmabilmekte ve özel hayatlarını ifşa edebilmektedirler. Aktif kullanıcıların, bu tür içerikleri sık sık gözlemlmeleriyle aşırılıkları normalleştirdikleri ve aynı davranışları kendilerinin de sergiledikleri düşünülmektedir.

“Bence sosyal medyadaki aktifliğe bağlı. Sosyal medyada aşırı aktıfsen, hem evdeki dengeleri bozuyor bu durum, çünkü elindeki telefona göre yaşıyorsun artık. Telefondaki kişilere hitap edecek paylaşımlarda bulunuyorsun ya da mesela sayfan herkese açıksa, o kitlelere yönelik popüler paylaşımlar yapıyorsun ama burada mevzu; eşinin veya çocuğunun senden beklentisi değil de sosyal medyadaki kişilerin senden beklentileri yönünde paylaşımlar yapıldığı için, bu da hâliyle hem evdeki dengeleri bozuyor hem de bahsettiğimiz mahremiyeti de zedeliyor” (K3, Ankara, 27).

Sosyal medyada içerik üreticisi olan ebeveynler, etkileşim almak için talebe uygun içerik üretmek durumundadır. Örneğin ailesiyle ilgili komik bir video paylaşp fazlaca etkileşim alan bir kullanıcı, tekrar aynı etkileşimi alabilmek için aile bireyleriyle gülünç bir içerik üretmek isteyebilmektedir. Katılımcı K3, sosyal medyada talep edilen veya beklenen içeriklerin üretimi sırasında aile bireylerinin beklentilerinden çok, takipçilerinin beklentisine cevap verme ihtiyacının, aile içinde hem sorunları beraberinde getirdiğini hem de mahremiyetin zedelenmesi noktasında olumsuz sonuçlar doğurabileceğini belirtmiştir.

Sosyal medyada içeriklerin çeşitliliğinin gittikçe artması ve etkileşimin sınırsızlığının aile mahremiyetinin muhafazası hususunda nasıl önlem alınabileceğine, dijital çağda aile mahremiyete ilişkin değerlerin ebeveynlerce gelecek nesillere nasıl aktarılabilmesine ilişkin yöneltilen sorulara karşılık, katılımcı K16’nın görüşü şu şekildedir:

“Çocuklar için baktığımız zaman insanın önce kendisinin dikkat etmesi gerekiyor. Ben dikkat ettiğim zaman otomatik olarak çocuğum zaten şunu söyleyebiliyor ileriki zamanlarda: ‘Anne, sen böyle yapıyordun değil mi? Sen böyle yapıyorsan benim de böyle yapmam gerekiyor.’ Bu aynı şekilde baba için de geçerli. Bir annenin de bir babanın da bu mahremiyet konusunda, giyiminden kuşamından söylediği sözlerle ya da davranışlarına kadar dikkat etmesi gerekiyor ki çocuk da zaten bunu görüp aynı şekilde uygulamaya başlıyor. Başkalarının paylaştığını gördüğü zaman özellikle, bazen söylüyor, mesela ‘Anne bak, şu paylaşmış, ben de paylaşayım mı? Şu canlı video açmış, ben de açayım mı?’ gibisinden söylüyor. Açmaması gerektiğini söylediğin zaman, yerine ve zamanına göre neden sorusu geliyor tabii ki. Bunu açıkladığın zaman, ondan sonrasında duruluyor (...)” (K16, Hatay, 30).

Katılımcı K16'nın görüşü incelendiğinde, sosyal medyaya dair mahremiyetin korunması noktasında gerekli olan en temel eylem, çocuğun anne ve babayı rol modeli olarak göreceğinin bilincinde olarak, anne ve babanın hane içindeki davranışlarına dikkat etmesidir. Çocuk, anne ve babanın davranışlarını tekrar ederek bir yansıma oluşturmaktadır. Bu nedenle, ailede mahremiyet duygusunun korunması için ebeveynlerin, hem günlük yaşam alışkanlıklarını hem de sosyal medya araçlarındaki paylaşımlarını belirli ölçülerde çerçevelendirerek, çocuklarına da iyi birer rol modeli olmaları beklenmektedir. Aynı zamanda, çocuğun yanlış yönelmemesi açısından bazı noktalarda uyarılar yapılırken, bunları nedenleri ve sonuçlarıyla ifade etmenin daha çözüm odaklı bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Başka bir katılımcının benzer nitelikteki görüşü şu şekildedir:

“Bence, öncelikle çocuklara mahremiyetin ne olduğu anlatılmalı. Kültürümüz, gelenek ve göreneklerimiz açısından ve dinimiz açısından önemi anlatılmalı ve bunların sınırları, Peygamber'in sünnetine uygun olarak hatları çizilmeli. Bu sınırlar anlatıldıktan sonra bunların maddi ve manevi olarak insanlara verdiği zararlar anlatılmalı. Bunlara dikkat edildiğinde ise elde edilen faydaları anlatılmalı ki insanlar bunun hem zararını hem faydasını bilsinler. Kaçınmanın faydasını bilsinler... Bunlar anlatılmalı ve bunlar anlatıldıktan sonra da mesela uygulamada da insanlar, ebeveynler bunu hayatında yaşamalı ki çocuklar üzerinde bir tesiri olsun. Uygulamada görürlerse onlar da kendileri daha rahat uygularlar. Sadece sözde kalmamalı diye düşünüyorum” (E23, Çankırı, 35).

Başka bir katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“Elbette ki sosyal medya aracılığıyla mahremiyetin korunması için faaliyetler olabilir, olmalıdır da. Faydası da elbette olacaktır. Anne babayı uyandırma, kişiyi o noktada bilgilendirme amaçlı faydalı kanallar, faydalı içerikler oluşturulmalı. Bu yönde çalışmalar olmalı. Bir nebze tabii ki var sosyal medyada da ama takipçi sayıları tabii istenilen düzeyde değil. Bu şekilde çalışmaların faydalı olacağını düşünüyorum” (E22, Muş, 32).

Katılımcı E22, mahremiyet bilincinin, sosyal medya araçlarında paylaşılan içeriklerle desteklenebileceği ve bu içeriklerin, ebeveynleri bilinçlendirme noktasında fayda sağlayacağı düşüncesindedir. Sosyal medyada bu tür faydalı içeriklerin bulunduğunu fakat bunun takip etme ve uygulamada yeterli düzeyde olunmadığını belirtmiştir.

3.6. Dijital Çağda Aile Kurumunu Korumak

Bilgi ve teknoloji çağı olan, birçok yeniliğin yaşandığı, aynı zamanda etkisini kaybetmiş kültürel değerlerimizi barındıran 21. yüzyılda; ailenin önemini ve işlevini sağlam temeller üzerinde, sarsılmadan, dik tutabileceğimiz hususunda endişe ve

kaygıların duyulması kaçınılmazdır. Aile kurumu, toplum içindeki diğer kurumlardan, varoluş itibarıyla daha kıymetli ve en temel kurumdur. İşlevleri düşünüldüğünde, dünyaya gelen bireyi hayata ve topluma kazandırmada ilk adım aile içinde atılır. Birey, aidiyet hissini öncelikle bu kurumda öğrenir. Toplum ve düzen her ne kadar farklılaşsa da bireyin benliğindeki, aile ile oluşmuş değerler onu savurmayacaktır.

Teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan ve gün geçtikçe çeşitlenen sosyal etkileşim sanal ağları, hayatımızı hem kolaylaştırmakta hem de evin en küçük bireyi bile bu teknolojiye dâhil olmaya çalışmaktadır. Sosyal medyanın, bireyleri esir aldığı bu dönemde, aile kurumunu ve özellikle çocukları sosyal medyanın olumsuz etkisinden korumak noktasında görüşler ve bulgular aşağıda sıralanmıştır.

3.6.1. Dijital İstismarla Mücadele

Kullanımında sürekli artış yaşanan ve fırsatlar sunarak her yaştan kullanıcıyı ağına çeken sosyal medya araçları, çeşitli imkânlar sunduğu kadar bireyleri çeşitli risklere de maruz bırakabilmektedir. Akla en başta gelen risklerden biri dijital istismar durumudur. Dijital istismar; teknolojik ortamlarda oluşabilecek, yetişkin ve çocuklara karşı tehdit, taciz, zorbalık gibi davranış kalıplarını içeren eylemler bütünüdür denebilir. Sosyal medya araçlarında istismara mahal verecek davranışlar; çocukların veya gençlerin fotoğraflarının izinsiz paylaşılması, yetişkinlere, özellikle gençlere ve çocuklara cinsel içerikli mesajların gönderilmesi, onları cinsel içerikli davranışlar sergilemeleri yönünde zorlama, tehdit etme gibi durumlar şeklinde sıralanabilir. Sosyal medya kullanım yaşının gittikçe düştüğü görülmektedir. Katılımcılara yöneltilen “Sosyal medyada istismarın önüne geçmek için sizce neler yapılmalıdır?” sorusuna katılımcılardan genellikle, çocuklar üzerinden tehdit unsurlarının giderek arttığı ve ailenin bilinçlenip çocuğunu kontrol etmesi gerektiği, aynı zamanda çocuklara ait görüntü ve video gibi içeriklerin paylaşılmaması gerektiği yönünde yanıtlar alınmıştır. Bununla ilgili, katılımcı K6’nın verdiği yanıt şöyledir:

“En başta sosyal medyada fotoğraf ve videoların paylaşımları kaldırılmalı. Yani bir anne baba, kendi çocuğunu paylaştığı zaman zaten otomatik olarak dışarıdaki insanların dikkatini çekiyor. Bu sadece sosyal medya içerisinde geçerli değil ama konumuz bu olduğu için buradan yola çıkalım. Tanıdık tanımadık, her kim olursa olsun öncelikle oradan beğenip de sonrasında bunu içselleştirdiği zaman maalesef ki istismara kadar gidebiliyor. Böyle bir durumun da engellenmesi için öncelikle fotoğraf ve videoların yayımlanmaması gerekiyor. Hiçbir şekilde paylaşmamaları gerekiyor. Dediğim gibi, yerine ve zamanına göre bir ya da

iki defa paylaşılabilir ama bunu kısıtlı bir şekilde paylaşabilir. Herkese açık tutmaktansa sadece belli başlı arkadaşlara ya da güvenilen arkadaşlara, akrabalara göstermek amacıyla paylaşılabilir. Böyle bir durum istismara çok yol açmaz ama diğer şekilde her türlü istismara kadar gidebilir” (K16, Hatay, 30).

Katılımcı K16, dijital istismarı önlemek için çocukların fotoğraflarının paylaşılması gerektiği ya da paylaşılacaksa da belirli kişilerin görüntüleyebileceği şekilde paylaşılması gerektiği düşüncesindedir. Herkesin görüntüleyebileceği bir alanda içeriklerin paylaşılmasının ilgi çekici olabileceğini ve orada oluşabilecek beğeni durumunun ileri düzeylere gidebileceğini söylemektedir. Bir başka katılımcının konuyla ilgili benzer görüşü şöyledir:

“Bence birincisi, çocuklar belli bir yaşa gelmeden, onların rızası olmadan boy boy fotoğraflarının paylaşılması bana etik gelmiyor. Fotoğraf paylaşılmamalı. İkincisi, belki çocuk büyüdüğünde fotoğraflarının paylaşılmış olmasından rahatsızlık duyacak, ona özel kalmasını isteyecek ama ne olacak; mesela herkes o fotoğrafı görmüş olacak, unutmayacak. Hem paylaşım yapılmaması gerektiğini düşünüyorum hem de hesaplarını gizliye alması gerektiğini düşünüyorum. O fotoğrafların nerede paylaşılacağını kim, nereden bilebilir? Sosyal medyada dijital baba diye adlandırılan biri, çocukların çok fazla istismar edildiğini, çok küçük yaştaki çocukların cinsel şeylere alet edilen sitelerde fotoğraflarının dolaşması, shop yapılması, türlü türlü pisliğin ve türlü türlü zihniyete sahip insanların olması o kadar tehlikeli ki. Yani fotoğraf paylaşanlar bana sağlıklı gelmiyor. Hesap gizliliği de artık bir şey ifade etmiyor. Artık uygulamalar sayesinde gizli hesaplara bile erişilebiliyor. İsteyen, o profile girip görüntüleyebiliyor. Benim düşünceme göre fotoğraflar paylaşılmamalı, sadece telefon galerisinde bulundurulmalı” (K3, Ankara, 27).

Katılımcı K3, anne babalar tarafından da fotoğraflarının izinsiz çekilip paylaşılmasıyla çocukların haklarının ihlal edilebildiğini söylemektedir. Büyüdüklerinde, küçükken çekilen fotoğraflarının herkesle paylaşıldığını görmelerinin çocukları rahatsız edebileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda, paylaşılan fotoğrafların üçüncü kişilerce ne şekilde kullanılacağı konusu büyük risk oluşturmaktadır. Katılımcı, paylaşım yapan ebeveynlerin hesap gizliliği oluşturduğu hâllerde bile kötü amaçlı kişilerin bu hesaplara çeşitli uygulamalar vasıtasıyla erişebildiğini söylemiştir. Katılımcı K3, çocukların fotoğraflarının paylaşılması gerektiği noktasında katılımcı K16 ile benzer düşünceler belirtmiştir.

Dijital istismar bağlamında değinilecek bir başka nokta, çocukların üzerinde kıyafet, ayakkabı, toka gibi ürünleri görüntüleyip, bunları sosyal medya araçları üzerinden pazarlamaktır. Bu konuya ilişkin düşüncelerini aktaran katılımcının görüşleri şöyledir:

“Çocukları mümkün olduğunca sosyal medyadan uzak tutmamız gerekiyor. Özellikle sosyal medyada çıkan bazı reklamlarda çocukların bilinçaltına bazı şeyler enjekte ediliyor. Bir de bazı olaylar olduğunda çok gündeme getirilmemeli, özellikle yanlış haberler izletilmemeli. Özellikle kıyafet reklamlarında çocukların oynatılmasını doğru bulmuyorum. Hem istismara açık bir durum ortaya çıkıyor hem de çocukların psikolojik olarak bu durumdan olumsuz etkileneceğini de düşünüyorum” (K6, Bingöl, 38).

Araştırmada elde edilen bulgular, (2020) yılında yayımlanan “*Sosyal Medyada Çocuk İstismarı: Instagramda Ebeveynler Tarafından Çocukların Kullanımı Üzerine Bir İnceleme*” başlıklı araştırmada elde edilen verilerle kıyaslandığında; çocuklar üzerinden ürün tanıtımı yaptırılıp, fotoğraflarının paylaşılmasının istismara yol açması bakımından risk taşıdığı sonucunun benzerlik taşıdığı görülmektedir. Sosyal medya araçlarında ürün tanıtımı yaptırılıp çocukların birer metaya dönüştürülmesi ile bunun çocuklar üzerindeki etkileri değerlendirildiğinde, meslek algısında farklılıkların görülebildiği ve kolay yoldan para kazanma düşüncesine girilebildiği belirtilmiştir. Ailelerin çocuklarla ilgili içerikler paylaşması ve çocuklar üzerinden kazanç elde etme amacı gütmesi, çocukların sevimli hallerini sömürmelerine neden olmaktadır. Bu durum, çocuğun, ailesine karşı güven kaybı yaşamasını kaçınılmaz kılmaktadır. Yine çocuklarla ilgili içeriklerin fazlaca paylaşılmasının, kötü niyetli kişiler tarafından farklı amaçlar için kullanılabilmesi ve kimi zaman da bu durumun istismara yol açabileceği sonucuna varılmıştır. Ebeveynlerin, çocuklarla ilgili içerik paylaşımlarından kaçınmaları gerektiği, aksi takdirde çocuklarda bu durum nedeniyle aileye güven kaybı, çocukluğunu yaşayamama, mesleki algıda karışıklık, kendini değersiz hissetme, çevreden ve yaşıtlarından uzaklaşma gibi olumsuz etkilerin ortaya çıkacağı belirtilebilir. Katılımcı K6, paylaşılan içerikler aracılığıyla birtakım düşüncelerin çocukların bilinçaltına aşılmasının hedef alındığından söz etmektedir. Bu durum, Harold Lasswell’in Propaganda/Uyarıcı-Tepki/Sihirli Mermi/Hipodermik İğne Modeli ile açıklanabilir. Modele göre medya iletileri, alıcı konumdaki medya kullanıcılarını etkilemektedir. Elitlerin gönderdikleri mesajlar, medya kullanıcısı olan kitleler üzerinde deri altına enjeksiyon yapan bir şırınga gibi etki göstermektedir (Yaylagül, 2006, s. 46). Sosyal medyada olumsuz içeriklere maruz kalan çocukların bu tür içeriklerden etkilenip farklı davranışlar sergilemesi kaçınılmazdır. Konuyla ilgili, bir başka katılımcının görüşleri şöyledir:

“İlk önce yapılması gereken şey, ailelerin bilinçli internet kullanımı ve akıllı telefon kullanımı konusunda bilinçli olup, çocuğunu bu alanda bilinçlendirmesi gerekiyor. Akıllı telefonun ve internetin çocuğun hayatında olmazsa olmaz bir şey olmadığını öncelikle anlatması gerekiyor. Çocuk akıllı telefon istediği zaman hemen çocuğa akıllı telefon almamak gerek. (...) İkincisi, bilinçlendirme yapacak, telefonu geç alacak, ondan sonra ailenin bu alanda üzerinde bir sorumluluk var; aile, çocuğun sosyal medyasını takip etmek zorundadır. Buna hakkı olması lazım. Çocuğun telefonunu, özel hayat deyip, kişisel bir gizlilik deyip kontrol etmemek olumsuz sonuçlar doğurabilir. Çocuğun telefonuna bakılması gerekiyor. Hangi sitelere giriyor, kimlerle arkadaşlık kuruyor, nerelerde vakit geçiriyor gibi unsurlar çok önemlidir. Ailenin bu alanda bir sorumluluğu var, bunu takip etmesi gerekiyor ki olumsuz bir durumla karşılaştığı zaman önlem alabilsin. Gece geç saatlere kadar bir çocuk telefonda zaman geçiriyorsa buna dikkat etmek gerekiyor (...)” (E20, Bingöl, 38).

Katılımcı E20, ailenin bilinçli olup çocuğa da bu bilinçlilik hâlini yansıtmaması gerektiğini ve aynı zamanda kontrolcü yaklaşımla çocuğun internet ve sosyal medya kullanımının denetlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu denetlemeler sayesinde, çocuk için oluşabilecek riskler öngörülüp engellenebilmektedir. Başka bir katılımcının dijital istismar noktasındaki düşünceleri, sadece ebeveyn kontrolünün yeterli olmayacağı, bu durumun yasalarla da desteklenmesi gerektiği yönünde olmuştur. Katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Bunun biraz devletle alakalı olduğunu düşünüyorum. İnternet erişimi olan operatörlerle alakalı. Bence kısıtlama ve filtrelemeyi bunların yapması gerekiyor. Güvenli internet diye bir şey var biz evde buna geçtik ama ne kadar güvenli olduğunu da bilmiyorum. Nihayetinde belli bir yaşa kadar çocukları yalnız bırakmayacaksınız” (E24, Diyarbakır, 41).

Katılımcı E24’ün düşüncesine göre, asıl kısıtlamanın yetkili kişiler tarafından sağlanması gerektiği anlaşılmaktadır. Nitekim çocuklar üzerindeki kontrolün ebeveynler tarafından sağlanması fakat bunun çeşitli kurumlarca da desteklenmesi gerektiği çıkarımı yapılabilir. Konuyla ilgili benzer görüşte olan katılımcı E26’nın görüşü şu şekildedir:

“Bence bu konuda daha çok devlete görev düşüyor. Öncelikle sahte profillerin önüne geçerek başlatılabilir. Belli bir yaş sınırı altındakilere kimlik doğrulama koyulsa, belli sitelere ve programlara otomatikman erişim engeli gelecek. Aile koruma programları var, aynı o şekil. Artık çağımızda çocukları istismar edebilme yaşı çok düştü. Artık liseyi geçtik, ortaokullara kadar düştü. Bunun önüne geçilebilmesi için öncelikle sahte profil olaylarının önüne geçecek. Aile güvenlik programları var, bunları daha geliştirilmiş durumlarıyla istismarın önüne geçilebilecek” (E26, Van, 42).

Katılımcı E26'nın düşüncelerine göre, belli bir yaş sınırının altındaki kişilerin de oluşabilecek riskleri önlemek adına kimlik doğrulama sistemleri kullanılarak, sosyal medya araçlarına kaydolmaları engellenmelidir. Katılımcı, yetkili mercilerin bu noktada önlem almaları gerektiğini ifade etmektedir. Aile de güvenli internet hizmetlerinden yararlanarak, çocuklar tarafından erişilmemesi gereken sanal ağ ve araçlara erişimi sınırlandırıp, dijital istismar tehlikesinin önüne geçilebileceği hususunda fikirlerini paylaşmıştır. Bireyler, sanal ağlarda istedikleri kimliğe bürünebilmektedir. Sahte kimlikler, kullanıcıların kendi istekleri doğrultusunda yapılandıkları, olmak istedikleri veya kendi benliklerini gizlemek adına oluşturabildikleri dijital profillerdir (Tuğtekin, 2021, s. 148). Kişi, burada kendi kişisel bilgilerini gizleyerek oluşturduğu sahte kimlikle, istediği kişilerle özgür bir tavırla iletişime geçerek istismarda bulunabilir ya da onları rahatsız edebilir. Henüz ergin olmayan kullanıcılar için oluşan bu riskin önlenmesi adına hem ebeveynlerin, çocukları üzerindeki tutumları hem de yetkili kişilerce denetlemelerin yapılması önemlidir.

3.6.2. Dijital Medya Okuryazarlığının ve Mahremiyet Eğitiminin Önemi

Dijital medya okuryazarlığı, aile üyelerinin sosyal medyayı ne şekilde kullanmaları gerektiği noktasında bilgilendirici bir işlev görmektedir. Sosyal medya araçlarını bilinçli kullanmayı sağlamak ve hem kendilerini hem de çocuklarını oluşabilecek risklerden korumak için en önemli görev, anne ve babaya düşmektedir. Bahsedilen bilinçlilik durumu, ebeveynlerin dijital medya okuryazarlığına ilişkin eğitimler alıp bunları hayatına uyarlaması, iyi birer rol modeli olarak çocuklarını aydınlatması ve gerekirse sınırlandırma getirmesidir. Ebeveynler aynı zamanda, sosyal medyada bulunan çoğu bilginin, yansıtılan yaşantıların doğruluğu veya yanlışlığı noktasında çocuğa ışık olmalı, çocuğun doğru bilgiye ulaşabilmesi için öncü olmalıdır. Hobbs'a (2019) göre, dijital okuryazarlık, sanal ağlarda doğru verileri doğru yöntemle ve doğru amaç için kullanmaktır. Dijital medya okuryazarlığı ile ilgili eğitimlerin sağlanmasının, medyayı etkin ve doğru kullanmak hususunda, aile kurumunu birçok olumsuz etkiden koruyacağı düşünülmektedir. Dijital medya okuryazarlığı eğitimlerinin ailelere fayda sağlayıp sağlamayacağı noktasında, katılımcılara "Dijital medya okuryazarlığı ile ilgili bilgilendirme seminerlerinin ailelere sağlanmasının

faydalı olacağını düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuş; katılımcıların bazıları fayda sağlayacağı görüşünderken bazıları fayda sağlamayacağı noktasında fikir beyan etmiştir. Bununla ilgili, katılımcı K28’in vermiş olduğu yanıt şu şekildedir:

“Tabii ki önce bunun eğitiminin verilmesi lazım. Neden? Çünkü insanlar sosyal medyanın ya da örnek olarak Instagram’ın ne için, ne amaçla kullanıldığını bilmiyorlar. Sadece oraya video atmak veyahut işte çeşitli şeyleri paylaşmak olarak görüyor insanlar. Bunu herkes bilmiyor, herkes bilmediği için de olumsuz bir karmaşaya sebebiyet verebiliyor. Onun için, bunun eğitiminin verilmesi bana göre okuldan başlarsa, eğer çocuk okuldan bir şeyler öğrenirse daha faydalı olur, daha isabetli olur” (K28, Bursa, 37).

Katılımcı K28, dijital medya okuryazarlığı ile ilgili seminerlerin kullanıcılar için fayda sağlayacağı görüşündedir. Devamında, sosyal medya araçlarının, amacının dışında kullanıldığından bahsetmektedir. İnsanların, sosyal medya araçlarını sadece göze hitap eden ve eğlence amaçlı içeriklerin paylaşıldığı, kafa dağıtma aracı olan bir mecra gibi gördüğü saptaması yanlış olmayacaktır. Kişilerin, sosyal medya araçlarını ne şekilde ve ne amaçla kullanmaları gerektiği noktasında eğitimler almaları ve çocuklar için de bu eğitimlerin okullarda desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcı E20’nin konuyla ilgili görüşü şu şekildedir:

“Dijital medya okuryazarlığı tabii ki önemli bir şey. Dijital medya okuryazarlığı konusunda biraz yetkin olmak, biraz bilinç sahibi olmak bizi bilinçli internet ve sosyal medya kullanımına götürebilir. Dijital medya kullanım becerisi verilebilecek seminerler bize bu konuda bilgi verebilir; bilmediğimizi bize öğretebilir, farkında olmadığımız konularda bizde farkındalık yaratabilir. Ben bu konuda muhakkak seminerlerin, kamu spotlarının, faydalı yayınların olması gerektiğini düşünüyorum. Bu alanda dijital medya okuryazarlığı seminerleri olumlu gözle baktığım bir şeydir (...)” (E20, Bingöl, 38).

Bir başka katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Bence böyle seminerler yapılırsa, özellikle anne babalar davet edilirse faydalı olacağını düşünüyorum. Çünkü anneyi babayı eğitirsen onlar da çocukları eğitirler. Bu şekilde toplum düzelir. Özellikle anneler eğitilirse her açıdan düzelir bence. Anne baba eğitilmediğinde çocuğu eğitmenin pek bir faydası olacağını düşünmüyorum. Seminerlerin aileler için faydası olur” (K4, Giresun, 27).

Katılımcı E20, dijital medya okuryazarlığı ile ilgili eğitim ve seminerlerin ailelere sağlanmasının, bilinçli internet kullanımı noktasında faydalı olacağını düşünmektedir. Kişi, farkında olmadan yaptığı hataları bu eğitimler sayesinde düzeltme imkânı bulabilir. Katılımcı K4, medya okuryazarlığı ile ilgili önce ebeveynlerin

bilinçlendirilmesinin, çocuklara rol modeli olmaları açısından önemini vurgulamaktadır. Katılımcı verileri ile (2019) yılında yayımlanan “Dijital Medya Okuryazarlığında Anne ve Baba Eğitimi” başlıklı araştırmada elde edilen veriler kıyaslandığında; ebeveynde dijital medya okuryazarlığı ile ilgili becerilerin oluşmamasının çocuğun da bu alanda bilinç geliştirmesine engel olabileceği noktasında birbiriyle benzerlik taşıdığı görülmektedir. Çocukların sosyal medya, internet, oyun oynama alışkanlıkları ve bu faaliyetler için geçirdikleri süreler, bu alanda yetkin olan ebeveynler tarafından düzenlenip belirlenmelidir. Anne babanın, dijital medya okuryazarlığı ile ilgili eğitimler alıp bu noktada kullanım becerisi geliştirerek, çocuğun da kullanım becerileri geliştirmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Bu noktada katılımcı verileri ve bahsedilen çalışmadan elde edilen sonuç birbirine benzemektedir.

“Faydalı olur tabii ama her aile bunu kabul eder mi, o da var. Bazı aileler zaten doğru bir şekilde kullandıklarını düşündüklerinden dolayı hiçbir şekilde onu kabul etmezler yani. Evet, faydalı olurdu ama aileler bunu kabul etmez” (K16, Hatay, 30).

Katılımcı K16, konuya ilişkin eğitimlerin alınmasının faydalı olacağını fakat bazı ailelerin, sosyal medya araçlarını doğru kullandıklarını düşündüğü için dijital medya okuryazarlığı ile ilgili eğitimlere katılmayı gerekli görmeyeceğini düşünmektedir. Bir başka katılımcının, bu düşünceye benzer görüşü şu şekildedir:

“Bence faydalı olmaz. Zaten az çok herkes istediği gibi kullanmaya devam eder. (...) Örneğin Instagram’ın ne amaçla kullanıldığını herkes biliyor ama çoğu kişi uygulamıyor yani. İnsanlar biraz şu durumdan dolayı da paylaşım yapıyor aslında: ‘Aa dur, o paylaşmış, ben de paylaşayım.’ Başkasında görüp de paylaşıyor. ‘Ay çok güzel bir şeymiş,’ diyor mesela, o da paylaşıyor” (K14, Elazığ, 27).

Katılımcı K14, sosyal medya araçlarının kullanım amacının ne olduğu konusunda aslında herkesin bilgi sahibi olduğunu fakat buna uymak istemediklerini ve kendi istekleri doğrultusunda paylaşımlar yapmayı tercih ettiklerini düşünmektedir. Dolayısıyla dijital medya okuryazarlığı ile ilgili eğitimlerin verilmesinin etkili olmayacağı görüşündedir.

“Evet, düşünüyorum. Kesinlikle doğru bildiğiniz yanlışların düzeltilmesi için mutlaka bilgilendirme yapılmalı. Yine mahremiyet noktasında nelere dikkat etmesi gerektiği noktasında fikir alışverişi yapılmalı” (E19, Gaziantep, 31).

Katılımcı E19, dijital medya okuryazarlığı ile ilgili eğitimlerde, mahremiyet noktasında paylaşımların düzenlenmesi ya da bunlara ne şekilde dikkat edilmesi gerektiği ile ilgili bilgilendirmelerin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bireylerin vakit geçirme, stresten uzaklaşma, bilgi edinme, haberleşme, etkileşim alma ya da beğenilme ihtiyacı gibi farklı amaçlarla sosyal medya araçlarını kullandıkları söylenebilir. Kullanıcıların bazen kendi mahrem alanları üzerinden içerik oluşturmaları, günümüzde yadsınamaz bir gerçeklik taşımaktadır. Mahremiyet bilinci, birtakım toplumsal çözümlerin yaşanmaması adına önemlidir. Dijital medya okuryazarlığı ile ilgili eğitimlerin verilmesinin, aile mahremiyetini koruma noktasında etkili olacağını düşünen katılımcı K12'nin görüşleri şu şekildedir:

“Aile mahremiyetini koruma noktasında etkili olacağını düşünüyorum. Yani diyorum ya, ben şu an bunu söyleyebiliyorum, çocuğumun onayı olmadan onun fotoğrafını paylaşıyorum, belki öğretmen benden çok daha etkili bir ders verecek, böyle etkili öğretmenlerimiz olacaktır. Bu konuda çocuk da aldığı eğitimden fayda görebilir. (...) Medya okuryazarlığı, dijital içerikler... Belki bizim bu takip ettiğimiz fenomenlere biz bu görevi verirse, yüzde doksan kadını da erkeğimiz de iyileşir. Çünkü bizim hayatımız onlardan ibaret ya, okul sıralarına koyacağım bir öğretmenden bu verimi alamazsın ama o fenomen abla sana bunları bir yapma desin, bak bakalım, gör sonucu. Gerçekten bizde başkasının dedikleriyle hareket etme bilinci çok fazla. ‘Öğretmenin dediğini yap, yaptığını yapma,’ derler ya, yani bunu seminer anlamında düşündüğümüzde yüzde yüz etkili olur mu; kısa vadede değil. Yani şu an üzerinde konuştuğumuz konuların tamamı, nasıl ki biz dünden bugüne çok hızlı bir şekilde evrilerek geldiysek, aslında bizim istediğimiz düzen buymuş içimizde. (...) Bunlar kısa vadede çözüm getirecek durumlar değil ama yapılabilir mi uzun vadede, evet. Ama burada anne, baba, devlet, öğretmen ne gerekiyorsa, toplumun hangi kademesi; bilim adamları mı oluyor, toplumcusu mu oluyor, sivil toplumcusu mu oluyor, sosyologlar mı oluyor, bunların tamamı böyle bir anda bir çalışma yaparak düzeltebilir ama şu anda gördüğüm kadarıyla, insanlara baktığımda kimse hayatından şikâyetçi değil ki (...)” (K12, Isparta, 31).

Katılımcı K12, dijital medya okuryazarlığı ile ilgili eğitimlerin, hem medya araçlarının doğru kullanımı açısından hem de aile mahremiyetinin muhafazası noktasında etkili olacağı fakat sosyal medyada içerik paylaşımı yapan bir fenomenin yönlendirmesinin bu konuda daha etkili olabileceği düşüncesindedir. Fakat tek bir alanda değil, birçok alanda bu tür düzenlemelerin yapılmasının daha etkili sonuçlar doğuracağını belirtmektedir. Katılımcı K12, K14 ve K16'nın görüşüne göre, bazı sosyal medya kullanıcılarının, sosyal medyayı amacı dışında ve bilinçsizce kullandıkları ve bunu düzeltmek için herhangi bir çabaya girmedikleri anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sürekli gelişen internet teknolojisi, bireylerin yaşamlarında çeşitli alanlarda değişim ve dönüşümlerin açığa çıkmasına zemin hazırlamaktadır. İnteraktif iletişim ortamı sunmasıyla kullanıcılara cazip gelen sosyal medya araçlarının, insan yaşamını çeşitli alanlarda kolaylaştırması bireyler için oldukça önemlidir. Bununla birlikte, bireylerin çeşitli ihtiyaçlarına cevap veren bu yeni iletişim araçlarının yanlış ya da bilinçsiz kullanımı, aile kurumu etrafında da birtakım riskler doğurmakta ve bu kurumun bilindik işlevlerinin aşınmasına neden olabilmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular, her geçen gün kullanımı yaygınlaşan sosyal medya araçlarının, aile kurumunun işleyişini ve aile üyeleri arasındaki iletişimi çeşitli yönlerden etkilediğini göstermektedir. Bu noktada, ebeveynlerin bilinçsiz sosyal medya kullanımından kaynaklı olarak aile içi ilişkilere sirayet eden olumsuz vakaların çokluğunun yanı sıra, bilinçli kullanımın olduğu hâllerde sosyal medyada aile içi iletişime olumlu katkıda bulunacak içeriklerden yararlanıldığı da görülmektedir. Sosyal medya araçları üzerinden uzman kişilere ulaşma, bu kişiler tarafından üretilen faydalı içeriklerden yararlanma gibi durumlar, ebeveynlerin aile yaşamına olumlu katkı sağlamaktadır.

Ebeveynler için sosyal medya araçlarının bazı hâllerde faydalı enformasyon ortamı sağlaması ya da uzman kişiler tarafından, aile içi iletişim ve kişisel gelişimle ilgili birtakım faydalı içeriklerin yayımlanmasının dışında, ebeveynlerin sosyal medya kullanımının; aile içi ilişkileri genel itibarıyla olumsuz yönde etkilediği ve bu noktada, ebeveynlerin gerek kendi aralarındaki gerekse de çocuklarıyla olan iletişimlerinde aksaklıklara ve sorunlara neden olduğu görülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular, ebeveynlerin sosyal medya kullanımının ideal düzeyde kurulması gereken aile içi ilişkilerin kurulamamasına, yüz yüze kurulması gereken iletişimin sınırlandırılmasına, ya da bu rollerle ilgili karmaşanın ortaya çıkmasına neden olduğunu göstermektedir. Geleneksel aile yapısındaki aile kavramının mahiyeti ve gerekleri, yeni iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşması nedeniyle aile içindeki rollerin işlevselliğinin değişikliğe uğramasına neden olmaktadır. Örneğin sosyal medya araçlarını aktif kullanan bazı eşler, birbirleri ile yüz yüze iletişime

geçmede sorun yaşamakta ve bundan hareketle, sosyal medya araçları üzerinden mesajlaşarak iletişime geçme yoluna başvurabilmektedirler. Böylece aile bireylerine vakit ayırmama, ilgisizlik, eş ya da ebeveyn olarak görev ve sorumlulukların yerine getirilmemesi gibi problemlerin yaşandığı saptanmıştır.

Ebeveynlerin çoğunun, kendi aralarında herhangi bir sebepten yaşadıkları sorunları yüz yüze çözebilmek konusunda sıkıntı yaşadıkları ve sorunlarını çözüme kavuşturamadıkları anlaşılmıştır. Gözler önüne serdiği hayatları kusursuz gösteren sosyal medya araçları, aynı zamanda eşlerin fikir çatışmaları ve görüş ayrılıkları yaşamasına neden olmuş, aile içinde üstlenilmesi beklenen bazı rolleri karşılıksız bıraktığı ortaya çıkmıştır.

Sosyal medya kullanımının alışkanlık hâline gelmesi ve bağımlılık oluşturmaları, aynı ortamda bulunan aile bireylerinin aralarında kurulması gereken yüz yüze iletişimi sınırlandırmaktadır. Eşlerin hem birbirlerini hem de çocuklarını ihmal etmeleri konusunda, katılımcıların farklı bakış açılarının olduğu görülmüştür. Az sayıda katılımcı, sosyal medya kullanımının, çocuklarını ihmal etmelerine neden olmadığını, aksine çocukları ile kurdukları ilişkiye fayda sağladığını belirtmiştir. Bu ebeveynler, kendilerini çocuk gelişimi konusunda ve çocuklarla yapılabilecek çeşitli etkinliklerle ilgili yeterli bulmadıklarında sosyal medya kullanımını, avantaj sağlayan bir faktör olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Buna bağlı olarak ebeveyn-çocuk ilişkisinin pekiştiğini söylemek mümkündür. Sosyal medya kullanımının eşlerin birbirlerini veya çocuklarını ihmal etmelerine neden olduğunu belirten bireyler ise, böyle bir ihmal sonucunda çocukların bilişsel, fizyolojik ve sosyal gelişimlerinin olumsuz yönde etkilendiğini ve sosyal medya kullanımının çocukların birtakım ihtiyaçlarının giderilmesinde engelleyici bir faktör olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu görüşü benimseyen ebeveynler için sosyal medya kullanımı, eşlerin birbirleriyle ve çocuklarıyla olan iletişimlerinde kopuklukların yaşanmasına yol açan bir faktör olarak görülmektedir.

Sosyal medya kullanıcıları, çeşitli nedenlerle hem aile bireylerinin hem de hane içindeki günlük yaşam faaliyetlerinin görüntülerini diğer kullanıcılarla paylaşarak etkileşim oluşturmaktadırlar. Bu noktada katılımcıların çoğu, sosyal medya kullanıcısı olan fenomen ebeveynlerin, etkileşim amacıyla çocuklarını birer araç olarak kullandıklarını düşünmektedirler. Görüşülen katılımcıların büyük bir bölümü,

çocuklarının ve eşlerinin görüntülerini paylaşmamaya özen gösterdiklerini söyleyerek, aile mahremiyetine ve çocuklarının kişisel haklarına titizlikle yaklaştıklarını belirtmişlerdir. Paylaşım yapan ebeveynler, sadece yakın çevreleriyle ve kendi denetimleri doğrultusunda paylaşım yaptıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynlerin çoğunun bu konuda temkinli davrandığı görülmüştür.

Herkese açık şekilde paylaşılan görseller, istismar riskini beraberinde getirebilmektedir. Sosyal medya kullanıcısı olan çocukların, tedbirsiz paylaşım yapmaları sonucunda dijital istismara uğrayabilme riskleri bulunmaktadır. Aynı zamanda anne babaların bilinçsiz paylaşımları da çocukların istismar edilmesine yol açabilmektedir. Dijital istismara ilişkin araştırmada elde edilen bulgular; ebeveynlerin büyük bir kısmının, aile yaşantılarının ayrıntılarını veya aile bireylerinin fotoğraflarını paylaşımları hususunda çocuklarının üzerinde kontrol sağlamaya çalıştıklarını göstermektedir. Katılımcılardan bazıları, ebeveyn odaklı bu denetimin gerekli ancak yetersiz olduğunu ve yetkili kişilerce de denetim yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Katılımcı grup içerisindeki bazı ebeveynlerin aile/çocuk profili gibi güvenli internet sistemlerinden yararlandıkları görülmektedir. Çocukların erişmemesi gereken sanal ağ ve araçlara erişim sınırlandırılarak, dijital istismarın önlenmesi için denetimin yetkili kişilerce sağlanmasının daha çözüme yönelik bir yaklaşım olduğu öne sürülebilir.

Sosyal medyanın, gereği dışında ve aşırı kullanımının; annenin görev ve sorumluluklarını babanın üstlenmesine, babanın görev ve sorumluluklarını annenin üstlenmesine ya da görev ve sorumlulukların yerine getirilmemesine neden olduğu görülmektedir. Bu durum, aile kurumunun fonksiyonlarının sağlıklı bir şekilde yerine getirilememesine ve aile ilişkilerinde geleneksel rollerin zedelenmesine yol açmaktadır. Burada aile içinde yapılması beklenen yardımlaşmadan ziyade, rollerin iç içe geçmişliğinden bahsedilmektedir. Sosyal medyada rol modeli alınan bazı fenomenlerin, aile kurumu içerisinde rol karmaşıklığının yaşanmasına zemin hazırladığı görülmektedir. Sosyal medyada paylaşılan; anne, baba ve çocukla ilgili bazı içeriklerde çocuğun, ebeveyniyle alaycı konuşmaları ya da yönlendirmeleri aile kurumu için büyük tehdit oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular, sosyal medya araçlarının, ailedeki geleneksel rollerin zedelenmesine neden olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Sosyal medya ortamında, kimi sosyal medya fenomenleri tarafından sergilenen ve sosyal medya araçlarını aktif kullanan ebeveynlerce örnek alınan bazı davranışlar, aile içinde birtakım farklı sorunlara neden olabilmektedir. Örneğin sosyal medya fenomenlerinin, partnerlerine yaptıkları sürprizlerle ilgili içeriklerin; bu içerikleri takip eden eşler arasında kıskançlık, özenme ya da eksiklik hissetme gibi duygu durumlarını açığa çıkararak, tartışmaların yaşanmasına neden olduğu görülmüştür.

Sanal ortamın kullanıcılara sunduğu bilinmezlik ve esneklik durumu, sanal flört ve aldatma eylemleri üzerinde etkili olmaktadır. Sosyal medya kullanımlarından dolayı eşlerine karşı güven problemi yaşamadıklarını belirten katılımcıların büyük bir kısmı, sosyal medya araçlarının, aldatma eylemlerine davetiye çıkarması noktasında aile kurumu için tehdit oluşturduğunu düşünmektedirler. Aynı zamanda eşlerin birbirleriyle ve çocuklarıyla anlaşmazlık yaşamalarında, sosyal medya kullanımının başlıca faktör olduğu görülmektedir. Katılımcıların, sosyal medya kullanımını aileler için güven kaybına sebebiyet verebilecek bir risk faktörü olarak gördükleri anlaşılmıştır.

Sosyal medya araçlarının bireylere sunduğu etkileşim imkânının sınırsızlığı ile kontrol ve denetimin sınırlılığı, aile mahremiyetini olumsuz yönde etkilemektedir. Modern dönem ve sonrasında gelişen teknolojik imkânlarla yayımlanan içerikler, ailede mahremiyete ilişkin algının değişmesine neden olmuştur. Fotoğraf ve video yoluyla kendilerinin ve ailelerinin mahremini açığa çıkaran ebeveynlerin olduğunu söylemek mümkündür. Aile kurumuna zarar verir nitelikte paylaşım yapan fenomenlerin de mahremiyetin yozlaşması noktasında etkisinin olduğu öne sürülebilir. Bireylere hem gözetmeyi hem de gözetilmeyi mümkün kılan sosyal medya, günümüzde mahremiyet algısına yeni bir boyut kazandırmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular, katılımcıların büyük bir kısmının, aile mahremiyeti konusunda dikkatli davranmalarına karşın; sosyal medya araçlarının, aile mahremiyetini zedelediğini ortaya çıkarmaktadır.

Sosyal medyanın sunduğu özgürlük ortamının, özellikle yeni nesillerde, aile mahremiyetinin muhafazası hususundaki bilincin önemini yitirmesi noktasında ciddi riskler barındırdığını söylemek mümkündür. Ebeveynlerin hem günlük yaşam alışkanlıkları hem de sosyal medya araçlarındaki paylaşımları ile ilgili, çocuklarına da iyi birer rol model olması beklenmektedir. Aynı zamanda çocuğun yanlış

yönelmemesi açısından bu hususta uyarılar yapmaları, eylemlerinin nedenlerini ve sonuçlarını ifade etmeleri daha sağlıklı bir yaklaşım biçimi olacaktır. Ebeveynler, çocuklarının sosyal medya araçlarında geçirdikleri vakti en aza indirgeyebilmek için, onlara kaliteli vakit geçirebilecekleri alanlar oluşturmalarıdır.

Dijital medya okuryazarlığı ile ilgili eğitimlerin verilmesinin, yeni medya araçlarını doğru kullanma ve ortaya çıkabilecek riskleri en aza indigeme noktasında faydalı olabileceği öngörülmektedir. Toplum içinde aile kurumunu tehdit edebilecek aşırılıkların engellenebilmesi, toplumsal çözümlerin yaşanmaması adına önemlidir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, S. K. (2019). Alman Sosyolojisi Ekolünde Aile ve Evlilik. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Alioğlu, N. (2016). Duygusal Tatmin Aracı Olarak Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Bir Alan Araştırması. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2).
- Anık, M. (2019). Sosyal Medyada Mahremiyetin İfşası:George Simmel Ekseninde Eleştirel Bir Değerlendirme. N. Şişman (Dü.) içinde, *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları* (s. 120). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Aslan, K. (2002). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(2), 31-32.
- Aydın, M. (2017). *Kurumlar Sosyolojisi Kurumlara Başlangıç Çerçevesinde Bir Çalışma*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Baş, E. (2021). Evlilik: Modernleşme Sürecinde Kuşaklararası Yaşanan Değişim. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Bauman, Z. (2014). Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlak Denemeleri. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Bauman, Z. & Lyon, D. (2016). *Akışkan Gözetim* (2 b.). (E. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Bayrak, T. & Cihan, B. (2021). Yeni Medyada Bağımlılık Sonucu Gelişen Dijital Obezite Olgusu Üzerine Bir İnceleme: Netflix Türkiye Örneği. *Yeni Medya Elektronik Dergi* , 82.
- Budak, H. (2018). Sosyal Medya İletişimde Mahremiyetin Serüveni. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(1).
- Canöz, K. (2011). Yerel Televizyon İzleme Alışkanlıkları ve Motivasyonlar: Konya Örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 0(33).
- Çalışkan, M. & Mencik , Y. (2015). Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya . *Akademik Bakış Dergisi*, 255.

- Çalışkan, N. & Aslander, M. (2014). Aile İçi İletişim ve Siber Yaşam: Teorik Bir Çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 15(2).
- Çapcıoğlu, İ. (2018). Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile. DİB Yayınları.
- Çebi, E. (2020). Gençlerin Sosyalleşme ve Yalnızlaşma Deneyimleri Açısından Sosyal Medya: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği. *İmgelem*, 4(7).
- Çetin, S. (2013). *Aile İçi İletişime Facebook'un Etkisi: Kütahya Örneği*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, Ü. (2016). Sosyal Medya Kullanımı ve Aile İletişimi: Çanakkale'de Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk İletişim*, 9(2, 27 - 50), 28-29.
- Demircan, Ö. & Aksoy, R. (2020). Sosyal Medya Reklamlarında Tüketici Algılarının Reklam İzleme Davranışı Üzerine Etkisi: Youtube'daki Reklamlara Yönelik Bir Uygulama. *Akademik Matbuat*, 4(1), 28-29.
- Demircioğlu, H., Şahin, F. T. & Günindi, Y. (2011). Ana Babaların Görüşlerine Göre Aile İşlevleri,. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 13, Sayı:1,* 13(1), 93–104,.
- Demirel, M. (2023). *Covid-19 Pandemi Sürecinde Artan Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İletişime Etkisi*. Konya: KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Demirel, M., Yörük, M. & Özkan, O. (2012). Çocuklar İçin Güvenli İnternet: Güvenli İnternet Hizmeti ve Ebeveyn Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7).
- Dikeçligil, B. & Bilgin, B. (2019). Mülâkat: Prof. Dr. Beylü Dikeçligil. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 5(1, 9 - 29).
- Dikeçligil, F. B. (2012). Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 8(31, 21 - 52).
- Doğan, R. Y. & Aytekin, Ç. (2021). Ekolojik Sistem Kuramı Çerçevesinden Ebeveyn Yabancılaşmasına Genel Bir Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(3).

- Doğan, S. & Candemir , D. (2015). *Konuşmak Lazım Evlilik, Aile İçi İletişim ve Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Akıl Fikir.
- Doğan, S. & Candemir, D. (2015). *Konuşmak Lazım Evlilik, Aile içi İletişim ve Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Akıl Fikir.
- Eke, B. (1980). Yaşama Tarzı ile Gelir Seviyesi Arasındaki İlişki. *Sosyoloji Konferansları*, 0(18).
- Ekşi, H. Erkilet, A., Otrar, M., Durmuş, A., Sunar , L., Erdoğan, A., . . . Gökçek, Y. Z. (2010). Medya Profesyonellerinin ve Medyanın Aile Algısı. (A. R. Kalaycı, Dü.) Ankara: T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Engels, F. (2003). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Eriş Yayınları.
- Eraslan , L. & Demirel, M. E. (2020). Aile Kavramı ve Sosyolojisi. L. Eraslan, M. E. Demirel, F. Göktuna Yaylacı, H. Beşirli, N. Avcı, D. Topçu, . . . S. Yavuz içinde, *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Eyce, B. (1999). Sosyal Tabakalaşma Tipolojisinde Weberiyan Model. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(13, 271 - 287).
- Eyce, B. (2000). Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*(4), 235.
- Fidan, Z. & Acar Şentürk, Z. (2016). Sosyal Medyada İletişim ve Kadınlar Üzerine Bir Değerlendirme. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 1(2).
- Gemlik, N. Pektaş, A., & Arslanoğlu, A. (2021). COVID-19 Salgını Sürecinde Twitter Haberciliği Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi*, 3(1).
- Goffman, E. (2018). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. (B. Cezar, Çev.) Metis Yayınları.
- Goodwin, G. & Scimecca, J. (2015). *Klasik Sosyolojik Teori: Sosyolojinin Vaadinin Yeniden Keşfi* (1 b.). (Ü. Tatlıcan, Dü., & F. Sönmez, Çev.) Ankara: Say Yayınları.

- Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1-2), 61-62.
- Gökçe, H. (2017). Dünyü, Bugünü, Yarını ile Aile. *Sosyoloji Notları*, 1(1), 53-54.
- Güçlü, S. (2015). *Kurumlara Sosyolojik Bakış*. İstanbul: Kitabevi.
- Güleç, V. (2018). Aile İlişkilerinin Sosyal Medya ile Birlikte Çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 107.
- Güneş, F. (2017). Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 245-255.
- Güven, S. (2015). Postmodern Kimliklerin Kurulumu. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 9(1).
- Haşar, S. (2017). Düşlerimiz ve Güzellik Arayışlarımız Ya da Yeni Bir Güzellik Tesisi: Yerli Televizyon Dizileri. *Journal Of Awareness*.
- İçli, G. (1997). Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(3), 59-68.
- Işık, U., Kalem, M., Aliyeva, F. & Ülker, M. (2022). Medya Bağımlılığı Teorisi Doğrultusunda Instagram: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Yeni Medya Dergisi*(12).
- Kalaman, S., & Çelik, F. (2019). Türkiye'deki Evli Bireylerin Sosyal Medya Kullanımlarının Evlilikleri Üzerine Etkisi: Nitel Bir Araştırma. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19).
- Karaboğa, M. T. (2019). Dijital Medya Okuryazarlığında Anne ve Baba Eğitimi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20).
- Karakaya, M. F. (2015). Paranın Felsefesi. *Düşünce Dergisi*.
- Karslı, E. (2019). Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(1).
- Kasapoğlu, M. A., Güneş, F., Gökçe, B., Çetin, O. B., Çabuk Kaya, N., Görgün Baran, A., . . . Turan, E. F. (2018). Aile Sosyolojisi. Eskişehir.

- Kavut, S. (2018). Goffman'ın benlik sunumu kuramı bağlamında sosyal medyada kimlik inşası: Instagram üzerine bir araştırma. *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*(1).
- Kıran, S., Küçükboşancı, H. & Emre, İ. E. (2020). Sosyal Medya Kullanımının Kişiler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 13(4).
- Koyuncu, A. (2011). Sosyoloji Kuramlarında Kent. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*(25).
- Köksal, T. (2021). Dijital Dünya'da 'Süretsiz Toplum'. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3).
- Obalar, S., & Ada, S. (2010). Ekolojik Bakış Açısı ve Sosyal Kapital Kuram Çerçevesinde Öğrencilerin İlk Okuma Yazma Becerilerinin İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*(32).
- Özateş, Ö. S. (2007). Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı Nedeniyle Temel Eğitimden Kopan Kız Çocukları Sorunu. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18(2, 77 - 88).
- Özgül, M. E. (2022). Sosyal Paylaşım Sitelerinde Sürekli Zaman Geçirmenin Evlilik Birliğinin Sarsılması Sebebiyle Boşanma Bakımından Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Öztat, F. (2019). *Aile İçi İletişim Doyumu ve Sosyal Medya Kullanım İlişkisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, Ş. (2015). Sosyal Medyada Etik Sorunlar. (A. Tarhan, Dü.) *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 9(1, 287 - 311), 300.
- Özyurt, C. (2007). Durkheim Sosyolojisinde Ahlaki Kontrol Sorunu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(3).
- Sayın, Ö. (1991). Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi. B. Dikeçligil, & A. Çiğdem (Dü) içinde, *Aile Yazıları 4: Evlilik Kurumu ve İlişkileri*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Serin, H. (2019). Sosyal Medyada Çocuk Hakları İhlalleri: Ebeveynler ve Öğretmenler Farkında mı? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.

- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*. (T. Birkan,  ev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Simmel, G. (2014). *Paranın Felsefesi*. ( . D. Aydın, & Y. Alogan,  ev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Sultana, A. (2019). Ataerkillik ve Kadının İkincilliği; Kuramsal Bir Analiz. *11(1 (23))*. (S. Altay,  ev.)
-  ahan, H. H., & Uyangör, N. (tarih yok). Bölüm 3 Bilimsel Araştırmalarda  rneklem Yöntemi. M. Çelebi (D .) içinde, *Nitel Araştırma Yöntemleri*.
- Taş, G. (2016). Feminizm  zerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5, 0 - 0), 173.
- Taş, S. (2020). Emile Durkheim'in Sosyolojik Anlayışında Toplumsal İşbölümü, Sosyolojik Yöntemin Kuralları, Din, Anomi ve İntihar. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(29, 442-449.).
- TDK. (2024). 01 02, 2024 tarihinde Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(13), 104.
- Tezcan, M. (1991). Toplumsal Değişme ve Yaşlılık. B. Dikeçligil, & A. Çiğdem (D ) içinde, *Aile Yazıları 2: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı .
- Toptaş, R. (2022). *Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İlişkilere Etkisi: Instagram  rneği*. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tuğtekin, E. B. (2021). Sosyal Ağlarda Sanal Kimlik Kullanımının İncelenmesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*(55).
- T  K. (2022, Ağustos 26). Türkiye İstatistik Kurumu: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanım-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanım-Arastirmasi-2022-45587) adresinden alındı
- T  K. (2023, Ağustos 29). Türkiye İstatistik Kurumu: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanım-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanım-Arastirmasi-2023-49407) adresinden alındı

- Türnükü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 547.
- Ulusoy, D. (2012). Toplumsal Kurumlar. N. Güngör Ergen, B. Şahin Kütük, & R. Coştur (Dü) içinde, *Davranış Bilimleri* (s. 289-310). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Varol, E. & Çelik Varol, M. (2019). Kavram ve Kuramlarıyla Marshall McLuhan'a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(1).
- Weber, M. (1996). *Sosyoloji Yazıları* (1 b.). (T. Parla, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yaylagül, L. (2006). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yener, S. (2018). Sosyolojik Kuramlar Çerçevesinde Aile ve Girişimcilik İlişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6).
- Yıldırım, E. (2009). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile. K. Canatan, & E. Yıldırım içinde, *Aile Sosyolojisi*. Açılım Kitap.
- Yıldırım, İ. (2021). Sosyal Medya, Dijital Bağımlılık ve Siber Zorbalık Ekseninde Değişen Aile İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(5, 1237 - 1258).
- Yüce, N. (2020). *Sosyal Medyada Çocuk İstismarı: Instagramda Ebeveynler Tarafından Çocukların Kullanımı Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, H. (2021). Sosyal Medya Ortamında Mahremiyet Sorunu: Facebook ve WhatsApp Platformları. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*(7).
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). *Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve
Yayın Etiği Kurulu

Sayı :33117789/044/101370
Konu :Anketler

30.03.2023

ENSTİTÜLERE
(SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ)

İlgi :
26.12.2022 tarihli ve E-40711683-302.01.08-89973 sayılı yazınız.

Enstitünüz tarafınızdan Kurulumuza sunulan "Ebeveynler Arasında Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İlişkilere Etkisi" isimli araştırma Kurulumuz tarafından etik yönden değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda; söz konusu anket çalışmasının Üniversitemiz Etik Kurul Yönergesi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve araştırma etiği açısından "UYGUN OLDUĞUNA" oy birliği ile karar verilmiştir.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mustafa AGÂH
Kurul Başkanı

e-imzalıdır
Prof. Dr. Hamza ALTIN
Üye

e-imzalıdır
Doç. Dr. Mehmet Barış ASLAN
Üye V.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Hikmet TAN
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Nusrettin BOLELLİ
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Sait PATİR
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Yaşar BAŞ
Üye

e-imzalıdır
Arş. Gör. Fatma GÖRGÜLÜ
Raportör

16.03.2023 Kur.Bşk

: Prof. Dr. M.AGÂH

Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-i Eyyûbi Mah. Üniversite Cad.
No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE
Tel:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20
E-Posta :basinyayin@bingol.edu.tr Elektronik Ağ :www.bingol.edu.tr

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.